د افغانستان د بحران سياسي حل

دکتور فاروق أعظم

دافغانستان د مطالعاتو د مرکز مشر

او

د لندن په پوهنتون کې د اوبو د کشالو د څېړونکې ډلې غړی

مئ ۲۰۰۹

لندن

www.hewad.com

فهرست

موضـــوع	مـخ
سریزه	۳
د افغانستان امنیتي وضعه	۲
ملي فوج او ملي پولیس	۱۷
د دولت مشروعیت	۱۹
د دولت په لوړه سطحه کې رشوت او اداري فساد	۲۸
په افغانستان کې دمخدره موادو تولید او تجارت	۳۳
په افغانستان کې د بهرنیو مرستو مؤثریت	۳۸
د افغانانو د اقتصادي حالت ځرنګوالی	۴۲
ایا د خارجیانو حضور په افغانستان کې افغانانو ته ګټور دی؟	۵۲
دامریکا نوی جمهور رئیس باید د افغانستان په باب څه وکړي؟	۲۴
دافغانستان دجمهوري ریاست لپاره به څوک مناسب وي؟	۲۷
څه باید وسي چې افغانستان د روانې فاجعې څخه خلاص سي؟	۲۸
دپای خبري	۲۹
دافغانستان دبحران سیاسي حل	۷۷

www.hewad.com

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الله لا يغير مابقوم حتى يغيروا ما بأنفسهم (صدق الله العظيم)

والتكن منكم أمة يدعون إلى الخير يأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر واولئک هم المهتدون (صدق الله العظيم)

ما امريکا ته په رسمي دعوت د ۲۰ مئی څخه تر ۹ جون ۲۰۰۸ سفر وکړ. په واشنګتن او نیویارک کې مې مختلف امریکائي مقامات ولیدل. په واشنګتن، ویرجینیا، لاس انجلس، سانفرانسسکو، شیکاګو، میشیګن او نیویارک کې مې تر زرو ډیرو افغانانو سره خبری وکړې. هغوی ټولو زما څخه د افغانستان دبحران او ددغه کړکیچ دحل په باب پوښتنې وکړې. افغانانو غوښتل پوه سي چې ما د افغانستان په باب امریکایانو ته څه ویلي دي او دافغانستان په باب دامریکایانو نظر څه وو؟ ما افغانانو ته خپل د مذاکراتو لنډ معلومات وړاندې او سؤالونو ته مې ئې جوابونه ورکړل چې مختصر راپور يې وطنوالو ته پرخپل وخت د کتاب په شکل وړاندې سویدی*.

ددې لنډ راپور د وړاندې کولو موخه داوه چې وطنوال پوه سي چې ما امریکایانو ته چې اوس يې افغانستان په لاس کې دی زمونږ د ګران وطن اوضاع څنګه تشریح کړیده؟ ما هغوی ته یوازې دافغانستان په ارتباط پیښې مشکلات ندي ویلي او یوازې مې انتقادونه ندي کړي بلکه د حل بارز نکات مې هم ورښوولي دي.

---

* د افغانستان د کړکیچ دحل لار، اګست 2008، ددانش مؤسسې چاپ، پیښور - پاکستان.

راسئ دلته دهغه راپور يوه برخه رانقل کړو. کتاب د سؤال او جواب په شکل ليکل سوی دی. که ديو سؤال جواب ډير اوږد درته معلوم سو د هغه علت دادی چې ما ددغه جواب يوه برخه په يوه مجلس کې ويلې ده او نورې برخې يې په نورو مجلسو کې، دلته مې د کار د اسانئ لپاره دعين يا مشابه سؤال ټول جوابونه چې په مختلفو مجالسو کې مې ورکړي يا تشريح کړيدي تر يوه جواب لاندې راوستيدي. پدې جوابونو کې داسې نکات سته چې زما ندي او ما له نورو مى اقتباس کړی او دخپل استدلال دتقويې لپاره مې راوړيدي. ځينې معلومات او په تيره بيا د کتاب پايځوړ مې وروسته ددې کتاب د ليکلو په وختکې ورزيات کړيدي.

ددې ليکنې اصلي هدف دا وو چې هرڅوک وافغانستان ته ورپېښ مشکلات تشريح او څيړي خو دحل لار يې نلري او يائې نه وائي. دلته ما دمشکلاتو ترتشريح او دمرض ترتشخيص وروسته دحل لار او دواء هم وړاندې کړېده چې کيدای سي پرهغه غور وسي، اصلاح سي او بيا دکار خلک پيدا او پر ولاړ سي. کار بايد له يوځايه پيل سي او ما لدغه ځايه پيل کړ*.

---

* دامريکا ترسفر وروسته مې افغانستان، پاکستان، سعودي عربستان او دوه واره اروپائي هيوادونو (ناروې، سويدن، دنمارک، جرمني، هاليند ، بلجيم او فرانس) ته دافغانستان دبحران دسياسي حل دپيداکيدو په منظور تير يوکال سفرونه وکړه. په زرو افغانان او غير افغانان مې دمتخاصمو ډلو دمشرانو په شمول وليدل. ددی سفرونو جريان ددې کتاب په پای کې راغلی دی.

دعـاء کـوم چـې الله پـاک عزوجـل زمـا دا وړوکـی تـلاش پخپـل دربـار کـې قبـول او هغـو کسـانو تـه چـې د افغانسـتان لپـاره پـه سیاسـي حـل پسـې ګرځـي دا نسـخه او فـارمول ګټـور او د مخلصـو افغانـانو د راټولېـدو لپـاره یـو منبـر او پلتفـورم وګرځوي.

پـه پـای کـې زه د وطـن د دوه دردمنـو ځوانـانو ، ښـاغلیو حفـیظ الـدین پیـرزاده او مقبـول احمـد ننـګ، ډېره مننـه کـؤم چـې هـم یـې زمـا د سـفرونو پـه وخـت کـې زمـا خدمتونه وکړه او هم یې د دغه کتاب په ترتیب او چاپ کې مرسته کړیده.

امین وماذلک علی الله بعزیز.

دکتور فاروق أعظم

www.Tewad.com

لومړی سؤال چې هرچا کاوه هغه دا وو چې د افغانستان امنیتي وضع څنګه ګورئ؟

جواب: ترشپږ کاله ډیر وسوه* چې نړیوالـه ټولنـه ونـه توانیـده چې د افغانـانو د بـاور او ملاتـړ پربنسـټ داډمـن افغـان ملـي فـوج جـوړ کـړي او تـر اوسـه هـم امریکایـان او نـاټو پخپـل سر ببله دي چې پـر افغـان فـوج اعتمـاد وکـړي او حتـی هغـه خبـر کـړي د مخـالفینو پخـلاف نظـامي عملیـات او بمبـارډ کـوي. حتـی د مخـالفینو پـه بـاره کې د معلومـاتو پـه راټولولـو کې هـم پـر افغـان اردو او پولیسـو اعتمـاد نکـوي او خپـل ځانتـه اسـتخباراتي لارې لـري. پـه دغسـې عملیـاتو، بمبـاریو او نیونـو کـې اکثـره عـام ولـس تـه تـاوان رسـیدلی دی، لارویـان وژل سـویدي، ودونـه او جنـازې بمبـارډ سـویدي، ښـځې او ماشـومان مـړه سـویدي، بیګنـاه خلـک بنـدیان سـویدي، زوریـدلي دي، مـړه سـویدی، مـالي تاوانونـه ور رسیدلي دي، بیعزته سویدي او مهاجرت ته اړسوي دي.

دا ټـول هغـو کړنـو تـه ورتـه دي چـې روسـانو د خپـل اشـغال پـه وختکـې د مجاهـدینو د ځبلـو پـه منظورکـول. څرنګـه چې هغـه تاکتیـک کـار ورنکـړ او ټـول ملـت یـې د روسـانو پخـلاف راوپـاراوه، د امریکایـانو او نـاټو اوسنۍ پالیسـي بـه هـم بریـالۍ نسـي. دا ځکـه چې دا د خلکـو د زړنـو د لاسـته راوړو لار نـده بلکـه مخالفین نور هم تقویه کوي. دا منیت د خرابۍ یو مهم عامل همدا دی.

---

* هغه وخت د امریکا لخوا دافغانستان د اشغال شپږنیم کاله تیر سویوه.

طالبانو ته د القاعده په سترګه او ټولو پښتنو ته د طالبانو په نظر کتل د نړیوالې ټولنې بله لویه غلطي او د امنیت د خرابۍ عامل دی*. نه ټول طالبان القاعده دي او نه هم ټول پښتانه طالبان دي. همداراز، د طالبانو او القاعده د هدفونو او ستراتیجۍ ترمنځ هم ډېر توپیر دی. طالبان د خپل هیواد لپاره جنګیږي او د غرب سره خاصه دښمني نلري خو القاعده په عربي نړۍ کې د امریکایانو و کمبلې ټولیدو ته متعهد دي او افغانستان د خپلو اهدافو د ویشتلو لپاره دیو سنګر په ډول استعمالوي. همداراز، ټول پښتانه طالبان بلل او د هغو په تور ټول پښتانه ټکول، ځورول او د هیواد له سیاسي صحنې لیرې ساتل د نړیوالې ټولنې بله لویه غلطي ده.

په یو هیواد کې حتمي نده چې ټول فوج، پولیس، د دولت مامورین او ټول ولس دې د هغه هیواد د مشر د فکر او پالیسیو ملګري وي؛ ځینې مجبوریتونه او حالات وي چې خلک مجبوروي چې د دولت سره کار وکړي. کله چې د طالبانو حکومت په نومبر ۲۰۰۱ کې ړنګ سو د هغوی په زرهاو عسکر د هیواد په شمال کې ونوې ادارې ته ځانونه هغه وخت تسلیم کړل چې اطمینان ورکړه سو چې دوی به د طالبانو د خدمت په تور نه زورول کیږي. دوی غوښته چې د نوي حکومت سره کار وکړي او یا پخپلو کوروکې ارام کښیني او خپل شخصي کاروبار ته مخه کړي خو د هغوی سره داسې معامله وسوه لکه هټلر چې د یهودو سره وکړه**.

* د بون په کنفرانس کې د امریکا خاص استازی (جیمز ډابنز) پخپل کتاب (ترطالبانو وروسته، ص ۷۷) کې لیکي: "په بون کې زموږ لویه غلطي داوه چې موږ پښتانه طالبان او طالبان مو القاعده ګڼل او د پښتنو ژبې سهم هلته دومره لږ وو چې د کنفرانس په پرانستلو کې په پښتو یوه وینا هم نه وه چې د پښتنو د نیمګړي تمثیل شک یې ډېر راوه".
Jams Dobbins, After the Taliban: Nation building in Afghanistan. Potamac Books Inc. Washington DC. 2008, P 77.

** جان کیمپنر پخپل کتاب (دبلیر جنګونه، ص ۱۳۹) لیکي: "بوش القاعده شورویان او جک سترا (د انګلیستان دوخت خارجه وزیر) هغوی نازیان ګڼل". (د امریکایانو په نظر ټول طالبان القاعده وه).

په زرو طالبان د نړیوالې ټولنې په مخ کې ونیول سول، بندیان سول، په قلعهٔ جنګي کې مړه سول، په کانتینرونو کې سوري سوري سول او د لیلی په دښت کې لاس تړلي ژوندي ښخ سول. د امریکا د پخواني وزیرجنګ (ډونالډ رمزفیلډ) زړه لا یخ سوی نه وو او امر یې وکړ چې وئې سوځوئ. د هیواد په پاته برخو کې په زرو نور طالبان خپلو کلیو ته لاړل چې عادي ژوند خپل کړي او هغو مثبتو تغییراتو ته هیله من وه چې غرب یې مسلسلې وعدې ورکولې. مګر دوی هرځای تعقیب سول، ونیول سول او د طالب او القاعده په نوم مړه سول. یو طالب قوماندان د غزني په شلګر ولسوالۍ کې د طالبانو د حکومت ترسقوط وروسته خپل کورته ولاړ چې عادي ژوند وکړي. امریکایانو هغه کلی بمبارډ او خلک یې پکښې مړه کړل. وروسته د انتقام لپاره ټول کلی یاغي سو او اوس شلګر په سیمه کې د طالبانو د ملا تیر دی. یو استرالیائي ژورنالست چې د بي بي سي لپاره یې کار کاوه یو فلم خپور کړ چې پکښې ښئي چې امریکائي عسکرو په ارزګان کې سپین ږیري بې عفته کړیدي. د کلي ځوانانو هوډ وکړ چې خپلې کډې پاکستان ته بیایي او له امریکایانو څخه د غچ اخیستو لپاره بیرته سیمې ته ستنیږي. د طالبانو خارجه وزیر (مولوي وکیل احمد متوکل) پخپله خوښه امریکایانو ته تسلیم سو خو هغوی بندي کړ او ترڅو کاله بند او شکنجې وروسته اوس هم په کابل کې په خپل کور کې تر نظارت لاندي دی. مولوي عبدالسلام ضعیف په پاکستان کې د طالبانو سفیر وو، هغه یې د ټولو نړیوالو قوانینو او نورمونو پخلاف ونیوی، او پنځه کاله یې د کندهار، بګرام او ګوانتانامو په زندانونو کې بندي او شکنجه کړ. ملا خاکسار (د طالبانو د رژیم د کورنیو چارو وزیر) ځان امریکایانو ته تسلیم کړ او د کابل د حکومت سره یې عملا همکاري پیل کړه خو مړ کړه سو. پدې ډول امریکائي او ائتلافي قواوو قصدا او یا په

ناپوهۍ کې طالبان او پښتانه کونج ته تخته کړل او بیله مقاومته یې بله لار ورته پرینښوول. دامنیت دخرابېدو لوی عامل دا هم دی.

همداراز، د هیواد دشمال څخه تقریبا دوه نیم لکه پښتانه د قومي تصفیې تر پروګرام لاندي چې فیلمونه یې موجود دي د طالب او القاعده په تور د نړیوالې ټولنې په حضور کې مړه سول، بې حرمته سول، لوټ سول او د خپلو کورونو څخه وشړل سول. هیچا ددغو قتل عامونو (جنوسایډ) او دسته جمعي تعذیب (کولیکتیو ټورچر) مخ ونه نیو. سربېره پردې، بي بي سي او امریکا ږغ رادیوګانو څو واره راپورونه خپاره کړیدي چې یو شمیر اوزبک او تاجیک کورنۍ د سرحد له ها غاړې راوستل سوي او د شړل سویو پښتنو پر مځکو او جایدادونو باندې میشته سویدي. تراوسه ددغو لکونو شړل سویو سرګردانه پښتنو پوښتنه چا ونکړه. هغوئ تقریباً دا اوه کاله کیږي چې د کندهار د ژړۍ په سوزانه دښت، د پاکستان په چمن، د سرانان په کمپ او د کوئټې د ښار په شاوخوا کمپونو کې ددربدرۍ ژوند تیروي. بین المللي ټولنه نه یوازې ددوی زار حالت ته توجه ونکړه بلکه هیڅ اراده نلري چې دوی خپلو کورونو ته پریږدي. (دتخار په خواجه بهاءالدین کې یو کال کیږي چې خپلو کورونو ته ستنې سوې کورنۍ کلابند دي او ځائي زورواکان ئې خپلو کورونو ته نه پریږدي. حکومت او نړیواله ټولنه دزورواکانو پخلاف هیڅ قانوني عمل نکوي).

په کابل کې د ملګرو ملتو د مؤسسې دنمایندګی مرستیال (کریس) وویل چې اوس هم د ۲۰۰۰ په حدود کې مسلح غیرمسؤل ګروپونه په افغانستان کې فعالیت لري چې اکثره یې په تروریستي اعمالو، د مخدره موادو په قاچاق او په سازماني جنایاتو کې لاس لري. هغه وویل چې لږترلږه ۲۸ تنه ددولت مهم مامورین او د افغانستان د پارلمان غړي پیژندل سوي دي چې ددغو

غیرمسؤلو مسلحو ګروپونو سره اړیکي لري. (کریس) خصوصي امنیتي شرکتونه هم متهم کړل چي د دغو ګروپو سره ټینګی اړیکی لري. د ملګرو ملتو د مؤسسې د بشر د حقوقو اداره پخپل کلنی راپور کي وایي چې امریکا په افغانستان کې د ځینو هغو جنګسالارانو حمایت کوي چې د بشر د حقوقو په رابطه ډیر خراب سوابق لري. راپور د جنرال دوستم، عطامحمد نور او محمد محقق نومان اخلی چې په منظم او سستماتیک ډول په شمال کې پښتانه ځوروي، مالونه یې ورچوروي او پر حقوقو یې تیری کوي. (بي بي سي: ۱۴ جنوري ۲۰۰۳).

د شمال دغو شړل سویو او زورېدلو پښتنو ته امریکایانو او نړیوالو بیله مقاوتـه بلـه څه لار پرې ایښې ده؟ اوس د شمال څخه د همدغو شړل سویو کورنیو ځوانان په کندهار، زابل، ارزګان او هیلمند کې د طالبانو د جنګی قوت د ملا تیر جوړوي.

افغانستان یو واحد او نه تجزیه کیدونکی هیواد دی چې د تاریخ په اوږدو کې مختلفو اقوامو پکښې یو د بل سره د ورونو پشان ژوند کړیدی. په شمال کې د تاجیکو، ازبکو او ترکمنو په منځکې پښتانه اوسي او د پښتنو په سیمو کې بیا د سوو کلونو راهیسې اقلیتونه میشته دي. د کندهار د ښار په زړه کې په زرو کورنۍ شیعه ګان اوسي او د ښار اکثره کسبونه، په دولتی ادارو کې ماموریتونه او شاوخوا شنه باغونه د دوی دي؛ چا ترخه خبره هم نده ورته کړې؛ احترام یې کیږي، او د ظاهرشاه په وختکې کندهاریانو خپل وکیل (اکبري) له همدغه شیعه ګانو څخه وټاکئ. همدا راز په هیلمند کې هزاره، تاجیک، ازبک او ترکمن ناقلین او په ګرش او لښکرګاه کې شیعه ګان سته چې چا ندي ازار کړي. دا ډول تاجیک، عرب او نور قومونه د غزني، پکتیا، پکتیکا، کنر، لغمان او ننګرهار په مرکزونو کې اوسي چې بیله کوم

تهدید او فشاره د پښتنو په منځکې دورونو پشان په عزت ژوند کوي. خو دهیواد په شمال کې ځینو زورواکانو دبهرني استعمار او فرصت طلبو ګاوندیانو په مرسته نه یوازې هلته د پښتنو په ضرر د سیمې د موګرافیکه څهره او ایتنوپولیتیکل انډول بدل کړ بلکه په تیرو اتلس کلونو کې یې دهیواد دلویو ښارونو ، خصوصاً د کابل دښار ډموګرافیکه څهره هم دخپلو قومي ناوړه اهدافو په ګټه واړول. دوی د پردیو په مرسته له یوې خوا پښتانه نه پریږدي چې دهیواد په شمال کې خپلو کوروته ولاړ سي او له بلې خوا یې دکابل ښار چې عمدتاً د پښتنو سیمه ده پخپلو قومیانو ډک کړ. دغه حالت ټول هیواد قومي ناارامۍ ته او خصوصاً پایتخت یې دیو ایتنوپولیتیکل بحران سره مخ کړیدی.

په ۱۹۷۶ م کې کله چې دداؤدخان په مقابل کې په کنړ، پنجشیر، لغمان او پکتیا کې یو شمیر مسلمان ځوانانو (اخوانیانو) بغاوت وکړ. د سیمو خلکو دهغوی ډیری ونیول او دولت ته یې تسلیم کړل او ځینې نور ورڅخه وتښتیدل. داځکه هغه وخت خلکو حکومت خپل باله او د هغو کسانو پخلاف ودرېدل چې دغه مشروع دولت یې ناکراره کاوه. هغه وخت د اسلام شعارونو خلک نسوای جذبولای که څه هم اسلام افغانانو ته ترهرڅه ګران او عزیز دی. داؤدخان پښتون وو پداسې حال کې چې ډیرو غیرپښتنو دغه باغي ځوانان ونیول. خو فقط درې کاله وروسته، کله چې په کابل کې د شوروي په مرسته یو ګوډاګی حکومت پر قدرت راغی همهغه قوم په هماغو باغیانو پسې ولاړ. همداسې، په جنوري ۲۰۰۲ م کې په کندهار کې یوه سړي پر یو بهرني عسکر حمله وکړه. خلکو په تش لاس هغه ونیو او دولت ته یې تسلیم کړ. خلکو ناري وهلې چې موږ سوله غواړو، نړیوالو ته دې موقع ورکول سي چې افغانستان اباد کړي. خو نن هماغه خلک مایوس سویدي او د کابل

دحکومت او ناټو په مقابل کې دطالبانو حمایت کوي. ښاغلی حامد کرزی له هماغو خپلو خلکو پخپل پلرني ښار کې په تیښته له مرګه ځان خلاص کړ.اوس ولس دحکومت سره نور دامنیت په ټینګولو کې مرسته نکوي.

نړیوالې ټولنې افغانانو ته په بون کې یو داسې ضیق البنیاده حکومت جوړ کړ چې د افغانستان په تاریخ کې یې ساری نسته. موږ په تاریخ کې ډیر خراب حکومتونه درلودلیدي خو داسې خراب حکومت لکه په بون کې چې نړیوالو افغانانو ته جوړ کړندی تیر سوی. نړیوالو مشهورغله، د نشئي موادو قاچاقبران، زورواکان، فاسد تکنوکراتان او د بشري حقوقو پایمالونکي چې د کرزي په خبره په نورو هیوادو کې یې د بیوسئ شپې تیرولې اوباید د بشرضد جنایاتو په تور په نړیواله محکمه کې محاکمه سویوای په حکومت کې راټول کړل. افغانستان ئې هغو قوماندانانو او سیاسي دلالانو ته ،چې خارجیانو ته یې د عسکرو پحیث خدمت کړی وو اویائې بهرنیو استخباراتو ته کار کاوه، د غنیمت د مال په ډول وویشئ.

امریکایانو پښتانه چې د هیواد اکثریت، سخت جنګي قوم او ددې هیواد له پیدا ښته یې قدرت په لاس کې وو له قدرته محروم کړل. امریکایانو ټول پښتانه طالبان او القاعده وګڼل او د تروریستانو پشان یې ورسره معامله وکړه او کوښښ یې وکړ چې د هیواد په سطح د پښتنو شمیر کم وښئي او ورپسې یې سیاسي رول ورکم کړي. روسانو هم د خپل اشغال په وختکې د پښتنو د ځپلو په منظور څو ځلې احصائیه اعلان او هر واري به یې پښتانه کم ښوول پداسې حال کې چې په ټول افغانستان او خصوصاً د پښتنو په سیمو کې جنګ وو او د احصائیې د اخیستلو مجال نه وو. (په ۱۹۸۲ کې یې پښتانه له ۶۷٪ څخه و **۵۵**٪ ته راټیټ وښوول، په ۱۹۸۶ کې یې **۵۱**٪ او په **۱۹۸۸** کې یې **۴۸**٪ وبلل). د هغوی هدف دا وو چې پښتانه له اکثریته و لوی ګروپ ته

راټیټ کړي او پدې ډول یې په فوج، پولیس، دولتي ادارو او سیاسي مجال کې ونډه ور کمه کړې. دبون کانفرانس په همدې مورد کې د روس پر پلوه روان او نور هم ټکنئ سو او پښتانه یې نور هم لرې وګڼل (۳۸٪). نن همدا کار ناټو کوي او پښتنو ته دژوند په هرمجال کې (شورى، فوج، پولیس، سیاسي ګډون، ...) ۳۸٪ ګوري. دغه سبب دی چې ډېر پښتانه په کابل کې اوسني نظام خپل نه بولي او دبریالیتوب لپاره ئې قربانۍ ته حاضر ندي.

د طالبانو تر سقوط وروسته په کابل کې ټول پښتانه دولتي مامورین دطالبانو په تور تهدید او له کاره وایستل سول او ځای یې په غیرپښتنو ډک سو. څو محدود پښتانه که چیرې لیدل کیدل هغوی د استاد سیاف ترسیوري لاندې ناست وه او یا هغه کسان وه چې د جهاد په دوران کې یې جمعیت ته ډیر زغستلي وه. سره لدې چې اوس حالات څه بدل سویدي خو اوس هم د فوج افسران (دمعتبرو انګلیسي او امریکائي منابعو په قول) ۷۰٪ تاجیک دي او دملي امنیت په چاروکې خو د پښتنو سهم ډیر کم دی. په ملکي ادارو کې هم همدا حال دی. څه تغییرات راغلیدي، وزیران او ځینې عالي رتبه مامورین پښتانه مقرر سویدي خو اوس هم تعادل ته ډیره لار پاته ده. یو پارلماني راپور ښئي چې په ۲۰۰۷ م کې د رئیس جمهور په شمول د هغه په دفتر کې یوازې ۸ ٪ مامورین پښتانه وه. دغه سبب دی چې دکابل په ښارکې چې په پښتني سیمه کې واقع او شاوخوا یې اکثره پښتانه دي څوک د رئیس جمهور او وزیرانو په شمول د پښتو ویلو جرئت نلري. داسې یوحالت چې خپله دهیواد اکثریت وګڼي ځان بېګانه وبولي امن نسي تأمینولای.

پر حکومت دعدم اعتماد یو بل عامل دادی چې په تیرو دیرشو کلو کې په عام ډول او په تیرو اتلس کلو کې په خاص ډول اکثره خارجي تعلیمي بورسونه غیرپښتنو ته ورکول سویدي. ددغه غیرعادلانه توزیع په نتیجه کې

په زرو غیرپښتانه تعلیمیافته هرکال هیواد ته راستینیږي او د مملکت چارې په لاس کې اخلي. پدې ډول پښتانه نور هم له دولتي اورګانو څخه ورځ په ورځ په نسبي ډول کمیږي او حکومت غیرملي او انحصاري شکل اخلي. پدغسې ظالمانه، غیرعادلانه او نامتوازنو شرایطو کې په دولت کې موجود بېوا که پښتانه نور نو دولتي اداره خپله نه بولي او دزړه له کومي همکاري نه ورسره کوي بلکه ناامنۍ ته لار پرانیزي.

لکه څرنګه چې د طالبانو پخلاف امریکایانو شمال ائتلاف د خپلو عسکرو په حیث استعمال کړ، داسې شمال ائتلاف هم امریکایان د طالبانو، حزب اسلامي او نورو مخالفینو د ټکولو په منظور استعمال کړل. امریکایانو حکمتیار ته د شمال ائتلاف په وجه په بون کې دعوت ورنکړ سره لدې چې حکمتیار د رباني صدرأعظم او دطالبانو مخالف او ورسره جنګیدلی وو. ایرانیانو هم موقع ورنکړه سره لدې چې هغه د طالبانو د حکومت په ټوله دوره کې په ایران کې دهغوی سره وو بلکه په عوض کې یې د بون کنفرانس ته دهغه زوم (همایون جریر پنجشیری) وباله او بل زوم ئې چې پښتون وو (داکترغیرت بهیر) وربندي کړ. ددې ټولو سره سره حکمتیار بیا هم څو کاله انتظار ویوست خو چا موقع ورنکړه پداسې حال کې چې د جهاد نور ټول مشران اوس په کابل کې ناست او په حکومت کې شریک دي. حکمتیار ځان مجبور احساس کړ او دادی اوس د امریکایانو پخلاف جنګیږي. څرنګه چې امریکایانو ټول پښتانه طالبان ګڼل او اعتماد یې نه پر کاوه، تر ډیره وخته یې ترجمانان یوازې د شمال ائتلاف غیرپښتانه استخدامول. راپورونه وائي چې لدغو ترجمانانو څخه ځینو دامریکایانو او پښتنو ترمنځ داوبو دخړولو کوښښ کاوه او ځینو بیا دژبې دنه پوهېدو په وجه عام ولس ته ډیر ضرر ورساوه؛ کلي بمبارډ او بېګناه خلک مړه، بندیان او وځورول سول تردې چې

کـرزي يـې پـر حـال وژړل (۲ مـئ ۲۰۰۷) او وېويـل چـې زمـا څـه پـه وس نـدي پـوره او امريکايـان زمـا پـه خولـه نکـوي. پـه او سـلوکې د نـاروی ددفـاع د وزارت يـو مـامور ماتـه وويـل چـې يـوه پنجشيري ترجمان هغـه تـه پـه هـرات کـې ويلي وه چـې "زه پـه کنـدهارکـي د امريکايـانو سـره ترجمـان وم. يـو کنـدهاری سـړی مـوږ پـه سـپين بولـدک کـی دطالـب پـه تـور ونيـو او پـوښـتنه مـو ځينـی وکـړه چـې طالـب يـې؟ هغـه وويـل: يـا". ترجمـان امريکايـانو تـه وويـل چـي دی وائـي، هـو. پـه انګليسـی کـی (هـو) تـه (يـا) وائـی. امريکايـانو چـی فکـر وکـړ چـي سـړی زمـوږ پـه مخکـی وويـل چـي هـو ؛ نـو هغـه يـې بنـدی کـړ. ترجمـان ۱۲ مياشـتی وروسـته دا قصـه دنـاروی د دفـاع وزارت دغـه مـامور تـه پـه هـرات کـي کـړی وه. مـامور ورتـه ويلـی وه چـی داخـو تـا سـرچپه ترجمـه کړيـده. دا موضـوع افشـاء سـوه او هغـه کنـدهاری سـړی ۱۲ مياشـتی وروسـته دنـاروی دفـوج پـه وسـاطت لـه بنـده خوشـی سـو. د نـاروې ددفـاع وزارت دغـه مـامور مـا (دکتـاب ليکـونکی) تـه وويـل چـي دپنجشـيری ترجمـان پـه ترجمـه کـي اراده بـده نـه وه خـو پښـتو يـې نـه وه زده او دا يـې نـه ويـل چـي ترجمـانی نسـی کـولای داځکـه ډيـر معـاش يـې اخيسـت او متأسـفانه د امريکايـانو هـم يـوازی پـر همـدی خلکـو تکيـه وه. دغسـې دمـورميرې سلوک، بدبينی پيدا کول او بيځايه ځورول سوله او امنيت نسي راوستلای.

کـرزي تـه دجمهـوري رياسـت پـه انتخابـاتو کـې اکثـره پښـتنو کـوم چـې اوس د نـاټو تـر اورلانـدې دي رايـه ورکـړه. پارلمـاني انتخابـات د امـن پـه فضـاء کـې ترسـره سـول پـدې هيلـه چـې څـه مثبـت انکشـاف بـه رامنځتـه سـي خـو هغسـې ونسـوه. وخت ثابتـه کـړه چـې افغانـانو تـه نـه منتخب جمهـور رئيس او نـه منتخب پارلمـان څـه ګټـه ورسـول. ملـت پـر حکومـت بـاور بـايلود نـو ځکـه کـرزي خپـل تسـلط او کنتـرول د نړيوالـو د بيدريغـه ملاتـړ سـره سـره پـه هيـواد کـې خپـور او ټينـګ نکـړای سـوای او اوس يـې د هيـواد ډيـره برخـه لـه کنترولـه بهـر ده. د هيـواد

جنوبي، شرقي او غربي سيمې دناټو دقواؤ سره جنګونو نا ارامه کړيدي او په شمال کې خلک د زورواکانو زور، ناروا او ظلم ځوروي.

دموکراسۍ او د غربي نړۍ زر او زور ټولو د افغانانو په ژوند کې څه مثبت بدلون رانوستلای سوای بلکه برعکس د زورواکانو، د بشري حقوقو د پايمالونکو او مخدره موادو د قاچاقبرانو په لاس کې ابزار سول چې هيواد استقرار او امن ته نه پرېږدي.

برني روبن (دبون په کنفرانس کې دملګرو ملتو د مؤسسې د پلاوی غړي او اوس د امريکا د جمهور رئيس -اوباما- امنيتي مشاور) وائي: د اضطراري لوئې جرګې په وختکې (دبون تر کنفرانس شپږ مياشتی وروسته) دکابل بازارونه او کوڅې چې بايد د ايساف په لاس کې وای؛ د بون دقرارداد پخلاف اوس هم د مليشو په لاس کې وه. دامريکا پخواني دفاع وزير(ډونالډ رمزفيلډ) ددې پرځای چې دغه مليشې ديو سوله ايز ملي سياست دجوړښت لپاره تنظيم کړي، هغه يې دترورستانو دتعقيب په هيله تقويه کول. ايساف چې دبون دکنفرانس او ملل متحد لخوا په کابل کې دامن مسؤلوو دمليشو پخلاف نه بلکه موازي عمل کاوه. ايساف چې موخه يې دداخلي جنګونو مخنيوی او ددولت عام امن ساتل وه مګر مليشې يې له ظلم او چپاول څخه نه منع کولې. رمزفيلډ نه پرېښوول چې ايساف تر کابل هاخوا ولاياتونو ته ولاړ سي؛ پدې يې نوموړو مليشو ته وخت ورکړ چې دهيواد پرخلکو، دارائيي او ګمرکاتو کنترول پيدا کړي.

دوهم سؤال د ملي فوج او پوليس وو:

جواب: څرنګه چې د کابل حکومت له متضادو شخصيتونو، متضادو عقائدو او د متضادو ګټو له خاوندانو څخه جوړ دی او ټول په يوه ملي مفکوره او هدف ندي راټول، همداسې ملي فوج او پولس يې هم پر همدغو پولو ويشلي دي او ملي هدف نلري. لکه څرنګه چې حکومت د ولس باور او ملاتړ نلري همداسې ملي فوج او پوليس د خلکو حمايت نلري بلکه تر ډيره حده د خارجيانو، جنګسالارانو او اقليتونو په خدمت کې دي. په ۹ مئ ۲۰۰۸ يو نړيوال معتبر راپور وائي چې اوس هم د افغانستان فوج ملي تشخص نلري او ۷۰٪ افسران يې د يو اقليت قوم دي. همدا سبب دی چې د يوې سيمې فوج په بله سيمه کې بريالی ندی او حتی ځائي فوج او پوليس همکاري نه ورسره کوي. که څه هم امريکايانو د فوج او جرمنيانو د پوليسو په تربيه او تجهيز کې ډېر کار کړيدی خو مطلوبه نتيجه يې نده ورکړې. په ۲۰۰۲ م کې، په پښتني سيمو کې د فوج ۴۰ ٪ تښتيدلي وو او اوس دا رقم تر دغه هم ډير وو دا ځکه چې فوجيان خصوصاً پوليس فکر کوي چې په دغو سيمو کې د دولت سره همکاري کمه ده او د دوی تلفات ډېر دي. دغه عامل هم امنيت کمزوره کړيدی.

د کابل حکومت شکايت کوي چې فوج او پوليس تر اوسه نه سمه تربيه لري او نه وسايل. مورږ د افغان فوج او پوليسو قوت او مؤثريت د امريکا ږغ راديو (۱۸ جون ۲۰۰۸) له دغه راپور څخه معلومولای سو چې وائي د امريکا په کانګرس کې د ملي امنيت او بهرنيو چارو د کمېټې مشر (جان ټرني) د پنټاګون د راپور له مخې وويل چې په افغانستان کې د پوليسو ۴۳۳ يونټه دي چې هيڅ يو ئې هم پوره عملياتو ته تيار ندی؛ خو يوازې ۳ يونټه ئې

دخـارجي فـوج پـه حمايـت عمليـاتو تـه زړه ښـه کـولای سـي. د امريکـا دبهرنيوچـارو پـه وزارت کـې دافغانسـتان دمخـدراتو دکنتـرول مشـر (تـامس شـوئچ) نيويـارک ټـايمز تـه پـه ۲۷ جـولاي ۲۰۰۸ م کـې وويـل چـې پنتـاګون او کابـل بـاټې ولـي چـې باکفايتـه افغـان اردو او ملـي پـوليس لـري خـو حقيقـت داسـې نـه دی. ملـي اردو دجنـګ قابليـت نلـري او دخـلاء ډکيـدو لپـاره پـوليس جنـګ تـه لېږل کيـږي؛ هغـوی هم دغـه کارتـه تيـار نـدي. کلـه چـې واستـول سـي چـې پريـوه خطرناکـه سـيمه ددولـت کنتـرول قـائم کـړي ډيـر تلفـات ورکـوي. پـه کابـل کـې د تيرکـال د ثـور د اتمـې د جشـن پـه واقعـه کـې خلکـو وليـدل چـې افغـان فـوج او پـوليس څـومره د ډاډ وړ دي. خلکـو وليـدل چـې عسـکرو يـو او بـل تـه ويـل چـې بګريـز (تښـته) او جنرالانـو پـر خپلـو مـډالونو لاسـونه نيـولي ځغسـتل او رئـيس جمهور او وزيران يې خطر ته پرميدان پريښوول.

افغـان فـوج دا شـکايت هـم کـوي چـې نـاټو دوی د جنـګ لـومړۍ کرښـې تـه بيـائي او خپلـه شـاته وي او پـدې ډول يـې د خپـل سـپر پـه توګـه استعمالوي. کـه څـه هم ماتـه پـه يـوه ليـک کـې دانګليسـتان دنظـامي قـواؤ وزيـر دغـه شـکايت بيـځايـه بللـی خـو پـه هيلمنـد کـې افغـان عسـکر اوس هـم همـدا ګيلـه لـري. سـربيره پردغـه، فـوج او پـوليس د لـږ معـاش او هغـه هـم پـر وخـت د نـه رسـيدو څخـه څـو واره د راديـو او تلويزيـون لـه لارې شـکايت کړيـدی او وائـي چـې ځکـه لـوئې لارې نيسي، خلک او موټران شکوي.

دریم سؤال د دولت د مشروعیت وو.

د مشروعیت سؤال یوه امریکائي مطرح کړ او وېویل چې په افغانستان کې د نړیوالو په مرسته د جمهوري ریاست او پارلمان لپاره انتخابات وسول او اوس هغه هیواد یو منتخب رئیس جمهور او منتخب پارلمان لري مګر د تشویش ځای دادی چې خلک ولې د خپلو منتخبو مشرانو ملاتړ نکوي؟

جواب: افغانانو د منتخب او یا غیر منتختبو مشرانو سره دلچسپي نه درلوده. دغه انتخابات په افغانستان کې نړیوالو قوتونو غوښتل چې خپل کنبینولي رژیم ته مشروعیت ورکړي. افغانانو ته دا مهمه نه وه چې کرزی منتخب وو او که نه وو بلکه امنیت، سم حکومت او د هیواد بیا ابادیده یې غوښته کوم چې نړیوالو مکرره وعده ورسره کړیوه. ولس ویل ښه، موږ به انتخابات هم په ارامه فضاء کې وکړو خو تاسې به ایا هغه څه وکړئ چې زموږ سره مو بیا بیا وعدې کړیدي؟ نتیجه دا سوه چې انتخابات وسوه مګر د خلکو سره وعدې ترسره نسوې. خلکو بیرته له حکومته خپل اعتماد د عدم همکارۍ په شکل واخیست.

دمشروعیت په باره کې ما ورته وویل چې یو دولت هغه وخت مشروع دی چې پرهغه سیمه پوره کنترول ولري پر کومه چې د تسلط ادعاء کوي. د امریکا د ملي استخباراتو د ادارې تازه راپور وائي چې د کابل حکومت یوازې د هیواد پر ۳۰٪ کنترول لري. ناظرین دا عدد هم مبالغه ګڼي او وائي څرنګه چې امریکا د کابل د حکومت حامي ده نو دا راپورئې د هغه په ګټه لیکلی دی. په حقیقت کې د حکومت کنترول تر دغه ډېر کم دی. د جمهور رئیس سلاکار او دشکایاتو د اورېدو د ادارې مشر ښاغلي اسد الله وفاء په لومړی مارچ ۲۰۰۹ خبرنګارانو ته وویل چې دکندهار دولایت په ۱۷ ولسوالیو کې دولت یوازې

پـر ۳ ولسـواليو کنتـرول لـري او بـس. هغـه دا هـم وويـل چې پوليسـو پـر لويـو لارو غيرقـانوني پاټکونـه اچـولي، مسـافر او مـوټران شـکوي. دغسـې کـم او داغـې تسلط د دولت مشروعيت ترجدي سؤال لاندې راولي.

ددې لپـاره چـې يـو دولـت خپـل مشـروعيت تـه قـانوني بنـه ورکـړي پکـار ده چـې د خلکـو اعتمـاد ، قيـادت تـه احتـرام او د هيـواد قوانينوتـه د هغـوی اطاعـت جلـب کـړي. پـه دولتـي دسـتګاه کـې د بشـري حقوقـو د پايمـالونکو او قاچـاقبرانو قـوت، د زورواکـانو قـدرت او د رشـوت او اداري فسـاد غوړيدنـه، د افغـان دولت ټولې هغـه هلې ځلې چې د دغسـې ملي اعتماد او درنـاوي لپـاره يې کـوي خنثـی کـړيـدي. زورواکـان او قاچـاقبران نـه يـوازې پـه دولـت کـې لـوئې رتبـې او قـوي لاسـونه لـري بلکـه شخصـي ملېشـې هـم لـري. هغـوی د قـانون د جوړېـدو او د قـانون د تطبيـق کېـدو پـه دواړو ارګـانونو کـې پـه قـوت ناسـت دي او نـه پرېـږدي چې دولـت امنيـت تـأمين کـړي او د خلکـو د ژونـد بنـه کولوتـه توجـه وکـړي. دغـه نارسـائي چـې پـه نتيجـه کـې ئـې خلـک پـر دولـت اعتمـاد بـايلي دافغانسـتان دولـت د عـدم مشـروعيت د جـدي خطـر سـره مـخ کـړيـدی. د افغانسـتان دولـت دخپـل مشـروعيت او يـا دموکراسـۍ ادعـا ترهغـو نسـي کـولای ترڅـو هغـه مشـهور جنايتکـاران چـې پـه نړيوالـه محکمـه کـې بايـد محاکمـه سـويوای ازاد ګرځي، بريتونه تاووي، قدرت لري او خلک تهديدوي.

يـو دولـت هغـه وخـت دمشـروعيت ادعـا کـولای سـي چـې د خلکـو معنـوي ارزښـتونو تـه وفـادار وي او ولـس مطمـئن وي چـې دولـت ددغـو ارزشـونو دسـاتلو او غوړېـدلو لپـاره کـار کـوي. مشـروعيت يـوازې پـدې لاسـته نـه راځـي چې دولـت پـر سـيمه مسـلط وي او يـا پـه دولـت کـې يـو شـمير مـاهر او تکنـوکرات کسـان راټـول سـويوي بلکـه خلـک بايـد پـدې قـانع سـي چـې دا کسـان ددوی دارزښـتونو او غوښـتنو درک لـري او دهغـو د تطبيـق لپـاره پـه اخـلاص کـار کـوي.

پرخارجیانو ډیره تکیه، د حکومت واکې ناروا ، غلو ، رشوتخورو ، ظالمو او بېدینو ته په لاس ورکول د افغان دولت د مشروعیت معنوي اړخ سخت تخریب کړیدی. بدون شک یو غیرمشروع حکومت کولای سي تریوڅه وخته د بهرنیانو په نظامي زور او مالي مرسته وچلیږي، پر ځینو سیمو کنترول ولري او یو لږ وډیر کار هم وکړي خو د خلکو درناوی او د هغو په نظر د حکومت کولو مستحق او سیدل بیا بله خبره ده.

د مشروعیت بل مهم عنصر ددولت لخوا د خلکو د سر، مال او عزت ساتل او د هیواد دقوانینو تطبیقول دي. خلک باید پدې معتقد وي چې یوازې دولت هغه مناسب قوت دی چې د حکومت کولو وړ او ددوی د اطاعت او همکارۍ په عوض کې ددوی سر، مال، عزت او ناموس ساتلای سي. افغان موجوده دولت په هیڅ وجه ددې قابل ندی چې د خلکو امنیت وساتي او حتی ددولت په داخل کې پرزوروواکانو قانون تطبیق کړي.

یو دولت دخپل مشروعیت د تثبیت لپاره باید د قوې د استعمال یوازینۍ مرجع وي. دولت نه یوازې باید خلک قانع کړي چې که کوم تصمیم نیسي هغه سم او د خلکو په ګټه دی بلکه دا هم باید ثابت کړي چې دخپل هرتصمیم دعملي کولو توان لري او خلک د قوانینو په اطاعت مجبورولای سي او که ضرورت پېښ سي پدې لار کې مؤثره قوه استعمالوي. افغان اوسنی دولت د ارادې او د قوې د استعمال دغه انحصار نلري بلکه په هیواد کې ډیر نور قوتونه سته چې پر خلکو مسلط دي او د خپلو غوښتنو د تعمیل په لار کې د قوې د استعمال توان لري. دغه حالت ددولت مشروعیت ته لویه صدمه رسولېده.

داعتبار وړ يو حکومت دداسې همفکره خلکو مجموعه ده چې د خپل هيواد لپاره ګډ اهداف او مشترکه ستراتيجي لري. ددې لپاره چې خپل تصاميم عملي کړي يو حکومت په ادارو کې کار پوهه، صادق او ددولت اهدافو ته وفادار کسان استخداموي. په افغانستان کې داوسني حکومت غړي ګډ اهداف او مشترکه ستراتيژي نلري بلکه د متضادو عقائدو او خاصو منافعو څښتنان ددنيا له هرځايه راوستل سويدي. حکومت پوه او صادق کارکوونکي هم ډير کم لري. څرنګه چې افغان دولت معين اهداف نلري چې پرهغه ئې غړي راټول وي نو ځکه نامعلومو او متشتتو اهدافوته وفاداري بې مورده توقع ده. دغه سبب دی چې هر وزارت په حقيقت کې د يو زورواک پوسته، د يو تنظيم اډه او د يو قوم مسافرخانه ده. افغان دولت به ترهغو غير مؤثر او نامشروع وي ترڅو دا فاسد او نابکار عناصر په حکومت کې پر قدرت او دولت همداسې بېهدفه وي. که څه هم په موجوده حکومت کې ځينې ښه عناصر سته خو د هغو شمير کم او حالاتوته مثبت بدلون نسي ورکولای. تاسې وګورئ چې د مخدره موادو د کښت، استعمال او قاچاق کار او دلويو لارو امنيت و مشهورو قاچاقبرانو ته سپارل سويدی. شخصي مليشو، د مخدره موادو له تجارته راولاړ اقتصادي توان، او دحکومت له مواقفو څخه سياسي استفاده، زورواکانوته په مجموع کې تردولت ډير قوت ورکړيدی. دغه قوت، عام ولس او ددولت کوچني مامورين پخپل اطاعت مجبوروي او ددولت مشروعيت ته نه جبرانيدونکي صدمه رسوي. پدې ډول ددولت مشروعيت له دننه سخت تخريب کيږي. د يو ولايت د والي له دفتره تصادفاً اته ټنه ترياک راوايستل سوه. که څه هم هغه ددې پرځای چې مجازات سي ونازول سو خو هغه بيا هم ددغه تصادفي توهين په مقابل کې ناټو او حکومت ته پخپله سيمه کې لوی سردرد جوړ کړيدی او د دولت مشروعيت ته يې لويه ضربه ورکړيده.

www.hewad.com

یو دولت خپل مشروعیت هغه وخت په خلکو منلای سي چې د خلکو سره خپلې وعدې عملي او پرخپل ځان هغه قوانین اول پلی کړي کوم چې د خلکو څخه یې د تطبیق غوښتنه کوي. که ددولت متنفذ غړي هغو قوانینو او مقرراتوته چې پخپله یې جوړ کړیدي درناوی ونکړي، که دوی ځانونه تر قوانینو لوړ وګڼي او څوک ئې د خیانت په جرم محکمې ته کش نکړای سي نو خلک به بدون شک ددا سې دولت مشروعیت تر جدي سؤال لاندې راولي. لوی څارنوال عبدالجبار ثابت په وار وار پارلمان او میډیا ته ویلي دي چې یوازې کمزوري کسان محکمه کیږي او هغوی چې زور لري ازاد ګرځي بیله دې چې زه یې د نوم اخیستلو جرئت وکړم. ثابت وویل چې ماته هغه وخت ډیر مشکلات پیښ سول کله چې مې افشاء کړه چې د بلخ والي (عطاء محمد نور) یو جنګسالار دی، شخصي ملیشې لري، اساسي قانون ته احترام نلري او دجمهور رئیس امر نه مني. لوی څارنوال دا هم وویل چې د بلخ والي دا هم ورته ویلي وه چې دده بې مخکنۍ موافقې به ددولت هیڅ یو مامور پخپل ولایت کې پرې نږدي. عبدالجبار ثابت د هرات والي (حسین انوري) هم په ورته تورونو تورن کړ. دواړو والیانو لوی څارنوال د بلخ او هرات څخه منع کړ. رئیس جمهور هم دلوی څارنوال په قول دده حمایت ونکړ او پدې ډول دهغوی دغو اعمالو ددولت مشروعیت ته شدیده صدمه ورسول. مشهور جنګسالار او د افغانستان د فوج لوی درستیز (رشید دوستم) څوک چې شخصي ملیشې لري، د افغانستان په پارلمان کې د شبرغان نماینده (فیض الله ذکي) ته هدایت کړی وو چې په ولسي جرګه کې کوم وزیر ته رایه ورکړي. وروسته معلومه سوه چې نوموړي د دوستم د هدایت پخلاف خپله رأیه استعمال کړیوه. رشید دوستم هغه په شبرغان کې د زرو خلکو په مخ کې راچپه کړ او ترهغو ئې وواهه چې په وینو لژند او بیسده سو. ددې لپاره چې حکومت پدې واقعه کې مداخله ونکړای سي او دواقعې په راز څوک خبر

نسي، ښاغلی ذکي نژدې روغتون ته پرېنښودل سو بلکه رشید دوستم هغه پخپل شخصي هلیکوپتر کې ازبکستان ته ظاهراً د تداوئ لپاره واستاوه. هیچا د پارلمان ددې وکیل پوښتنه ونکړای سوای. سربېره پردغه، نژدې دوې میاشتې دمخه رشید دوستم خپل یو پخوانی مرستیال (اکبر بای) د شرابو په بوتل وویشت او پر کورئې چې په کابل کې جمهوري ارګ ته نژدې دی د راکټونو حمله وکړه. دوستم د لوی څارنوال دحکم باوجود چا بندي نکړای سوای. برعکس، کرزي اکبر بای وروغوښت چې ددوستم سره تر دعوې تیر سه. په دغسې شرایطو کې چې حاکمان پخپله قانون ترپښو لاندې کوي نور به یې واحترام ته څه وهڅوي؟ هلته چې قانون او مجریان یې مظلوم نسي حمایت کولای دولت څه مشروعیت لري؟

ددې لپاره چې خپل مشروعیت ثابت کړي، موجوده افغان دولت ته تقریبا غیر ممکن ده چې د خپل مشروعیت دټولو داخلي دښمنانو سره په یو وخت وجنګیږي لکه جنګسالاري، مخدره مواد، رشوت، بهرنی مشکل او مسلح مخالفین. د افغان دولت اوسنی وضع هغه سخت ناروغ ته ورته ده چې د روغتون د شدید مراقبت په خونه کې بستر او د څو خطرناکه قوي ناروغیو په مقابل کې د ژوند او مرګ په کشمکش کې راګیر وي. که د نوموړي څخه د روغتون وسائل، اکسیجن او شدید مراقبت لیرې سي ډیر ژر به مړ سي. همدا راز که د اوسني حکومت له ساتني څخه اویا زره بهرني عسکر او د زرو ملیونو ډالرو پیچکاری لیرې سي ډیر ژر به سقوط وکړي. دغسې یو ناروغ دولت به ولس پخپل صحت او مشروعیت څنګه قانع کړي؟

ناټو کلي بمباروي چې خلک د حکومت په اطاعت مجبور او په مشروعیت یې اعتراف وکړي. د زور بیځایه او بیموجبه استعمال د خلکو د قناعت مؤثره وسیله نده. زور یو منفور دولت په یوه مشروعه مؤسسه نسي بدلولای. د

خلکو حمایت باید د خلکو د زړونو د لاسته راوړلو له لارې حاصل سي نه د قوې په استعمال سره. یو شمیر د نړیوالو حقوقو ماهرین فکر کوي چې د تروریزم پرضد جګړه اوس د پښتنو دلوئې پرګنې سره په جنګ بدله سویده چې نه یوازې ددولت مشروعیت ئې تر جدي سؤال لاندې راوستی دی بلکه دعام وګړني حقوقي سؤالونه یې راولاړ کړیدي.

دواشنګتن پست په قول (یکشنبه، ۱۸ نومبر ۲۰۰۷) ناټو، امریکا او دهغو افغاني ملګرو دطالبانو په نسبت افغان عوام ډیر وژلي دي. دناټو سرمنشي (جاپ دي هوپ شیفر) اخطار ورکړ چې دملکي خلکو زیاتیدونکې وژنه دخلکو په وړاندې دغربي قواؤ ملاتړ کوم چې ددوی په حمایت ورغلیدي کموي. د ملګرو ملتو دمؤسسې دسپتمبر ۲۰۰۷ راپور وائي چی هوائي بمبارۍ په افغانستان کې دانتحاري حملو اصل باعث او مشوق دی چې ډیر بیګناه خلک وژني، ولس دکابل دحکومت په خلاف دروي او مخالفینو ته لویه تبلیغاتي ګټه رسوي. حامد کرزي په وار وار ویلي دي چې دتروریزم پخلاف مبارزه باید زموږ په کلیو کې نه بلکه په پاکستان کې دننه وسي خو امریکایان یې نه ورسره مني او پدې ډول ئې دده حکومت دمشروعیت دیو جدي سؤال سره مخ کړی دی.

دکال ۲۰۰۸ د جولای په اوائلو کې امریکایانو دنورستان په ولایت کې د عامې سورلۍ دوه موټران بمبارډ کړل چې په نتیجه کې ئې ۲۲ ملکي کسان مړه او ډیر نور زخمیان سول. خلکو احتجاج وکړ. امریکایانو ویل دا ټول تروریستان او اشرار وه. ځائي حکومت دخلکو دشکایت دفشار په سبب سیمې ته هیئت واستاوه چې دهغه په نتیجه کې د نورستان والي تمیم نورستاني په دغه واقعه کې د عاموخلکو، ښځو او ماشومانو د وژلو تائید وکړ. ددغو اظهاراتو په سبا تمیم نورستانی له دندې ګوښه کړه سو او امریکایانو خپله

خبره بیا تکرار کړه چې دا ټول تروروستان وه (اریانا تلویزیون- ۷ جولای ۲۰۰۸). په دغسې یو حالت کې به د والي څه حیثیت وي او د خلکو په نظر به حکومت څه مشروعیت ولري؟

د نورستان تر واقعې دوې ورځې وروسته امریکایانو د شینوارو په هسکه مینه کې د واده ورا بمبارډ کړه چې په نتیجه کې یې ۴۸ تنه ښځې او ماشومان د ناوې او زوم په شمول شهیدان سول او ۳۴ زخمیان یې د ننګرهار روغتونونو ته یووړل. امریکایانو اعلان وکړ چې دا ټول اشرار او تروروستان وه. د خلکو مظاهرو، جمهور رئیس کرزی مجبور کړ چې هغه کلي ته فاتحې او عذر ته ورسي په کوم کې چې دا غمناکه واقعه پیښه سوې وه او د غمځپلو سره غمرازي وکړي. خو امریکایانو خپل انکار ته دوام ورکړ چې دوی یوازی تروروستان بمبارد کړیدي. وروسته د کنړونو او نورستان شوری ګانو او د هسکې مېنې ولسوال خلکو او خبرنګارانو ته وویل چې امریکایان پخپلو دغو بیمسؤلیته کړو پښتانه بغاوت ته هڅوي. دوی په سیمه کې د خپلو اهدافو د تحقق لپاره په افغانستان کې جنګ غواړي (اریانا تلویزیون ۸ جولای ۲۰۰۸). دغسې یو دولت به څه مشروعیت ولري چې د رئیس دولت خبره د ده بهرني ملاتړي نه مني؛ هغه کسانو ته چې دی په عذر ورځي هغوی یې تروروستان بولي او که یو والی پر خپل ولس د پردو ناروا په روا تعبیر نکړي په سبا ئې له دندې شړل کیږي؟

د هیواد په شمال کې چیرې چې د حکومت پخلاف علني جګړه نده روانه، خلک د زورواکو، د بشر د حقوقو د تیري کوونکو، د فاسدو حکومتي مامورینو او قاچاقبرانو څخه چې پر سیمه حکومت کوي او نړیوال ملاتړ هم لري سر ټکوي. پولیس پر لویو لارو خلک پدې بهانه شکوي چې معاش یې کم او هغه هم ډیر وخت ندی ورکول سوی. د فساد سره د مبارزې د ادارې

مشـرعزت الله واصـفي وائـي چـې "ترڅـو ددولـت لوړپـوړي چـارواکي قـانون نـه مراعـاتوي اداري فسـاد بـه جـرم ونـه ګڼـل سـي. اصـلاحات بايـد لـه لـوړه پيـل سـي. کـه لوړپـوړي چـارواکي پـه مليونـو ډالـره سـوء اسـتفاده کـوي او څـوک څـه نسـي ورتـه ويـلای نـو تـه څنګـه يـو کـوچني مـامور تـه ويـلای سـې چـې ۴۰ ډالـره مـه اخلـه." دغسـي يـو حالـت نـه يـوازې پـر حکومـت د خلکـو اعتمـاد کمـوي بلکـه پـه ټولنـه کـې نظـم مختلـوي او هيـواد د بحـران سـره مخـامخ کـوي. پـدې ډول د هيـواد پـه جنـوب، شـرق او غـرب کـې خلـک د امريکـا او نـاټو لـه بمبـاريو او د حکومـت لـه اداري فسـاده پـه عـذاب دي او پـه شـمال کـې ولـس د فاسـدو حکمرانـانو او د غـرب د ملګـرو زوروکانو څخـه پـه ژړا دی. دغـه حالـت دافغـان دولـت مشـروعيت تـه سـخته صـدمه رسـولېده. نـاټو بايـد پـدې پـوه سـي چـې د نظـامي قـوې اسـتعمال ولوکـه کاميابـه هـم وی يـوه مـؤقتي چـاره ده. کـه د خلکـو حمايـت نـه وي د قـوې دغـه اسـتعمال او عمرانـي هلـې ځلـې بـه څـه نتيجـه ورنکـړي. اداري فسـاد تـر ټولـو ډيـر د حکومـت پـه ځـان لـوی افـت او بـلا ده چـې عـدم امنيـت، بغـاوت او د مخـدره مـوادو مافيـا تقويـه کـوي. اداري فسـاد هغـه کسـان هـم ناراضه او بغاوت ته وهڅول چې په اول سر کې حکومت ته خوشبين وه.

حامـد کرزي پـه ۲ مـئ ۲۰۰۸ م د شـپيګل المـانی مجلې تـه ويلي وه چـې مـا خپـل پـه حکومـت کـې يـو لوړپـوړی چـارواکی (رشيد دوسـتم) لـه دنـدې ګوښـه کـاوه خـو يـو بهرنـی هيـواد (ترکيـه) چـې پـه افغانسـتان کـې فوجونـه لـري پـر ودرېـد او ايسـته مـې نکـړای سـوای. همـداراز، د سـنډې ټـايمز پـه حوالـه (۲ سـپتمبر ۲۰۰۸) ولسمشـر کـرزي د هلمنـد د پخـواني والـي شـيرمحمد اخنـدزاده پـر سـر لـه بريټـانيې سـره شـخړې کـړې دي. ولسمشـر وايـې چـې دانګليسـتان دوخـت صـدراعظم تـونی بلېـر ورتـه ويـل چـې کـه چيرتـه د هلمنـد والـي شـيرمحمد اخنـزاده لـه خپلـې دنـدې ليـري نکـړې نـو دی بـه خپـل ټـول عسـکر لـه افغانسـتانه

وباسي. د سنډې ټايمز ورځپاڼه له کرزي څخه په حواله ليکي چې شيرمحمد اخنزاده د انګريزانو د فشار له امله د ده له خوا ګوښه کړای شو که نه نو د هلمند لپاره يو مناسب والي وو. پروسږکال د افغانستان ولسي جرګې دوه وزيران (د بهرنيو چارو وزير سپنتا رنګين دادفر او د مهاجرينو د چارو وزير حاجي محمد اکبر ځاځئ) د بيکفايتۍ په تور سلب اعتماد کړل. له اوږدو جرمنيان پر دادفر ودريدل. دغه سبب دی چې هغه تراوسه خپلې دندې ته ادامه ورکوي او ځاځي چې بهرنی ملاتړ ئې نه درلود له وظيفې ګوښه سو. سږکال دوه نور وزيران (اسدالله خالد او صديق چکرى) د ولسي جرګې لخوا رد سول خو غيرقانوني خپلو دندو ته ادامه ورکوي او ولسي جرګه يې د پوښتلو توان نلري. د شپيګل مجلې دا ادعاء هم کړيوه چې د افغان حکومت اکثره وزيران بهرنيو استخباراتو ته کار کوي. دغسې يو فاسد او لاسپوڅی دولت به د خپلو خلکو په نظر څه مشروعيت ولري؟

څلرم سؤال چې هرچا کاوه هغه په دولت کې د رشوت او اداري فساد وو.

جواب: د بون په کنفرانس کې امريکا دافغانستان حکومتي مقامونه او څوکۍ زورواکانو او غربزده ګانو ته د خدمت په مقابل کې د غنيمت مال په ډول وويشل؛ هغوي پخپل وار ورسپارل سوي وزارتونه او اداري خپلې قومي پوستې، دتنظيمونو اډې او د سوء استفادې مغازې وګرځولې. هغوی وزارتونه، ولسي جرګه او مشرانو جرګه، ولايتي جرګې، په مرکز او ولاياتو کې دولتي اداري ټولې پخپلو خپلوانو، حزبي وتنظيمي ملګرو او وفادارانو

بیله دي چې د چا لیاقت، کفایت او اهلیت په نظر کې ونیسي ډکې کړې. کله څه هم ځینې ښه خلک په کار وګومارل سول خو دهغوی شمیر ډېر کم او مؤثریت ئې ډېر لږ دی. همدا راز، ځینې غربي هیوادونو لکه ایتالیا کوښښ کړیدی چې د افغانستان قضائي نظام اصلاح کړي خو تراوسه دا مهم ارګان له اداري فساد، د زورواکانو له اثر، دمسلکي قاضیانو له کمی او دقاضیانو د امنیت د نه تأمین سره مخ دی. نوځکه دا مهمه اداره اوس ببطرفه نده اوعدالت نسي تأمینولای. د امنیت د لوی رئیس په قول عدلیه ددولت د نورو ارګانونو سره هماهنګه نده نوځکه امنیت لکه څنګه چې پکار دی نسي منځته راتلای. په پلازمېنه کابل او ټول هیواد کې د زورواکانو، د بشري حقوقو د پایمالونکو، رشوتخورو او اداري مفسدینو بیله کومې ویرې سرشاره ګرځیدل ددولت مشروعیت او دموکراسي دواړه سخت متضرر کړیدي.

ډیر وزیران، والیان او رئیسان علاوه پردې چې شخصي ملیشې لري إن جی أو ګانې او شخصي انتفاعي مؤسسې هم لري چې هغه پیسې چې له بهره د مرستې په نوم افغانستان ته راځي پخپلو جیبو کې واچوي. دوی په هرخارجي قرارداد کې خپله ونډه هم لري. یو وزیر یا مشاور تر ۲۰۰۰۰ ډالره په میاشت کې معاش لري چې د هغه وزارت یو سابقه داره مأمور ۲۰ ډالره نلري. دمالیې وزیر انوارالحق احدي اریانا تلویزیون ته وویل چې معاش یې په میاشت کې ۲۰۰۰۰ ډالره اویوه بهرنۍ اداره ئې ورکوي. دا وضع خپله اداري فساد پیدا او تقویه کوي. پخوانی داخله وزیر علي أحمد جلالي وائي چې ۴ وزیران او ۱۳ والیان مستقیماً د مخدره موادو په قاچاق او اداري فساد کې د کرزي د ورونو په شمول لاس لري. کله چې د کرزي څخه د جلالي ددغه ادعاء پوښتنه وسوه هغه په ډیر عصبانیت دغه ادعاء رد کړه او جلالي ئې په دروغو او فساد

تورن کړ. په دولت کې د اداري فساد ښکاره او د شرم نمونه داده چې د فساد د مخنيوي د اداري مشر ښاغلی عزت الله واصفي په عام محضر کې (ارياناتلويزيون ۱۷- اپريل ۲۰۰۸) لوی څارنوال ښاغلی عبدالجبار ثابت په رشوت او سوء استفاده متهم کړ. لوی څارنوال پخپل وار عزت الله واصفي په رشوت او اختلاس تورن کړ او ويويل چې زما سره کره اسناد دي چې کله چې واصفي په فراه کې والي وو سوء استفادې کړيدي. دواړو ادعاء وکړه چې موضوع به محکمې ته محول کوي. حکومت تردې حده شوړيدلی، اداري فساد تردې حده رسېدلی او قيادي جبن تردي حده مستولي دی چې د جمهور رئيس لومړي مرستيال ضياء مسعود ادعاء وکړه چې ددولت لوړ پوړي چارواکي د مخدره موادو په قاچاق کې لاس لري. کله چې د رئيس جمهور څخه ددې ادعاء په باره کې په اوله د اکتوبر ۲۰۰۷ م پوښتنه وسوه هغه په ډير طنزيه ډول وويل چې که جرئت لري نومان دې ئې واخلي. يعنې سته خو مګر د نومانو د اخيستلو جرئت په چا کې نسته. عبدالجبار ثابت ادعا وکړه چې وکرزي ته يې د شلو لوړپوړو قاچاقبرانو او رشوتخورو نومان ورکړه خو کرزی دی دهغوی له تعقيبه منع کړ. د لوړپوړو رشوتخورو، قاچاقبرانو او مفسدينو د نومانو د اخيستلو جرئت نه په وزير، نه د رئيس جمهور په مرستيال او نه پخپله په رئيس جمهور کې سته. دامريکا خارجه وزيره (هيلری کلنتن) وائي افغانستان يو تارياکي دولت دی چې کمظرفئ او په لويه کچه اداری فساد فلج کړيدی. ځينې معتبر منابع وائي چې له څه وخته راهيسې امريکا ئي وسله دکابل دفوج او پوليس لخوا پر مخالفينو خرڅيږي. دفساد ديو بل اړخ په باره کې دښار جوړولو وزير انجنير يوسف پښتون ادعاء وکړه چې "هيواد اوس د مځکو او مخدره موادو د مافيا په لاس کې دی". اداري فساد تردې حده اوس رسيدلی دی چې د کرزي ملاقاتونه خرڅيږي.

www.hewad.com

ښاغلي کرزي په ۱۳ نومبر ۲۰۰۷ م پرخپلو یوشمېر وزیرانو او د پارلمان پرغړو تور ولګاوه چې له خپلو دندو څخه سوء استفاده کوي، رشوت خوري او په اداري فساد اخته دي. ده وویل چې دا ناروغي اوس دومره پراخه سوېده چې دهیواد دبیاودانولو مخ یې نیولیدی. کرزی پداسې حال کې چې قهرېدلې معلومیده وویل چې "دعادي افغان ژوند ورځ په ورځ خرابیږي پداسې حال کې چې حکومتي مامورین یوازې پدې فکر کې دي چې څنګه خپله شخصي دارائي ډېره کړي. پدې نظام کې لوړپوړو چارواکو هرڅه پیدا کړل – پیسې، ډېرې پیسې. – خدای په پوهیږي چې ترحد ډېرې یې ټولې کړې. زموږ دحکومت دلوړپوړو مامورینو په پیسو دنړۍ بانکونه ډک دي. لوکس قصرونه، نه یوازې په کابل کې بلکه دلته او هلته ټول زموږ دحکومت او دپارلمان دغړو دي؛ هریو ئې درې څلور کورونه په بیلو بیلو هیوادونو کې لري". دحیرانتیا او پریشانۍ خبره داده چې کرزی په هرڅه پوهیږي او اعتراف کوي خو داصلاح لپاره یې هیڅ او یا ډېر کم څه کوي. دجمهور رئیس سلاکار اسدالله وفاء په لومړی مارچ ۲۰۰۹ کې وویل چې په کندهار کې د بیاودانولو کار ددولت د مامورینو د اداري فساد په وجه وروسته پاته دی. دغسې یو حالت پر حکومت او پولیسو د خلکو اعتماد کم کړیدی چې نتیجتاً ئې امنیت ته لویه صدمه رسولې ده. دغه حالت، ولس پرحکومت ډېر بې باوره کړیدی او په ځان کې دتنفر او انزجار تومنه شاربي.

نړیوالې ټولنې او افغان حکومت له اولې ورځې خلکو ته وعدې ورکولې چې امنیت به تأمینوي، سم او مؤثرحکومت به راولي او دهیواد بیا رغونه به کوي. افغانانو دوی ته کافي وخت ورکړ او لازمه همکاري یې ورسره وکړه ترڅو دوی خپل تعهدات پرځای کړي خو متأسفانه تراوسه هیڅ یو له دغو تعهداتو عملي نسو. او حتی داسې هم ونسوه چې پر سمه او صحیح خوا

قدمونه اينښوول سويوي څو دهغه په برکت هيواد ورځ په ورځ د ارامۍ او سوکالۍ خواته تللی وای. افغانانو د کرزي څخه د اداري فساد د ريښو ايستلو ډيره توقع نه درلوده داځکه اداري فساد په ډيرو هيوادو کې ستهـ. خو دده څخه يې دا توقع وه چې د ابتدائي عدالت د تأمين په منظور د بدکارو، زورواکانو، قاچاقبرانو، د بشر دحقوقو دپايمالونکو، او سوء استفاده کونکو ملاتړ ونکړي او دهغو کسانو مخ ونيسي چې بهرنۍ مرستې پخپلو جيبونو کې اچوي او نه پريږدي چې خلکو ته ورسيږي. د حکومتدارۍ او عدالت ددغه بسيط عنصر کمزوري او په ډيرو ځايو کې نه موجوديت ددې سبب دی چې خلک د حکومت دفاع ونکړي او مخالفينو ته لار او حتی ځای ورکړي او يا حداقل بېتفاوت پاته سي. که ددولت وزيران او عاليرتبه مامورين شاهدي ورکوي چې دکابينې غړي، واليان او د رئيس جمهور کورنۍ او نژدې خپلوان په قاچاق او فساد کې اخته دي او بيا هم امريکا او نړيواله ټولنه يې بېدريغه مرسته کوي؛ که د رئيس جمهور مرستيال شاهدي ورکوي چې دده د حکومت لوړپوړي چارواکي مفسدين دي او دی يې دنيولو او حتی نوم اخيستلو توان نلري خو بيا هم ټوله غربي نړۍ دهمدې مفسدينو ترشا ولاړه ده افغانان به دداسې يوه بې کفايته حکومت او له داسې بهرني حمايت څخه د خير څه توقع ولري؟

دکابل حکومت څخه به دچا د سم کار څه توقع وي چې مشر يې د شپيګل مجلې سره په يوه مرکه کې وائي (افغان رساله- مئ ۲۰۰۸، ص ۳) چې نړيوالې ټولنې ټول هغه غله او جنګسالاران چې له طالبانو تښتيدلي وه بيرته راوستل او په حکومت کې يې شامل کړل. کرزي وويل چې ډير بهرني هيوادونه دجنګسالارانو سره تار لري او اوس هم هغوی ته پيسې ورکوي او ملاتړ يې کوي. همدا بهرنيان دهمدې جنګسالارانو او ټوپکيانو څخه

دعسکرو او پولیسو کار اخلي. کرزي وویل چې "دنړیوالې ټولنې ځینې غړي زموږ دځینو فاسدو خلکو او مامورینو سره تړاو لري او دهغو څخه استفاده کوي. دمثال په توګه دبین المللي ټولنې یوه غړي هیواد دافغانستان په یوه برخه کې یو قوماندان ته دهغه دوفادارۍ په خاطر پیسې او مځکه ورکړېده.ایا زه (کولای سم) هغه محکمې ته راکش کړم؟"

دسترې محکمې دعالي شورى غړي قاضي بهاءالدین بهاء اریانا تلویزیون ته په ۲ جولای ۲۰۰۸ م وویل چې د حکومت ډیر وزیران، دهغوی معینان او د دوائرو رئیسان د سترې محکمې لخوا په رشوت او اداري فساد محکوم سویدي خو څوک ئې نسي بندیان کولای. دغسې یو نظام به چې شریعت او قانون یوازې پر کمزوره تطبیق کیږي او زوروا کان تر قانون لوړ او سرشاره ګرځي دخلکو اعتماد څنګه خپل کړي؟

د اوضاع ډیر څیړونکي پدې عقیده دي چې مخالفین نسې کولای ناټو په زور ماته کړي. خو بیله شکه اداري فساد ، بیعدالتي او قاچاق به ئې حتمي ماتې ته ورټېله کوي او عمر به ئې ورلنډوي.

پنځم سؤال د مخدره موادو د تولید وو.

دغربي نړۍ پالیسیو افغانستان په یوه تاریاکي هیواد بدل کړ څو دغرب په بازارو کې د مخدره موادو تقاضا ته جواب وویل سي. دامریکا خارجه وزیره افغانستان یو تاریاکی دولت بولي. په افغانستان کې د تریاکو تولید له ۱۸۰ ټنه په ۲۰۰۱ کې چې هغه هم د بدخشان په یوه محدوده ساحه کې کرل کېده و ۲۵۰۰ ټنه ته په ۲۰۰۷ کې ورسید. اوس تاریاک تقریبا ۴۰٪ د افغانستان د

ناخالصو ملي عوایدو (۳،۱بلیون ډالر) او د نړۍ د عرضې ۹۳٪ تشکیلوي. ددغو تریاکو بیه په امریکائي بازار کې ۴۳۰ بلیون ډالره ده چې افغانانو ته یې یوازې ۷، ۰٪ (۳ بلیون ډالر) رسیږي. متباقي ۴۲۷ بلیون ډالره یې د اروپائي او امریکائي سوداګرو په جیبو کې لوېږي. څیړونکي پدې عقیده دي چې مخدره مواد، د حکومت اداري فساد، د مخالفینو فعالیت، برمته نیول او په بیلو شکلونو د خلکو تهدید، ددولت په اداري دستګاه کې دزورواکانو نفوذ او جنایتونه دا ټول یوله بله ټینګې اړیکې سره لري. د مخدره موادو کاروبارکونکو ددولت په اداري، مالي او عدلي نظام، انکشافي پلانونو، حکومتدارۍ او اعمار مجدد کې کافي نفوذ کړیدی. د مخدره موادو په پیسو او دغرب په ملاتړ، زورواکان شخصي ملیشې ساتي او ددولت د قانون جوړولو او تطبیق کولو ارګانونو ته اوامر صادروي. په تیرو څو کالو کې د مخدره موادو دکښت او قاچاق د له منځه وړلو لپاره ټول پلانونه او فعالیتونه ناکام سویدي. د سینلس مؤسسه ادعاء کوي چې امریکا او نړیوال د مخدره موادو د کښت او قاچاق په مخنیوي کې ناکام دي. افغانانو ته کار او دعائدو کومه بله منبع نسته نو ځکه مجبور دي تریاک وکري. د بلخ والي عطاء محمد نور د اریانا تلویزیون سره په ۲ جولای ۲۰۰۸ م په یوه مرکه کې وویل چې نړیواله ټولنه او دکابل په حکومت کې مؤثرې حلقې په افغانستان کې د تریاک کښت تشویقوي.

د ۲۰۰۷ م کال د اپریل په سر کې زه (ددې کتاب لیکونکی) وطن ته تللی وم اوهلته مې ددې ټولو عناصرو ائتلاف خپله ولید. په کوئټه کې مدرسې خالي وې او ټول طالبان افغانستان ته د کوکنارو د نېښ وهلو لپاره تللي وه دا ځکه له قدیمه نېښ وهل دطالبانو کار دی. په افغانستان کې عسکرو او ددولت کم رتبه مامورینو هم دسهار لخوا تر رسمیاتو دمخه نېښ واهه دا ځکه معاشونه

ئې کم وه او د ترياکو په کښت کې يې د يوې مياشتې په خوارۍ د ټول کال د دولت معاش برابرولای سوای. د طالبانو قوماندانانو خپل زکات ځينې اخيست. د دولت اکثره عالي رتبه مامورينو يا پخپلو مځکو خاشخاش کرلي وه او که ئې مځکه نه وه بيا د وظيفې ترڅنګ د ترياکو په تجارت مصروف وو. د داخلي او خارجي قاچاقبرانو خو پدا زندګي وه او حتی خارجي عسکر هم د دغه سخي بوټي څخه بې برخې نه وه. پدې ډول خاشخاشو خپل د کرم سايه پر ټولو غوړولې وه او دوست او دښمن يې په يو سنګرکی سره کښېنولی او يو وسيع ائتلاف ئې په جوړ کړی وو. که دولت يا ناټو د ترياکو دله منځه وړلو لپاره کومه عملي هڅه کړېوای نو ټولو به ئې په ګډه مقابله کړېوای چې دا د کابل دولت ته يو لوی ګواښ کيدای سوای چې نه کرزي غوښت، نه امريکايانو او نه ناټو. ازادی راديو ته په ۱۲ نومبر ۲۰۰۷ م يو بزګر وويل چې ماته يو قوماندان چې په پارلمان کې ديو وکيل ملاتړ ورسره دی وويل چې که غواړې تارياک دی مات نسي نو پيسه به راکوې. د کوکنارو د توليد د کنترول او هم په دولت کې د اداري فساد د مخنيوي لپاره نه يوازې د حکومت او د هغه د بهرني ملاتړو ترمنځ مشترکه ستراتيژي نسته بلکه کومه يوه چې سته هغه ددې دواړو ادامه او تقويه ده. د امريکا او ناټو په نظر اول بايد طالبان مات سي او وروسته بيا ترياکو او اداري فساد ته توجه وسي خو زه وايم دا وروستۍ دواړه د اسې لوئې بلاوې دي چې هم به افغانان وخوري او هم به اشغالګران. پخپله په افغان دولت کې هم د ترياکو د کښت د مخنيوي پر سر ګډ موقف نسته. يوشمير مامورين وايي چې څرنګه چې په تيرو ديرشو کلونو کې جنګونو د بزګرانو د اوبولګولو نظام خراب کړيدی، د غنمو او پنبې اصلاح سوی تخم نلري، کيمياوي سره نه وررسيږي او په اسانه شرايطو د کښت لپاره پور نه ورپيدا کيږي نو ځکه بزګران مجبور دي چې ترياک وکري. دنيا بايد مرسته وکړي چې د بزګرانو د غه مشروع غوښتنې ترسره سي. خو

ځیني بیا حتی د وزیرانو په سویه وائي چې نه، خاشخاش خلک له مجبوریت اوغریبۍ نه کري بلکه ډیرې پیسې جوړوي. همداراز، حامد کرزی دخاشخاشو پرکښت د هوا له لارې دزهریاتو دپاشلو شدید مخالف دی خو لومړی مرستیال یې بیا په شدت طرفدار دی.

دامریکا په خارجه وزارت کې دافغانستان لپاره دتریاک دکنترول پخوانۍ لوی مسؤل تامس شوئچ دنیویارک ټایمز سره په یوه مرکه کې (۲۷ جولای ۲۰۰۸) وئیلي دي چې په افغانستان کې دتاریاک دکښت دملاتړ په منظور دافغان دولت دلوړپوړو فاسدو چارواکو، ډارنو اروپائیانو، دپنتاګون تنګنظرو فوجیانو او طالبانو یو نامطلوب ائتلاف جوړ دی. او ترڅو دا ائتلاف وي دا بوټی به غوړیدلی پاته وي. ناټو او زموږ وزارت دفاع د کوکنارو پرضد د عملي اقدام مخالف دي؛ برتانویانو په هیلمند کې خلکو ته ویلي دي چې دوی په تاریاکو غرض نلري. افغان حکومت وایي چې بزګران خاشخاش له غریبۍ کري خو ملل متحد بیا وایي چې نه داکار له مستۍ کوي. پدې ډول دتاریاکو دکښت دمخنیوي لپاره هیڅ مشترکه ستراتیژي نسته. دامریکا ددفاع وزیر رابرت ګېتس وکانګرس ته په ډسمبر ۲۰۰۷ م کې وویل چې موږ په افغانستان کې دکوکنارو د له منځه وړلو لپاره واضحه ستراتیژي نلرو. تامس شوئچ وائي چې که طالبان لدې کښته ګټه اخلي نو کرزی او دولت یې هم ډیره اخلي. دکرزي په حکومت کې بیساری اداري فساد ددې سبب سوی چې قاچاقبران په ازاده خپل کار وکړي او که احیاناً ونیول سي رشوت ورکوي او خوشې کیږي. عبدالجبارثابت ماته ویلیدي چې ما دشلو لوړپوړو چارواکو نومان چې د مخدراتو کاروبار کوي او په اداري فساد اخته دي کرزي ته ورکړل چې باید تعقیب سي خو زه هغه لدې کاره منع

کړم. د سنډې ټایمز په حواله (۲ سپتمبر ۲۰۰۸) دیوه والی له کوره نهه ټنه تاریاک راوایستل سول خو چا ترخه خبره هم ورته ونکړه.

خاشخاش د افغانستان په ځینو برخو کې لکه بدخشان، ننګرهار او هیلمند ترانقلاب پخوا هم کرل کیده خو البته په ډېره لږه پېمانه. مثلاً په **۱۹۷۵** م کې په هیلمند کې **۲۲** ټنه تاریاک اخیستل سویوه او په **۲۰۰۷** م کې **۲۵۰۰** ټنه. پخوا بهرته د تاریاکو د قاچاق یوازنۍ لار ایران وو چې زموږ د غربي سرحداتو څخه او یا د پاکستان له لارې ایران ته او له هغه ځایه یوروپ او امریکا ته تلل. د لومړي ځل لپاره وشمال ته د تریاک د قاچاق لار روسانو د افغانستان د اشغال په وختکی خلاصه کړه. کله چی روسانو پر افغانستان یرغل وکړ او پخلاف یې د افغانانو مقاومت شدید سو. نو د مقاومت د ځپلو، د خلکو د خپلولو او خپل ګوډاګي حکومت ته د وسیع حمایت د حاصلولو په منظور به دوی ترخپل کنترول لاندې سیموکې د خاشخاش کرل نه منع کول. روسانو به خپلو وفادارو ملېشه قوماندانو ته د خاشخاش کرلو او عالي رتبه مامورینو ته د مخدراتو د قاچاق امتیاز ورکاوه. مجاهدینو هم د تاریاک کرل نه منع کول د اځکه دوی دولت نه وو او دا یی د ځان مکلفیت نه باله. له بلې خوا روسانو ددې لپاره چې خپل عسکر په افغانستان کې خوښ وساتي د نشئي موادو پر نه استعمال او ددوی لخوا ئې پر نه وړلو ټینګار نه کاوه. د روسیې د عسکرو به په افغانستان کې نشه او بې بندوباره ژوند وو او چې کله به یې وخت پوره سو او کورته به تله نو د ځان سره به یې څه مخدرات هم وړل. هغه به په دننه روسیه کې ښه پیسه ورجوړه کړه او دوی او کورنۍ به یې خوښ سول. روسانو غوښته چې خپل عسکر لدغه لارې وافغانستان ته په تللو تشویق کړي. پدې ډول روسانو د خپلو عسکرو لخوا د مخدره موادو پر وړلو سترګې پټولې. روسي عسکر په عسکري الوتکو کې تلل او نه تلاشي کیدل او تقریبا په ازاده او اطمنان ئې

داکاروبار کاوه. پدې ډول دافغانستان په تاریخ کې د تاریاکو دقاچاق لار وشمال ته روسانو خلاصه کړه او تراوسه دا لار ښه فعاله ده. له افغانستانه د روسانو دوتلو څخه تراوسه د افغانستان سره د تاجکستان پرسرحد لس زره روسي عسکر پراته دي او ډیر واره روسي عسکر حتی جنرالان یې دمخدره موادو په قاچاق تورن سویدی. همدا تور اوس افغانان پر امریکا او ناټو او دهغو پرعسکرو لګوي چې دروسانو پرپله روان دي. ملل متحد هم وایي چې له تاریاکه دهیروئینو دجوړولو فابریکې په افغانستان کې بهرنیان چلوي او ضروري کیمیاوي مواد یې له بهره ورته راځي خو مخ یې نه نیول کیږي (اریانا تلویزیون ۲۸ جولای ۲۰۰۸).

شپږم سؤال په افغانستان کې د بهرنیو مرستو د مؤثریت وو.

د جرمني دبون په کنفرانس کې د غرب ظاهراً تلاش دا وو چې افغانستان داسې یوحالت ته راولي چې بیا د تروریزم د تربیې مرکز نه وي نوځکه یې د اساسي قانون، انتخاباتو او د قضاء داصلاح لپاره یو پروګرام تصویب کړ. او کابل ته یې نړیوال فوج د کابل دحکومت د ساتلو او ددغه پروګرام دعملي کولو لپاره واستاوه. په غیرنظامي برخه کې د بون دکنفرانس غوښتنه داوه چې افغانستان یو مستقر هیواد وي چې دګاونډیو سره په سوله کې ژوند وکړي، دخلکو نماینده حکومت ولري، مؤثر فوج ولري، ټول مهاجر بیرته خپل هیواد ته ستانه سي، هیواد بیا اباد او اقتصادي وده یې یقیني سي. دا قرارداد د ملګرو ملتو دمؤسسې دامنیت شوری پخپل ۱۳۸۲ مه پریکړه کې هم تائید کړ.

کـه پـه ځیـر وکتـل سـي پسـله تقریبـاً اتـه کالـه نړیوالـو خپلـې کـړې وعـدې ډیـرې لـږې پـوره کړیـدي. تراوسـه تـر اتلس بلیـون ډالـره ډیـر افغانسـتان تـه د بیـا ابادیـدو لپـاره راغلیـدي. خـو ډیـر لـږ یـې خلکوتـه رسـیدلي او د هغـوی پـه روزمـره ژونـد کـې ئـې ډیـر کـم مثبـت تغییـر راوسـتی دی. البتـه ددیـرش کـالو خرابـۍ پـه ۷ کـالو کـې ټـول نسـي سـمیدای خـو د افغانـانو غوښـتنې ډیـرې سـاده، بسـیطې خـو واقعـي وې یعنـي د ژونـد د لومړنیـو ضـروریاتو درلـودل. حکومـت او نړیوالـو نـه یـوازې د افغانـانو سـره ددغـو بسـیطو غوښـتنو پـه پـوره کیـدو کـې مرسـته ونکـړه بلکـه ددغـو بسـیطو او لومړنیـو غوښـتنو دزیربنـاء د تـرمیم لپـاره یـې هـم ډیـر لـږ کـاروکـړ. کـه څـه هـم نړیوالـو پـه افغانسـتان کـې پـه ځینـو سـاحو کـې څـه سیاسـي بریـاوې درلودلیـدي لکـه دجمهـوري ریاسـت، ولسـي جرګـې، ولایتـي جرګـو انتخابـات، تعلـیم او تربیـه، مخـابرات، نشـرات، فـوج، پـولیس، قضـاء، روغتیـا او دکلیـو پراختیـا خـو غیـر مـؤثر او فاسـد حکومـت، ډیـره بیکـاري، پـه بهرنیـو مرسـتو لګولـو کـې تشـتت او فسـاد، د نـاټو پـر ښـه نیـت شـک او عـدم همږغـي دغـه بریـاوې خنثـی کړیـدي. حتـی بـاخبره منـابع پـدې عقیـده دي چـې امریکـا او انګلیسـتان ترجنـګ وروسـته افغانسـتان لپـاره هـیڅ سـتراتیجي نـه درلـوده. دانګلیسـتان صـدراعظم تـونی بلیـر پـر افغانسـتان پـر ۷- اکتـوبر ۲۰۰۱ دحملـې امـر وکـړ بیلـه دې چـې دخپلـې کـابینې لـه نـژدې وزیرانـو سـره مسـئله جـدي مطـرح کـړي (جـان کیمپنـر، ص ۱۲۹). دملګـرو ملتـو دمؤسسـې دمسـؤلینو پـه قـول پـه بـون کـې (لـه یـوې خـوا) دملګروملتـو اداره بیواکـه وه (اولـه بلـې خـوا امریکایـانو داسـې اسـتعمال کـړه چـې اصـولي کـردار یـې ادا نکـړای سـوای). شپږمیاشـتی وروسـته داضـطراري لـویې جرګـې پـه وختکـې یـې هـم ونکـړای سـوای چـې کابـل دبـون دفیصـلې مطـابق لـه شخصـي ملیشـو پـاک کـړي. دامریکـا دوخـت دجنـګ وزیـر (دونالـډ رمزفیلـډ) دشـمال ائـتلاف پـه لاس دطالبـانو وژلوتـه دومـره اړم وو چـې نـه یـې غوښـتل دغـه ملیشـې مهـار او ددولـت پـه

سیاسي پروسه کې منسجم سي. ایساف پر دغو ملیشو واک نه درلود بلکه موازي یې کار ورسره کاوه. ایساف، دولت له سقوط او حملې ساتي خو د ملیشو د ظلم، تجاوز او جنګي جرائمو مخ یې نه نیوی. رمزفیلډ پرې نښود چې ایساف خپل تسلط پرټول افغانستان خپور کړي بلکه اجازه یې ورکړه چې ملیشې د دولت پر امنیتي اورګانونو، دولتي دارائي ګانو او ګمرکاتو کنټرول پیدا کړي. نړیوالې ټولنې هم بیله دې چې د افغان حکومت جوړولو، پلان او ترجیحاتو ته صبر وکړي د خپلو إن جي أو ګانو او قراردادیانو په لاسونو د زرو ملیونو ډالرو مصرفول په موهومي سنجش پیل کړل. په نتیجه کې نه یوازې عادي افغانان بلکه د ناټو د هیوادو مهم سیاسي و نظامي مقامات لکه د انګلیستان پډي اشډن، د امریکا جنرال جیمز جونز، اروپائي اتحادیه، سینلس او ډیر نور نړیوال کارپوه شخصیتونه او اداري په افغانستان کې د نړیوالو او د کابل د حکومت په کړو اجراأتو قانع ندي. حتی د افغانستان د جمهور رئیس لومړی مرستیال احمد ضیاء مسعود پخپل کلي پنجشیر کې وویل (۱۲ فبروري ۲۰۰۹) چې: "او سنی حکومت ناکام او له درغلیو ډک دی، ممکن کرزی په راتلونکو انتخاباتو کې د ځان په ګټه کار وکړي او د جوزا له لومړۍ نیټې وروسته باید لنډمهاله اداره واک په لاس کې واخلي."

افغانستان یو زراعتي هیواد او اقتصادئي پرهمدې سکتور ولاړ دی. د تقریباً ۸ کالو په موده کې نه داوبو یو ضروري بند جوړ سو او نه یوه مهمه ویاله او کانال پاک او یا ترمیم سو او نه یوه غټه کارخانه جوړه یاحتی ترمیم سوېده. یوازې یوڅو وړې پروژې د پي ارتي لخوا ترلاس لاندې نیول سویدي چې د هغو هدف هم د پروژو تر نامه لاندې په طالبانو پسې کتل دي. افغاني بزګرانو ته ډیر کم د کرنې تخم او وسایل او حتی زراعتي او مالداري پور

ورکول سويدی چې دا خپله و خاشخاش کرلوته موقع ورکول دي. ځرنګه چې کرنې او مالداری په افغانستان کې په تيرو ۳۰ کلونو کې سخته صدمه ليدلې ده د نړيوالې ټولنې څخه دا توقع وه او ورته ښه فرصت وو چې صنعت يې تقويه کړی وای. د ارزانه او خواريکښ کارګر شتون له يوې خوا او د افغانستان جغرافيائي موقعيت له بلې خوا چې د مرکزي اسيا ، جنوبي اسيا ، غربي اسيا او خليج په منځکې پروت دی خارجي پانګوال ښه تشويقولای سوای. خو داکار ونسو. افغانستان د يو غرني هيواد په توګه چې ډېرې پاکې اوبه يې په هره دره کې سته او ډيرځايونه دبرېښنا لوی او واړه بندونه جوړيدای سي او ترخپل ضرورت زياته برېښنا بهرته صادرولای سي اوس د برېښنا له نعمته محروم دی او له بهره ئې واردوي. حتی همدا پسله اته کاله د زرو مليونو ډالرو دراتوئيدو او د بهرنيانو د بيساري حضور سره سره د کابل د ښار د اوسيدونکو نيمائي بريښنا نلري. په لويه کچه بيکاري، د بيا ابادېدو د عمليې سوکه والی، د حکومت بېعدالتيو او د ناټو بمباريو خلک اړ کړيدي چې يا پاکستان يا ايران ته کډه وکړي او يا دځان دحمايت او امرار معيشت لپاره د زورواکانو او يا طالبانو سره يوځای سي. دبهرنيو مرستو دغسې عدم مؤثريت ددولت مشروعيت ته هم لويه صدمه رسوليده.

سينلس چې د امنيت او پاليسۍ په چارو کې پاريس ميشته يوه نړيواله مشورتي اداره ده پخپل وروستي راپور کې ليکي چې کابل او نړيوالې ټولنې د افغانستان د اعمار مجدد مکررې وعدې د افغانانو سره تر سره نکړې. ډېر افغانان خپل په ژوند کې څه مثبت بدلون نه ويني بلکه ژوند يې ترپخوا خراب سويدی. خلک سؤال کوي چې بليونونه ډالره چې په افغانستان کې مصرف سويدي چيرې تللي دي. له بدايو هيوادو څخه افغانستان ته تللې مرستې غيرمنسجمې، غير مؤثرې او ضائع سويدي.

افغانستان اوس د استدلال په یوه داسې دائره کې راګیر دی چې امریکا او ناټو وائي امنیت د کار او پرمختګ لپاره شرط دی. خو ډیر افغانان پدې عقیده دي چې کار، بیا ودانول او پرمختګ په افغانستان کې امنیت راوستلای سي. که عامو خلکوته کار پیدا ، بیاودانول پیل او انکشاف یقیني سي د خلکو اعتماد به پرحکومت اعاده او په ملاتړ به يې راووزي. څوک به بیا خپل نازولی زوی یو فاسق او ظالم جنګسالار ته نه سپاري او دهغه دا اقتدار او حرص لپاره به خپل اولاد نه قربانوي. دوی به نه یوازې بیا دمخالفینو سره مرسته ونکړي بلکه هغوی به پخپلو سیمو کې دحکومت ضد عملیاتو ته پرینږدي. چریکي جنګ بې دولس له ملاتړه ممکن ندی؛ که ولس خپل سي چریکي جنګ به څنګه ادامه پیدا کړي او بریالی سي؟

اووم سؤال د افغانانو د اقتصادي حالت دڅرنګوالی وو.

اصلي امنیت د خلکو د زړونو په لاسته راوړو کې دی. که څوک په افغانستان کې امینت، دموکراسي، پرمختګ او سوکالي غواړي نو باید په اقتصادي ساحه کې کامیاب کار وکړي. تجربې ښوولېده چې په افغانستان کې زور او نظامي عملیات ندي بریالي سوي. دلته سکندر خپل سرزوره سر خوړلی دی، دانګریزانو پزه چې پرپاچاهي یې لمر نه ډوبیدی سولیدلې ده، سورلښکر چې ددنیا دتسخیر خوبونه یې لیدل شرمیدلی دی او داده امریکا ورپسې روانه ده. راسئ سرچپه ئې عملي کړو چې دټولو پکښې خیر وي او هغه داچې سیاسي حل ته موقع ورکړو او دهیواد اقتصادي بیا رغونه وکړو او پدې ډول امنیت په ښکیلاک او زبیښاک کې نه بلکه د خلکو په رضائیت او اقتصادي سوکالۍ کې وپلټو. داځکه د افغانستان بحران تر ډیره حده سیاسي،

سـازماني او اقتصـادي دی نـه نظـامي. تـر يولـک زيـات داخلـي او خـارجي لښـکرو چـې د عصـر پـه ټولـو پـرمخ تللـو وسـلو مجهـز دي او بيلـه اټومـه دهـيڅ ډول تخريبـي وسـلې دا سـتعمال څخـه يـې دريـغ هـم نـدی کـړی اتوکـالو کـې ونکړای سوه پـه افغانسـتان کـې امـن قـائم کـړي او ورځ پـه ورځ اوضـاع شوړيـږي دا ښـئي چـې د افغانسـتان بحـران پـه زور نـه بلکـه پـه اقتصـادي او سياسـي رغاوي حل کيدا ی سي.

سـره لـدې چـې ډيـر غربـي ستراتيجسـتان ښـائي موافـق نـه وي خـو زمـوږ بـاور دادی چـې پـه افغانسـتان کـې بيکـاري او بغـاوت مسـتقيماً سـره متناسـب دي. کـه خلکـو تـه کـار پيـدا سـي او ولـس پـه يـو ګولـه مـوړ سـي دا بـه دحکومـت اعتبـار ډيـر او هغـه تـه بـه مشـروعيت وروبخښـي. خلکوتـه کـار پيدا کيـده بـه د زوروا کـانو زور اوبـه کـړي او ډيـر لـږ خلـک بـه وي چـې ديوجنايتکـار او جنګسـالار توپـک پـه غـاړه کـې واچـوي او دده لپـاره خپـل هيـوادوال مـړه کـړي او يـا ځـان قربـان کـړي. څوک چـې ډيـر مجبـور نـه وي پـه اسانه نـه حاضريږي چـې ځـان مـړ، مـور بـوره او خپـل اولاد يتيمـان کـړي. د کسـب و کـار موجوديـت دغـه مجبوريـت لـه منځـه وړي. د کابـل حکومـت او نړيوالـه ټولنـه پـدې کـې ناکـام سـويدي چـې عـامو خلکوتـه د کـار زمينـه مسـاعده کـړي، مـالي او پـولي پاړسـوب کښـته، کرائـې او نرخونـه کنتـرول او د خـوار او بـډای تـرمنځ د ژونـد د سـطح تفـاوت کـم کـړي. همـدا راز دوی بريـالي نسـول چـې پـه اصـطلاح د خـارجي متخصصـينو لښـکر راکـم او پـه زرو د چـور إن جـي أو ګـانې ترکنتـرول لانـدې راولـي. دوی ونـه توانيـدل چـې د مليـاردونو ډالـرو او د خـارجي مـاهرانو د يـو لـوی فـوج پـه درلودلـو سـره بيـا هـم د خلکـو پـر ژونـد يـو مثبـت اثـر وکـړي. دغـه نـامطلوب حالـت، د بيکـارانو يـو لـوی لښـکر ددولـت او خارجيـانو څخـه دخوابدو کسانو او مخالفينو سره يوځای کړيدی.

ددې لپاره چې د کابل حکومت ته مشروعيت او پراخ ملاتړ ترلاسه کړي، دحکومت بهرني ملاتړو په بهر کې افغان مهاجرين پخپلو غوړو وعدو وهڅول چې خپل وطن ته ستانه سي. د دغه نړيوال پراخ تشويق په اساس مليونونه افغان مهاجرين له پاکستان، ايران او نورو هيوادو څخه افغانستان ته ستانه سول بيله دې چې نړيوالو په افغانستان کې د دوی د کور او کار غم خوړلی وي. تيرو ديرشو کلونو جنګونو او مهاجرت دهغوی کورونه پخپلو سيمو کې خراب، کښت و کروندې ويجاړې او کاروبار مختل کړيدی او دراستنيدو پروخت هم چا مرسته ورسره ونکړه نو له ناچاره يې لويو ښاروته دډالرو دباران او د کار دپيدا کيدو په هيله مخه کړه. په لويو ښارو، خصوصاً کابل کې، دنفوس دغه زيات تراکم او پراخې بيکارۍ دحکومت پر کمزورو اوږو يوبل درونـد پېټی ور زيات کـړ او ددولت اقتصادي، چاپېريال، ټولنيزې او سياسي ستونزې يې نورې هم ورډيرې او حادې کړې.

امريکايانو، دايران څخه په افغانستان اوعراق کې دهمکارۍ په طمع دنفت وغازد پايپلائن او تجارتي لارو د جوړولو هغه پروژه وځنډول کومه چې به له ترکمنستانه پاکستان ته دافغانستان له لارې تلل او دمرکزي اسيا انرژي ئې جنوبي اسيا او غربي نړۍ ته رسول. ايران تل ددغه پروژې مخالفت کړيدی او دنورو علتونو وځنګته پدغه سيمه کې دجنګ داور د بليدو يو مهم عامل هم ايران دی. ايران غواړي دافغانستان په غرب او جنوب غرب کې دعدم امنيت له لارې دا پروژه عملي نسي او په عوض کې دايران په خاوره کې دغه لارې تيرې سي. دغه پروژه که عملي سي دکاله ۳۰۰ مليونه ډالره دافغانستان دولت ته ماليه ورکوي، ترلس زره ډيرو افغانانو ته کار پيدا کوي، او په لارکې پرتو کليو او ښاروته ډېر ارزانه برېښنا او غاز ورکوي. دا پروژه دجنوبي اسيا او مرکزي اسيا ترمنځ تجارت تقويه کوي او په افغانستان

عموماً او غربي سيموکې خصوصاً يو ډير اقتصادي تحول راولي؛ ترانسپورت تقويه کيږي او دلارې په اوږدو کې ورکشاپونه، رستورانونه، هوټلونه، بازارونه او نورمرستندويه اقتصادي فعاليتونه رامنځته کيږي. مهمه سياسي ګټه به ئې دا وي لکه اوس چې افغانستان ګاونډيانو ته اړ دی ددې پروژې په عملي کېدو سره به ګاونډيان هم افغانستان ته اړ سي؛ افغانستان به ورته مهم سي او ددغه هيواد ثبات او استقرار به پخپله ګټه وبولي. همداراز، څرنګه چې افغانستان يوغرنی هيواد او ډيری اوبه او دبرېښنا دتوليد ډير امکانات لري توقع وه چې امريکا او نړيواله ټولنه به مرسته وکړي چې داوبو بندونه جوړ سي. ددغو بندونو څخه دويالو پذريعه لامزروع مځکې او دښتونه اوبه سي او خلک به دترياک پرځای نور مشروع کښتونه ولري. خو دا مهمې پروژې چې سروې ګانې يې دثور ترکودتا دمخه د داؤدخان په وختکې تکميل سوې وې تېر اته کاله دپيسو، متخصصينو او نړيوال حضور سره سره جوړې نسوې او افغانستان ددې پرځای چې برېښنا ئې صادره کړې وای اوس له بهره برېښنا واردوي. او ددې علت دادی چې په دغه مورد کې سياسي اراده نسته. امريکايان دپښتنو په سيمو کې چې ايران او پاکستان ته څرمه دي جنګ ته ضرورت لري څو له يوې خوا ايران خوښ وساتي چې دپايپلائن پروژه پاته سوه، دوهم دخپلو اوږدمهاليو اهدافو لپاره پر پاکستان فشار ډېر کړي او دريم په سيمه کې خپل حضور توجيه کړي. برعکس، امريکايان ددې لپاره چې په مرکزي اسيا کې خپلې منګلې مضبوطې ښخې کړي په شمال دافغانستان کې و امن ته ضرورت لري. همداراز، امريکا ددې لپاره چې دافغانستان شمالي ګاونډي هيوادونه خوښ وساتي ترڅو په نوموړو هيوادو کې په اسانی کار وکړي نو په افغانستان کې هغوی ته سياسي، فرهنګي، او تجارتي امتيازات ورکوي او دافغانستان شمالي برخې دهغوی د نفوذ په ساحه کې قبلوي. امريکا او

نړیوال بانکونه کوښښ کوي چې د افغانستان په عوض کې د قرغزستان په شمول زموږ په شمالي ګاونډي هیوادونو کې داوبو بندونه او برېښنا کوټونه جوړ کړي او دهغو څخه تولید سوي برېښنا د افغانستان له لارې و پاکستان ته انتقال کړي. په لار کې به پرموږ هم برېښنا خرڅوي او پدې ډول به زموږ منابع او ظرفیتونه راکد پاتیږي.

ناټو او د کابل د حکومت اقتصادي ماهرینو د غربي نړۍ د اقتصادي نظام په راکاپي کولو سره په افغانستان کې د ازاد بازار اقتصاد پلی کړ، دولتي سکتورونو ته یې نه یوازې توجه ونکړه بلکه هغه یې پر جنګسالارانو او متنفذو اشخاصو وپلورل. لکه دیو سیاسي نظام وارديدل چې خراب عواقب لري داسې د اقتصادي نظام کاپي او بېفکره پلی کول هم نامطوب نتائج منځته راوړي. ناټو او د کابل حکومت ډیر معدود داسې اقتصادپوهان لري چې دافغانستان دټولنیز او کلتوري جوړښت سره بلد دي څو توانیدلیوای چې غربي اقتصادي تجربې یې د خپل هیواد د شرایطو سره سازګارې کړیوای. ددوی ډیرئ په غرب کې لوی او تربیه سویدي او یوازې په دا پوهیږي چې څنګه هغه څه چې یې په غرب کې لیدلي دي کاپي او په افغانستان کې پلی کړي. دوی ددې توان نلري چې په بهر کې لاسته راوړې پوهه دافغانستان د شرایطو سره منطبق کړي. ماته یو افغان ځوان معلوم دی چې امریکا کې پیدا او ۱۲ کاله ښوونځی یې هلته په تکلیف ویلې دی. پخوا یې افغانستان هیڅ نه وو لیدلی خو اوس دا څو کاله په افغانستان کې دیو ډیر مهم وزارت مشاور دی او په ډالرو ډېر لوړ معاش اخلي. د نظام او سړیو داډول واردات به څه نتیجه ورکړي؟ په غرب کې دازاد بازار اقتصادي نظام لکه څنګه چې ادم سمیت او جان کینز ویلي وه اوس نسته او غربي دولتونه خپلو بزګرانو ته سبسیډي (توپیري مرستې) ورکوي او دبانکونو او نورو

اقتصادي سکتورونو د استقرار او ودې په منظور مداخلې کوي خو په افغانستان کې بیا هغه ازاد بازار غواړي کوم چې خپله یې نلري. دوی غواړي افغانستان بې ور او دیوال وي چې هرڅه څوک ورته راوړي او یا ئې ځینې وباسي مخ یې څوک ونه نیسي. په افغانستان کې د ازاد بازار د اقتصاد ودې ته ضرورت دی خو دې مرحلې ته تر رسیدو د مخه د دولت فرض دي چې د یوه باثبات اقتصادي نظام او دوامداره متوازنې اقتصادي ودې لپاره ځینې سکتورونه پخپل لاس کې ولري، ځینې نور تر خپل نظر لاندې وساتي او ځینې خلکو ته وسپاري. دا د دولت وظیفه ده چې یو اقتصادي پلان جوړ کړي چې کوم اقتصادي فعالیتونه به دولت کوي او کوم به شخصي تشبثاتو ته پریږدي. حکومت باید ځینې اقتصادي سکتورونه او شخصي تشبثات د خارجي بازارونو له تهاجمه وساتي.

د مخدره موادو پر بهرنۍ مافیا سربیره، بهرنیو مشاورینو، متخصصینو، إن جي أو ګانو او قراردادیانو هم چې د هغوی مسلکي پوهه، د پروژو مؤلدیت او مفدیت او روڼ حساب ورکول ترجدي شک او پوښتنې لاندې دي د افغانستان پر اقتصاد یرغل کړیدی. لکه څنګه چې د ناټو عسکر ازادانه هرڅوک نیولای سي، بندي کولای سي، وژلای او بمبارد کولای سي همدا راز د خارجي مشاورینو، متخصصینو، إن جي أو ګانو او قراردادیانو لښکر ازادي لري چې د افغانستان د اقتصاد هره برخه چې وغواړي ګوډه، فلج او یا مړه کړي. لکه فاحشې ښځې او د عیسائیت مبلغین چې په زرو د حکومت له اجازې او خبر پرته افغانستان ته ځي او راځي او په ډاډه زړه خپل کار کوي، دا ډول خارجي مشاورین او إن جي أو ګانې هم دحکومت له علم او چوکاټه بهر چیرې چې یې زړه غواړي او ګټه یې ایجابوي فعالیت کوي. بې مالکه ملک په لاس ورغلی دی. په افغانستان کې تقریباً ۲۲۰۰ إن جي أو ګانې کار

کـوي او لـه خـارجي مرسـته کونکـو هیـوادو څخـه مـالي مرسـتې اخلـي. ددوی کـارونو چنـداني ملموسـه نتیجـه نـده ورکـړې او نـه څـوک سـر پسـې ګرځـوي، پداسـې حـال کـې چې همـدا مرسـته کـونکي پخپلـو هیـوادو کـې د خپلـو خلکـو سـره د يـوه يـوه پـول (سـينټ ، پينس) حسـاب کـوي. د افغانسـتان د مـاليې وزيـر انوارالحق احـدي داريانـا تلويزيـون سـره پـه يـوه مرکـه کـې چې پـه **۵** مـئ ۲۰۰۸ م خپـره سـوه شـکايت وکـړ چـې "مرسـته کـونکي هیوادونـه دوه پـر دريې برخـه مرستې خپـل مربـوط إن جي أو ګـانو تـه رأساً ورکـوي او مـوږ نـه پـه خبريـږو او نـه پوهيـږو چـې څـومره او چيـرې مصـرف سـويدي؟ مـوږ نـه پوهيـږو څونـه کـار سـويدی او څونـه نـور پکـار دی او چیـرې پـه کـار دی؟ پـه حقيقـت کـې دوی خپلـې مرسـتې پـه يواوبـل شـکل بيرتـه وړي. همـداراز، ددوی کـار ډيـر قيمتـي اوبيلـه روڼـې حسـابدهۍ دی. مـثلاً دوی يـو کيلـومتر سـرک پـه يـو مليـون ډالـره جـوړوي هغـه هـم سـم نـه. پداسـې حـال کـې چې مـوږ تردغـه ښـه کـار ددوی دمصـرف پـه دريمـه کـولای سـو". دا قابـل فهـم ده چې د افغـان حکومـت د اقتصـادي ادارو کـاري ظرفيت پـه اول سـر کـې کـم وو او بهرنـۍ مرسـتې تـه ئې ضـرورت درلـود خـو تـر اتـه کلـو وروسـته د بهبـود توقـع وه او دا غيرقابـل قبـول ده چې اوس هـم خـارجي مرسـتې د حکومـت تـر چوکـات بهـر د خارجيـانو پـه لاس مصـرف کيـږي. پداسـې حـال کـې چې د بهرنيـو مرسـتو مصـرف د دواړو اړخونـو تـرمنځ بـاهمي همکـاري غـواړي. دغـه اسـتثماري يرغـل دافغـان دولـت اقتصـادي اداري سـختې کمـزورې کړيـدي. پـه إن جي أو ګـانو کـې اوچتـو معاشـونو ددولتـي ادارو څخـه د پوهـو او مسـلکي کسـانو فـرار تـه لار هـواره کړيـده او دولـت يـې د فنـي پرسـونل پـه قلت او د کـاري ظرفيت پـه مزيـد کمـوالي مواجـه کړيـدی. لکـه څنګـه چې بـه خـارجي فوجونـو تـه پـه افغانسـتان کـې تـل ضـرورت وي، اشـغالګرانو اقتصـادي فضـاء داسـې راوسـتلېده چې همداسـې بـه د کابـل حکومـت خـارجي مـاهرانو تـه تـل اړوي. نتيجـه بـه ئې داوي چې ښـاغلی احـدي (د انګلسـتان د

فاینننشلټایمز په نقل قول) اعتراف کوي چې مورږ د نړیوال پولي سازمان هغه غوښتنه پوره نکړای سوای چې ویلي یې وه چې افغانستان به د خپلې بودجې ۸٪ د داخلي عوایدو څخه پوره کوي. تاسې وګورئ، د کابل د حکومت کاري ظرفیت تردې حده کمزوری دی چې تر **۱۵** ملیونه ډالره په ډیر مصرف او درې کاله مسلسل کار یې دداسې انکشافي پلان خاکه جوړه نکړای سوای چې نړیوال بانک او نورو مرسته کونکو ته د منلو وړ وي. د احدي په قول نړیوال پولي سازمان د کابل دغه پلان د بیا غور لپاره مسترد کړ. که د کابل حکومت د غربي نړۍ عمیل او لاسپوڅی نه وای د دغه بیا غور موقع ئې هم نه ورکول.

د کابل د بریښنا رئیس انجنیر محمد سرور صدیقي اریانا تلویزیون ته په ۲ جولای ۲۰۰۸ م وویل چې "د کابل د ښار یوازي په سلو کې **۲۵** کورونه نوبتي بریښنا لري." پسله اته کاله حکومت د زرو ملیونو ډالرو په مصرف یوازې د کابل هغو سیموته بریښنا تهیه کړیده او هغه هم نوبتي چې هلته خارجیان او د حکومت غټان پراته دي.

افغانستان یو زراعتي هیواد او اقتصاد یې هم تر اتیا په سلو کې پر همدغه سکتور ولاړ دی. خو د اکسفام په قول دغه مهم سکتور تراوسه د ۱۲۰۰۰ ملیونو ډالرو څخه فقط ۴۰۰ ملیونه ډالره ترلاسه کړیدي. داچې ددې مبلغ څخه به څونه بزګرته رسیدلي وي معلومه نده خو دا یقیني ده چې ډیر به کم وي. یوازې امریکا په افغانستان کې سل ملیونه ډالره د ورځې نظامي مصرف لري (واشنګټن پست - ۲۸ جولای ۲۰۰۸). دوی وایي چې مورږ د ورځې ۷ ملیونه ډالره ملکي مصارف لرو چې ډیره برخه یې هغو ولایاتو ته ځي چې دوی عسکر پکښې لري او اکثره د پي ار ټي له لاری لګیږي. په بشري مرستو کې د مرسته کوونکو ترمنځ مفاهمه او تنظیم نسته او ډیر لیدل سویدي چې پر یوه پروژه څو ځایه پیسه اخیستل سوې او څو ځایه خرڅه سویده او پیسې

ضـائع سـويدي. اکسـفام ادعـاء کـوي چـې مرسـته کـوونکي پـدې کـې ناکـام سـويدي چې لـومړی پخپـل منځکـې او بيـا دحکومـت سـره خپـل کارونـه همږغـي کـړي. مرسـته کـوونکې مؤسسـې او هيوادونـه يـې پـدې کـې پاتـه راغليـدي چـې د خپلـو پيسـو دمصـرف پـه ځـای، مؤثريـت او د مرسـتو د لګولـو پـه سـتراتيجۍ پسـې وګرځـي. پـه بهرنيـو مرسـتندويه مؤسسـاتو کـې ډيـر فسـاد موجـود دی. ددې لپـاره چـې قراردادونـه پخپلـو شـرائطو ژر ترلاسـه، خپـل اداري فسـاد پـټ او ماليـه پـه بـډه ووهـي خـارجي إن جي أو ګـانې کوښښ کـوي چـې پـه کابـل کـې يـو کمـزور، رشـوتخور او پـه اداري فسـاد کـې ډوب حکومـت موجـود وي. پـدې ډول د کابـل دحکومـت پـه اداري فسـاد او کمـزورۍ کـې د بهرنيـو مرسـتندويانو لـوی لاس دی.

دهغـه هيـواد اقتصـاد چـې تربهرنـي اشـغال لانـدې وي داشـغالګر قـوت لخـوا داسـې تنظيميـږي چـې پرخپلـو پښـو ونـه دريـږي او تـل يـې پرنـورو تکيـه او د مرسـتې لاس يـې نوروتـه اوږد وي. افريقـا چـې دنـړۍ پـه ټولـو قـارو کـې دطبيعـي زيرمـو پـه لحـاظ غنـي ده او پـه سـوو کالـه دغربـي نـړۍ ترتسـلط لانـدې او سيـږي او پـه سـوو زره مليونـه ډالـره يـې دمرسـتې پـه نـوم پکـې مصـرف کـړيـدي، تراوسـه يـې نـه خلـک پـه وچـه ډوډۍ مـاړه سـوه او نـه ډموکراسـي پکښـې راغلـه بلکـه دا مرسـتې ددوی پـه ځـان مـاران دي چـې تـر ډيـره حـده ددوی دبـې اتفـاق کولـو او پخپلـو منځـوکې دقـوم، ژبـې، سـمت، مـذهب او نـژاد پـه نـوم دجنګولـو لپـاره اسـتعمال سـوي ترڅوا سـتعمارګرته پـه ډاډه زړه ترډيـره وختـه هلتـه دپاتـه کيـدو فرصـت وي. ددغـو هيوادونـو امنيـت، روحـي حالـت او اقتصـاد، اسـتعمارګرو داسـې پـه مهـارت ورخـراب کـړی او پـه خلکـو کـې يـې خـودي او عـزت الـنفس دومـره کمـزوره کړيـدی چـې بيلـه بهرنيـانو نـور ژونـد ورتـه يـوه فاجعـه ښـکاري. ددوی پـه منځکـې يـې دومـره موهومـه بـدبيني پيـدا کـړې او دومـره يـې دخلکـو

www.hewad.com

شخصـيت ور ذليـل کړيـدی چـې اکثـره تعليمافتـه يـې وايـې کـه بهرنيـان ووزي مـوږ بـه سره وخـورو او دومـره يـې اقتصـاد ورفلـج کـړی او پرخـارج متکـي کړيـدی چـې وايـې کـه بهرنيـان نـه وي څـه بـه خـورو؟ پـدې ډول دوی بهرنيـان خپـل حـافظ وناصـر او رزاق ګڼـي. پـه همدغـه سياسـت بهرنيـانو پـه سـوو کالـه دوی غلامـان ساتلي او ثروتونه يې ورلوټ کړيدي.

استعمارګران پوهيـږي چـې پـه يـوه ورسـته پاتـه هيـواد کـې خلـک ترهرڅـه دمخـه واقتصـادي مرسـتوته اړ دي. نوځکـه دوی ظـاهراً لـه يـوې خـوا ډيـرې مرسـتې مسـتعمره هيـواد تـه استوي چـې خلـک ورتـه خوشبين سي او پخپلـه خـاوره کـې داسـتعمارګر حضـور ومنـي؛ اولـه بلـې خـوا څرنګـه چـې ددوی اصـلي هـدف دمسـتعمره هيـواد ابـادول نـدي نـو همـدا اسـتول سـوې مرسـتې دخپلـو متخصصـينو دمعـاش او پـه نـورو نومونـو بيرتـه ځينـې وړي. البتـه ددغـو مرسـتو څخـه يـولږ بايـد دخپـل حضـور دتوجيـه کولـو او دخلکـو د خولـو دخوږولـو لپـاره هـم ولګـوي. د کنيډين پـريس پـه حوالـه (۲۸مئـی۲۰۰۹) افغانسـتان کـې پـه سـلو کـــې اتيـــا بهرنۍ مرســـتې دبهرنيو قراردادیـــانو لـــه لارې بېرتـــه مرســـته کوونکوهيوادونو تـه ځـي پاتـه شـل پـه سـلو کـې د اداري فسـاد ښـکار دي او افغـان ولـس تـه ډېـر کـم شـی رسـېږي. استعمارګر هغـه قصـاب تـه ورتـه دی چـې دتـازه وښـو دسـته ئـې پـه لاس کـې نيـولې او پسـه تـه ئـې ښـوروي ترڅـو پـه کـراره يـې دحلالولـو ترځايـه بـوزي. نومـوړی پوهيـږي چـې پسـه دده سـره پخپلـه خوښـه قصـابخانې تـه نـه ځـي نـو ځکـه واښـه ورتـه ښـکاره کـوي او احيانـاً څـه فرصـت هـم ورکـوي چـې خولـه ورواچـوي او څـه خونـد يـې ترخولـه سـي خـو پـه هـيڅ وجـه واښـه ددې لپـاره قصـاب پـه لاس کـې نـدي نيـولي چـې وږی پسـه يـې وخـوري او پـه مـوړ سـي. حتـی قصـاب دومـره پـه زړه سـخت دی چـې پسـه مسـلخ تـه دده سـره ببلـه مقاومتـه ولاړ هـم سـي هغـه پـه لاس کـې نيـولي واښـه دغـه وږي پسـه تـه نـه ورکـوي

بلکه په همهغه وښو نور پسونه مسلخ ته رسوي. پدې ډول د ورو او ساده پسو تو زنه هیله هغوی د هوښیار قصاب سره د مرګ ځای ته بېله مقاومته بیائې.

اتم سؤال داکثرو افغانانو دا وو چې ایا د خارجیانو حضور په افغانستان کې افغانانو ته ګټور دی؟

د بون قرارداد او د ملګرو ملتو د مؤسسې امنیت شوری په افغانستان کې بهرنۍ مداخلې او لاسوهنې ته قانوني بڼه ورکړه او د افغانستان راتلونکې ئې چې څرنګه ګاونډیانو ئې او لویو طاقتونو غوښتل ترسیم کړه. د نړۍ ۳۷ هیوادونو ته یې د ایساف ترنامه لاندې حق ورکړ چې د افغانستان سرنوشت دې د قوې د استعمال په شمول د دوی په لاس کې وي. کوم حکومت چې د بون د کنفرانس په نتیجه کې د افغانانو لپاره جوړ سو په حقیقت کې د ملګرو ملتو د مؤسسې د پخوانۍ فیصلې مطابق او د هغه مؤسسې د سرمنشي د پخواني خاص استازي (الأخضر إبراهيمي) په قول د ۲+۲ حکومت وو. دا حکومت باید د افغانستان د ۲ ګاونډیو او ۲ لویو طاقتونو (امریکا او روس) د ګټو خوندي کوونکی وي. وروسته پردغه فارمولا هندوستان هم ورزیات سو یعنې ۲+۲+۱. دلته دافغانانو ګټو ته د اولیت حق ورنکړه سو بلکه د افغانستان حکومت باید د افغانانو تر ګټو د نورو ګټې په افغانستان کې وړاندې وګڼي. نو ځکه تقریبا د هر وزارت یا ولایت مقام دافغانستان ترسرحداتو هاخوا یو ملاتړی لري. د ثقه معلوماتو له مخې دولایت له مقام څخه وزارت ته دیو والي د تبدیلیدو د موافقې پرسر دوې میاشتې امریکایانو د ملل متحد پواسطه دافغانستان د یو ګاونډي هیواد

سره خبرې وکړې څو هغه هيواد دځينو شرايطو په اينښوولو سره د نوموړي کس دتبديلۍ سره موافقه وکړه. حامد کرزي دجرمني دشپيګل مجلې سره په ۲ مئ ۲۰۰۸ م اعتراف وکړ چي نوموړی دخارجي مرستندويانو بې اجازې ددولت دعالي رتبه مامورينو تقرر او يا عزل نسي کولای. دچاچی عزل او تقرر دبل په لاس وي، کار به هم دهغو په اشاره او مرام کوي. دلته ملي شخصيت، ملي ګټې او د وطن صادقانه خدمت مطرح ندی. ماته يو سناتور او دمشرانو په جرګه کې ديوې جرګګۍ مشر وويل (۱۵ مئ ۲۰۰۹) چي موږ (دشوری يو هيئت) و کرزي ته ورغلو او ځينې مشکلات مو ورسره مطرح کړل. هغه راته وويل چي موږ کوم صلاحيت نلرو؛ کار د نورو په لاس کې دی. مخ يې عبدالرحيم وردک (دفاع وزير) ته واړاوه چي ته څه صلاحيت لرې؟ ته خو هسې دامريکايانو يو شتهپنۍ يې، چې چيرې دوی روان وي ته ورپسې يې. بيا يې ماليه وزير (داکترانوارالحق أحدی) مخاطب کړ چي ووايه ته څه صلاحيت لرې؟ هغه ورته وويل چې بلې، مشکلات سته. کرزي، ضرار احمد مقبل (داخله وزير) ته په اشاره وويل چې دی خو پر هيڅ حساب دی.

نړيوالي ټولنې ايران ته جنوب غربي ولايتونه ورکړيدي چې اباد يې کړي. دکندهار- چمن ترمنځ د اورګاډي دپټلۍ غځولو کار پاکستان ته ورکول سويدی. ترکيې ته په شمال کې عمراني چارې محول سويدي. تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان ته په افغانستان کې دهغو سره وګاونډيو ولاياتو ته بريښنا ورکول او دکليو دپراختيا کارونه ورکول سويدي. هندوستان ته د افغانستان په ډيرو برخو کې لکه سلما پروژه، د ايران او دلارام ترمنځ سړک جوړول، دکابل-خوست سړک، دکنړونو انکشاف او نور دپاکستان سرحداتو ته څرمه د فعاليت موقع ورکول سويده.

د افغانستان په حساس جغرافيائي موقعيت ځان پوهول پکار دي چې له بده مرغه ډېرو دغه حساسيت نه دی درک کړی او دا هيواد يې د بالوکاله (په نمايندګۍ) جنګ ډګر ګرځوليدی. څرنګه چې د افغانستان ګاونډيان پخپلو منځو کې رقابتونه حتی دښمنۍ لري نو د نړيوالې ټولنې دا پاليسي چې زموږ هر ګاونډي ته يې د افغانستان د ابادۍ په ظاهري پلمه يوه برخه يا سکتور سپارلې ددې پرځای چې سيمه ايزه همکاري او تعاون رامنځته کړي پدې هيواد کې يې لانجې او تاوتريخوالی پيدا کړيدی چې قربانيان يې افغانان دي او تاو به يې خپله دوی ته هم رسيږي. راسئ د موضوع د روښانولو لپاره د مثال په ډول په افغانستان کې د هند او پاکستان رقابت ته وګورو. په افغانستان کې د هند د يوه پخواني سفير بهادرکومار په قول هندوستان د شوروي د تجاوز په وختکې د کابل د رژيم ملګرې وو او د افغانستان په داخلي جنګونو کې يې د شمال ائتلاف ملاتړ کاوه (او وروسته يې د طالبانو مخالفت پدې کاوه چې اکثريت يې پښتانه وه، اسلامي نظام يې غوښت او دا باور وو چې پاکستان يې ترشا وو). د بهادرکومار په وينا هند اوس د کابل د حکومت سره نظامي مرستې کوي؛ فوج ته چې اويا په سلو کې افسران يې تاجيک دي تعليم و تربيه او وسائل ورکوي او د شمال ائتلاف سره اوس هم ډيرې نژدې اړيکې لري؛ په جلال اباد، کندهار، هرات او مزارشريف کې يې قونصلګرۍ پرانيستې دي؛ د زرنج – دلارام سړک جوړوي؛ د پارلمان تعمير اباد وي؛ له پلخمري ترکابله د بريښنا مزي تيروي؛ په کابل کې د حرارتي بريښنا يوه دستګاه نصبوي؛ پر هريرود د سلما بند جوړوي؛ يوولس ولاياتو ته د تلفون مزي غځوي؛ کابل ته يې الوتکې او په سوو بسونه ورکړيدي؛ دولتي مامورين تربيه کوي؛ تراوسه يې ۳۰۰۰ افغانانو ته مسلکي روزنه ورکړيده؛ په سووو سکالرشپونه يې افغانانو ځوانانو ته ورکړيدي؛ روغتونونو سره طبي مرستې کوي؛ يونيم مليون ماشومانو ته بسکوت

ورکوي؛ په کنړونو کې پراختیايي پروژې جوړوي؛ (د کابل-خوست سړک جوړوي او کیدای سي چې د کندهار- سپین بولدک سرک هم ورکول سي). نوموړی دپلومات وايي چې داوخت په افغانستان کي شاوخوا ۴۰۰۰ هندیان په مختلفو پروژو کې کارکوي او هندي نشرات، کلتور او د بالیوډ فلمونو خو په افغانانو کې ډیر نفوذ کړیدی. هند تر امریکا، برتانیې، جاپان او جرمني وروسته تر ټولو لوی مرسته کوونکی او ډیر مؤثر هیواد دی. نوموړی وايي هند دافغانستان سرحد ته نژدې په تاجکستان کي یوهوائي ډګر جوړ کړیدی چې دافغانستان لپاره کارځیني اخلي.» د بي بي سي په وینا هند دا ټول کارونه په افغانستان کې دپاکستان د اثر دکمولو لپاره کوي.

له بلې خوا، افغانستان د پاکستان د ثبات، ملي حاکمیت او ارضي تمامیت لپاره حیاتي ارزش لري. نو ځکه هغه هیواد د افغانستان بهرنۍ پالیسۍ ته په ډیر اهمیت او دقت ګوري. پاکستان په افغانستان کې د هند داسي حضور هیځکله نسي زغملای چې دده امنیتي ګټې تهدید کړي. هغه په افغانستان کې دهند دنفوذ دخنثی کولو لپاره هرڅه کوي. افغانستان باید پخپله خاوره کي دخپلو ګاونډیانو دکړو سخت مراقب وي؛ هسې نه چې داهیواد دمرستی ترعنوان لاندی لومړی ددوی دسیاسي کشمکش میدان او وروسته دبالوکاله جنګ ډګر وګرځي او افغانان په وژنو او کړاونو واړوي. امریکا او غرب د افغانستان او مرکزي اسیا منابعو ته د رسیدو او پر ایران د فشار لپاره پاکستان ته په جیوپولیټک لحاظ ترهندوستان ډیر اړ دی. پاکستان به د غرب لدغه مجبوریته دهند او په کابل کې دهند دطرفدار حکومت دکمزورولو لپاره استفاده کوي اوهغوته به په دننه افغانستان کې ماته ورکوي چې دا هم د افغانانو په مرګونو او کړاونو کیږي. پاکستان فکر کوي چې دکابل موجوده حکومت هندوستان ته موقع ورکړیده چې د پاکستان پر

سرحداتو خپل داستخباراتو اداري فعالې کړي او له هغه ځایه پاکستان وځاري. همداراز پاکستان پدې عقیده دی او ځوواره یې شکایتونه هم کړیدي چې دافغانستان دخاورې په استفاده سره هندوستان د ایران په همکارۍ د سپین بولدک – دلارام او زرنج په مثلث کې د پاکستان په خلاف بلوڅانو ته نظامي تربیه ورکوي او پاکستان ته یې د تخریب لپاره لیږي.

ترکیه او ازبکستان دافغانستان په شمال کې رشید دوستم او نور ترکژبي تقویه کوي او دهغو سره دمرستې ترنامه لاندې په سیمه کې دخپلو ستراتیژکو ګټو لپاره کار کوي. روسیه، تاجکستان او ایران یې مخالفت کوي او مخ ئې نیسي چې پدې ډول دافغانستان شمال هم دګاونډیانو رقابت ځوروي. اکبربای چې پخوا درشید دوستم معاون وو دپیام افغان سره په یوه مرکه کې (۲۸ جولای ۲۰۰۸) وویل چې ترکیه په افغانستان کې ډېره فعاله ده او درشید دوستم هراړخیزه مرسته کوي. ده وویل چې زه پخوا درشید دوستم مرستیال وم او ترکیې په نهه میاشتو کې زموږ دشورای دتقویې لپاره یوواردې نیم لکه ډالره او بیا درې لکه ډالره راکړل. حامد کرزي په ۲ مئ ۲۰۰۸ م کې دشپیګل المانی مجلې ته ویلي وه چې ما خپل په حکومت کې یو لوړپوړی چارواکی (رشید دوستم) له دندې ګوښه کاوه خو یو بهرنی هیواد (ترکیه) چې په افغانستان کې فوجونه لري پرودربد او ایسته مې نکړای سوای.

زموږ نور ګاونډیان هم پخپلو منځوکې سم ندي او ددوی حرص او منافقت په افغانستان کې سیاسي، امنیتي او نور ډول ډول لانجې راپیدا کړیدي. ددوی هغه اتفاق چې د طالبانو د راپرزولو او د بون د کنفرانس په وختکې وو اوس نسته. اوس همهغه د پرون ملګري یودبل وینو توئیدو ته ناست دي. د امریکا ددفاع وزیر (رابرټ ګېټس) په ۱۷ اپریل ۲۰۰۹ کی د اې ایف پي په حواله دایران هغه وړاندیز رد کړ چې وائي ایران حاضر دی دافغانستان

پولیس تربیه کړي. هغه وویل ایران دې اول مخالفینو ته دوسلو لیږل بند کړي. اوس د امریکا په پخوانیو ملګرو او ستراتیجیکو انډیوالانو (ناټو او غربي هیوادو) کې هم د افغانستان په باب اتفاق نه دی پاتې او د بخارست په سرمشریزه کې له ټولې غربي نړۍ څخه په ډېر تکلیف ۸۰۰ عسکر د افغانستان د جنګ لپاره ورټول سول. بل کال به د غو مره عسکر هم نه پیدا کیږي او امریکا به مجبوره وي خپل عسکر زیات کړي او په دې ډول به کرار کرار دا جګړه د امریکایانو په جګړه بدلیږي. همدا اوس، په افغانستان کې د ملګرو ملتو د مؤسسې خاص استازی (کای ایدې) وایي چې اروپایانو په افغانستان کې خپل مسؤلیتونه هیر کړي او بار یې پر امریکا اچولی دی.

لکه په اتیایمه لسیزه کې چې غربیانو افغانستان ته د روسانو لپاره دیو دام په سترګه کتل اوس روسانو او ملګرو یې افغانستان د امریکایانو لپاره دام ګرځولیدی. د امریکایانو وینې به تویوي، ځینې به چکچکې ورته کوي او نور د دوی د انډیوالانو په شمول به په بیتفاوتۍ ورته ګوري. څرنګه چې افغان فوج د جنګ ایدیالوجي او ملي خصوصیت نلري امریکایان به مجبور وي د جنګ ډیر بار پخپله واخلي او د توپکیانو، د بشري حقوقو د پایمالونکو او قاچاقبرانو ملګرتیا ته دوام ورکړي، دفاع یې وکړي او پرقدرت یې وساتي او په دې ډول د خپلو معنوي ارزښتونو پایمالولو، شرم او رسوائی ته ادامه ورکړي. افغان ولس به نور هم ناراضه او د مقاومت ملګری سي. جنګ به نور خونړی سي او د ناټو غړي هیوادونه به جنګ یوازې امریکا ته ورپریږدي او په دې ډول به د ناټو سازمان دړې وړې سي چې اثر به یې پر غربي نړۍ سخت ناګواره وي.

یو پخواني روسي افسر (کرنیل اولیګ کلکوف) چې په افغانستان کې دوه واره جنګیدلی او اوس په ماسکو کې د تاریخ استاد دی وائي: "امریکایانو

تـه بـه پـه افغانسـتان کـې دفـوج ډيـرول څـه ګټـه ونـه رسـوي. د افغانسـتان مسـئله نظـامي حـل نلـري؛ دا يـو سـراب دی. هيڅـوک پـه افغانسـتان کـې سيا سـي بريـا لـه نظـامي لارې نسـي ترلاسـه کـولای؛ صـفا وايـم چـې دوی روان دي او زمـوږ غلطـي تکـراروي." يـولي وارنتسـوف (پـه کابـل کـې دروسـيې پخـوانی سفير) وايـي پـر افغانسـتان د روسـيې حملـه يـوه لويـه غلطـي وه؛ مـوږ د ډپلوماسـۍ لـه لارې خپلـو موخوتـه رسـيدای سـوای خـو ومـو نکړه. پـه ماسـکو کـې دبرتانيـا پخـوانی سـفير (سـر رودريـک بريتويـټ) وايـي چـې پـه افغانسـتان کـې د امريکـا پـه مشری دناټو مداخله به موږ ته همداسې تباه کوونکې وی لکه روسانو ته.

ډېرعربـان او حتـی محافظـه کـار دولتونـه يـې پـه افغانسـتان کـې د دولـت مخـالف قوتونـه (طالبـان، حـزب اسـلامی، ...) تقويـه کـوي. هغـه پـدې نـه چـې خـوښ يـې دي بلکـه پـدې چـې لـه بريـالۍ امريکـا څخـه ويريـږي. هغـوی پـه ډاګـه وائـي چـې کـه امريکـا پـه افغانسـتان او عـراق کـې کاميابـه سـوه پـه مـوږ پسـې راځـي او دا ويـره دوی تـه دامريکـائي مقامـاتو (بـوش او رمزفيلـډ) لـه بيابيـا اظهـاراتو راپـيدا سويده. ځينـې عربـان وائـي چـې پـه افغانسـتان کـې اوسـنی کـړکيچ امريکايـانو د خپلـو سـتراتيجکو ګټـو د تـأمين پـه منظـور راپيـدا کړيـدی او د خپـل حضـور د توجيـه لپـاره نـه غـواړي هلتـه امـن او ارامـي راسـي. دوی ادعـا کـوي چـې کـه څـوک پرامريکايـانو ټـک هـم ونکـړي بيـا هـم دوی بـه افغانـان تحريکـوي او جنـګ تـه بـه ئـې مجبـوروي. دوی وائـي چـې امريکـا بايـد لـه افغانسـتانه ووزي. پـدې ډول د عربـانو هغـه اتفـاق چـې د غربيـانو سـره يـې د بـون د کنفـرانس پـه وختکـې درلـود اوس نلري.

امريکـا ، نـاټو او ډېـر افغانـان ايـران پـه مـداخلاتو تـورن کـوي. دکابـل پـه اخبـارونو او دغربـي نـړۍ پـه مطبوعـاتو کـې بيـا بيـا نشـر سـويدي چـې ايـران پـه افغانسـتان کـې دافغـان دولـت مخـالفينو تـه وسـلې او پيسـې ورکـوي. دشـمال

ائتلاف ملاتړ خوئې علني او پخواني دي چې دهغو له لارې امريکايان او افغان دولت ترفشار لاندې راولي. په ۲۷ جولای ۲۰۰۸ م کې روئتر له کابله وليکل چې تروررستان له عربي نړۍ خصوصاً عراق څخه د ايران له لارې افغانستان او پاکستان ته ځي او هلته افغاني او ميشته بهرني عسکر وژني. ايران اوس د تروررستانو د تګ او راتګ مطمئن دهليز دی. د اسې خبرونه دي چې روسيه هم د تاجکستان له لارې افغانستان ته وسله او پيسه لېږي.

د ناټو او ايساف خودسرو عملياتو د کابل د کمزوره دولت استقرار او مشروعيت ته لويه صدمه رسولېده. پرعام ولس، لارويانو، ودونو او جنازو بمباري، دخلکو وکوروته په زور ننوتل، د خلکو بيعزتي او بې عفتي کول او خلک د محکمې له حکمه پرته نيول او بنديانول افغانانان ډير خوابدي کړيدي. دا ډول خپلسريو د منتخب جمهور رئيس، منتخب پارلمان، منتخبو ولايتي شورى ګانو او نورو دموکراتيکو او بشري حقوقو ارګانونو موقف ډير کمزوره کړيدی. کرزي څو واره د عام ولس د فشار په نتيجه کې ژړليدي چې د بيګناه خلکو دبمباريو بنديده زما په وس ندي پوره. دلته د کرزي دغه اعتراف د هيواد ملي حاکميت او ددولت مشروعيت ترجدي سؤال لاندې راولي. کرارکرار دا جنګ اوس د تروريزم سره د مقابلې پرځای د افغان ولس خصوصاً د پښتون قوم سره جنګ دی چې د وخت په تيريدو به نورو خارجي سرتيرو ته ضرورت وي. په ياد ولرئ چې د سره فوج ۱۲۰۰۰۰ عسکرو چې هرشپږ مياشتې بدلېدل او تازه دم کيدل د لس کاله مسلسل شديد جنګ سره سره ددې وس ونه درلود چې د افغانانو مقاومت مات کړي. افغانستان ته د نورو امريکائي عسکرو ليږل مشکل نسي حلولای بلکه نور ئې هم خرابوي او پيچلى کوي او په سيمه کې هغه قوتونه چې ددوی وينو توئېدو ته ناست دي تشويقوي چې مخالفين نورهم تقويه کړي. د افغانستان د اوږدمهالي امنيت

لپاره نظامي قوت باید د یوې پراخې ستراتیجۍ په چوکات کې (امنیت د سوکالۍ له لارې) استعمال سویوای چې ونسو. غرب افغانستان ته له لومړي سره اوږد مهاله ستراتیجي نه درلوده او اوس پسله اته کاله حتی پلان نلري چې څنګه ووزي.

د عامو خلکو وژلو، قهر او دولت ته ورځ په ورځ زیاتیدونکې بدبینۍ د ناټو او امریکائي قوماندانانو ترمنځ د نظر توپیر راپیدا کړیدی کوم چې له لومړي سره په افغانستان کې د جنګ پر ستراتیژۍ یو نه وه. د ناټو ځینې غړي وائي چې د بې پروائۍ او عدم دقت په نتیجه کې په بمباریو د عام وګړو وژل به امریکا او متحدینو ته افغانان بدبین کړي. د امریکا او برتانیا ترمنځ په هیلمند کې وروستۍ نانډرې د جنګي ستراتیژۍ پرسر د دوی ترمنځ اختلاف ښئي. پدې ډول د ناټو د غړو هیوادو ترمنځ چې په افغانستان کې جنګیږي کومه ښکاره او واضحه ګډه تګلاره نسته. که امریکایان په عراق کې فوج کم او افغانستان ته یې واستوي حالات به نور هم خراب سي او د ناټو غړو ترمنځ به اختلافات نور هم ډیر کړي. ناټو د شوروي اتحاد پخلاف جوړه سویوه نه د افغانستان غوندي یو کوچني هیواد د ټکولو لپاره. لتونیا، چک، لتوانیا، استونیا، پولینډ او هالینډ په افغانستان کې څه کټې لري چې خپل زامن مړه کړي؟ هغوی د امریکا د خوښۍ لپاره ځانونه وژني خو دا قرباني ترډیره نسي ورکولای. بله مهمه خبره داده چې په غرب کې ډیر چاروا کي، افغانان او د هغوی خصوصیات نه پیژني. افغانستان امریکایانو ته تر عراق ډیر خطرناک دی. په عراق کې مخالفین د امریکایانو خلاف مخامخ نه جنګیږي بلکه بمان ورته ایږدي خو په افغانستان کې په سوو مخالفین مخامخ پر امریکایانو ورځي، سیمې ځینې نیسي او پر یو شمیر سیمو همدا اوس طالبان عملاً حکومت کوي. که جنګ اوږد سي او طالبانو ته سمه وسله په لاس ورسي بیا

بــه نــاتهو تــه مشــکله ســي چــې جنــګ یو ســي. د افغانســتان پــه لیــرې او نــژدې ګاونــډیانو کــې داســې هیوادونــه ســته چــې د غــه جنــګ اوږدول غــواړي چــې امریکایــان پکښــې راګیــر وي او ډیــره وینــه بــې تــوی ســي. پــه کابــل کــې د برتانیــا سفیر ښـاغلی شـیررد کوپرکـولز و بي بي سي تـه پـه جون ۲۰۰۷ م کـي ویلـي وه چـې برتانیــا غــواړي ۳۰ کالــه پــه افغانســتان کــې پاتــه ســي داځکــه دا هیــواد زمــوږ د خــارجي سیاســت پــه ســر کــې دی. خــو جرمنــي، ایتالیــا او هســپانیا دښــاغلي کــولز ســره موافــق نــدي او فکــر نکــوي چــې برتانیــا ۳۰ کالــه پــه افغانســتان کــې جنــګ مختــه وړای ســي. دانګلســتان صــدراعظم ګــورډن بــراؤن دغــه مــوده لــس کالــه تــه راټیټه کړه.

لکـه چـې وویـل سـوه، زمـوږ ګاونـډیان او لـوی طاقتونـه پـه نړیوالـه او سـیمه ایـزه ډګرونــو کــې رقابــت او حتــی دښــمني لــري. او دا رقیبــان او دښــمنان اوس پــه افغانســتان کــې فعــال حضــور لــري او عمــلاً پــه فعالیــت لګیــا دي. کــوم یــو چــې یــې یــو قــدم اخلــي هغــه بــل بانــدې شــکمن دی دوه قدمــه اخلــي. یــو وائــي چــه هغــه بــل مختــه ســو زه پاتــه ســوم. داســې رقابتونــه بــه هغــه وخــت ښــه وای چــې افغانســتان یــو ملــي او پرخپلــو پښــو ولاړ دولــت درلــودای. مګــر اوس دا رقابتونــه دافغانــانو پــه ډیــر ضــرر تمامیــږي داځکــه همــدا هیوادونــه خپلــې دښــمنۍ بالوکالــه (دافغانــانو پواســطه) پــه افغانســتان کــې مختــه بیــائي او قربانــي یــې افغانــان دي. ددوی حضــور ددې پرځــای چــې افغانانوتــه ګټــه ورســوي ضــرر یــې رســولیدی او ددې جګــړه ځپلــي هیــواد اســتقرار یــې ورخــراب کړیــدی. همــدا ګاونــډیان اوس دامریکــا داشــغال پــه پلمــه پــه افغانســتان کــې یــو مرکــزي قــوي حکومــت نــه غــواړي بلکــه یــو کمــزوره او تــل پــر نــورو تکیــه هیــواد یــې خــوښ دی چــې دوی تــه محتــاج وي، ددوی مرعــوب وي او څــوک حســاب ورســره ونکــړای ســي.

سربیره پر پورتنیو ضررونو چې دبهرنیو فوجونو حضور ئې افغانستان ته رسوي خارجیان دافغانستان دااقتصاد او کلتور په ضرر هم دي. افغانستان پخوا پخپل ځان نسبتاً بسیا یو زراعتي هیواد وو. اوس ئې زراعت فلج او یو تاریاکي هیواد دی چې د نړۍ ۹۳ په سلو کې مخدره مواد تولید او صادروي. هغه هیلمند چې پخوا د غنمو او پنبې ګودام وو نن دخارجیانو دفعال حضور له برکته ددنیا دمخدره موادو پایتخت دی. همداراز، خارجیانو دافغانستان تاریخي اثار هم لوټ کړل. دناروې افتنپوستن په ۱۸ جون ۲۰۰۸م ولیکل چې دناروې عسکرو دافغانستان د ۴۰۰۰ کالو زاړه تاریخي اثار غلا کړیدي او له افغانستانه یې ایستلي دي. ناروې دافغان موزیم په بیا ودانولو کې مرسته کړیده. همدا کوی همدا. دافسوس خبره ده هغه عسکر او بهرنیان چې افغانستان ته دمرستې، صداقت او بیا ودانولو په نوم راغي غلاوې کوي او تاریخي شتمنۍ او فرهنګي خزانې لوټوي.

واشنګټن پست پخپل ۲۸ جولای ۲۰۰۸ مه ګڼه کې لیکي چې:افغانستان کې هرڅه بهرني قراردادیانو ته ورکول سویدي. دامریکا دنړیوال انکشاف اداره قضا او عدلیه هم بهرني قراردادیانو ته ورکوي چې دامریکا او ناټو دفوجیانو سره په مشوره ستره محکمه او عدلي نظام اصلاح کړي. دوی به افغان قاضیانو ته دقضا چل ورزده کوي چې دچا په باب څنګه قضاوت وکړي او کوم مجرم ته څومره او څنګه سزاء ورکړي. دوی به قاضیانو ته ورزده کړي چې دخلکو څه حقوق دي او دښځو سره په قضا کې څه معامله وکړي. دافغانستان قضا تراوا سه اسلامي تشخص درلود او هرچا ورته احترام کاوه. قاضي به پرتورن شل کاله قید او یا داعدام حکم راوایست، محکوم به تسلیم او حکم به تطبیق سو. خو چا قاضي ته بد نه ویل او نه یې تهدیداوه. موږ نه وه اوریدلي چې یو قاضي پدې سبب چا مړ کړی وي چې مجرم ته یې د مرګ سزا

اورولـې وه. بلکـه خلکـو بـه ويـل چـې کـوم لاس قاضـي پـرې کـړي درد نکـوي. هغــې قضـا تــه بــه ځــه تقـدس پاتــه ســي کومــه چــې دامريکايــانو او نــورو غيرمســلمانو لخــوا تنظــيم او رهنمــائي کيــږي او پــه ســيمه کــې د نــورو د ســتراتيژکو ګټــو پــه خــدمت کــې وي؟ دافغانســتان پــه قضــائي نظــام کــې دا لاســوهنه بــه دا مهمــه او محترمــه اداره د نــورو ســکتورو پشــان د لــوی فتــور، سپکاوي او بحران سره مخ کړي.

زمـوږ د ماشـومانو لپـاره لـه لـومړي تـر دولسـم ټـولګي پـورې تعليمـي نصـاب اوس پـه ايـران کـې جوړيـږي. ددې معنـی داده چـې مـوږ پخپـل هيـواد کـې د تعليمـي نصــاب دجوړولــو تــوان نــه درلــود او يــا غــواړو زمــوږ راتلــونکی نســل دا ســې مهربــان جــوړ ســي چــې نــور ترخپلــو ورتــه محتــرم او د نــورو ګټــې ترخپلــو ورتــه مقـدمې وي. پـدې ډول امريکـا او د کابـل حکومـت افغانـان پـه لـوی لاس هڅـوي چــې هغــه کتابونــه وســوځوي چــې پــردي يــې د دوی د نــوي نســل د تخــدير او تضـليل لپـاره جـوړ او چـاپوي او هغـو مکتبونوتـه اورورواچـوی چـې پـه هغـه کـې د دوی راتلونکي نسل ته د تغدير او تذليل درس او روزنه ورکول کيږي.

اخلاقــي فســاد او ټــولنيز انحطــاط خــو د اشــغال هغــه ســوغاتونه دي چــې ډيــر خلــک ورتــه متوجــه نــدي. مــذهبي انحــراف، شــرابخوري او نــور منشــيات، فحاشـي، پردوتــه جاسوسـي او خــدمت، غــدر، فريـب، وطنفروشـي، رشـوت، ملــي خيانــت، د شخصــيت تــذليل او قتلــول، قومبــازي او بيګانــه پرســتي هغــه افتونه دي چې خراب اثرات به يې تر ډيره زموږ شريف ولس ځوروي.

ترڅــو پــه افغانســتان کــې يــو ملــي حکومــت چــې د اکثريــت مــورد اعتمــاد وي منځتــه نــه وي راغلــی او ترڅــو چــې افغانســتان اشــغال او بهرنــۍ مســلحې

قابضې قواوې پکښې وي ترهغو به دخارجیانو حضور افغانستان ته دګټې پرځای مضر وي.

نهم سؤال دا وو چې په امریکا کې به د راتلونکي نومبر د انتخاباتو په نتیجه کې نوی جمهور رئیس په سپینه ماڼۍ کې کښیني. هغه باید د افغانستان په باب څه وکړي؟

جواب: د امریکا نوی جمهور رئیس هرڅوک چې وي، که مکین وی که اوباما، زما پیشبیني داده چې افغانستان ته به ډېرعسکر استوي؛ جنګ به پراخوی او جنګ به تودوي. هغه به په عراق کې خپل عسکر کموي او افغانستان ته به ئې استوي. امریکایان فکر کوي چې عراق دعرب لوی قوم یوه برخه ده او داجنګ دکومو اهدافو لپاره چې پیل سوی وو نسي وړای. دوی فکر کوي چې عربي نړۍ کولای سي ډیر کلونه سړي او پیسې دعراق جنګ ته دامریکا پرضد واستوي. امریکا باید اوس خپل اهداف یوازې دتیلو وړلوته محدود کړي او دهغه لپاره یوازی څلویښت یا پنځوس زره عسکر کافي دي. امریکایان فکر کوي چې دعراق برخلاف په افغانستان کې کامیابي ورته اسانه ده. له یوې خوا ددې لپاره چې له عراقه وتل څوک په ماته تلقي نکړي نو امریکایان به خپل ځانته د اوږو دپزې دایښوولو په منظور پر افغانستان عسکري فشار ډېروي. او له بلې خوا فکر کوي چې په افغانستان کې یوازې ددوی پخلاف پښتانه جنګیږي او دا یو کوچنی قوم دی چې تر سرحداتو هاخوا څوک خواخوږی نلري؛ څه پښتانه چې د ډیورنډ خط

هاخوادي هغه هم بايد په جنګ کې راګير او بيا يې شاوخوا وربند کړه سي چې مرسته ورونه رسيږي. پدې ډول به مقاومت ختم او په سيمه کې به دخپل مرام مطابق منګولې ټينګې کړي.

خو، دوی له تاريخه ناخبره او افغانستان يو اسانه هدف ګڼي. دافغانستان سره دسرحد دهاخوا دپښتنو خواخوږي يو طبيعي موضوع ده او ددې مخ ددنيا هيڅ يو طاقت نسي نيولای. نه يوازې د پاکستان حکومت ددغو پښتنو تګ وراتګ نسي منع کولای بلکه انګريزانو او تر راوروسته روسانو پخپل وختکې پخپل ټول قوت داکار ونکړای سوای. امريکايان به ترڅو دا نه ګټونکي جنګ ته چې تردوی پخوا نور هم ناکام سويوه ادامه ورکوي.

کله چې افغانستان ته ډېر عسکر واستول سي، دامريکا ميډيا (راديو، تلويزيون، اخبار، مجله) به هم په افغانستان کې فعاليت ډېر کړي. په افغانستان کې دامريکايانو پراخ حضور به دافغانستان ليرې او نژدې ګاونډيان وو ېروي او وهڅوي چې مخالفينو ته نوره پرمختللې وسله او مالي ملاتړ ورکړي. دابه جنګ ډېر تود کړي او دبهرنيو عسکرو تلفات به نور هم ډېر سي. دتلفاتو دډېرېدو په صورتکې به دناټو غړي هيوادونه خپل عسکر کم او يا وباسي او دجنګ بار به په افغانستان کې يوازې دامريکا پراوږو پاته سي. دامريکايانو تلفات به نور هم ډېر سي او ميډيا به ئې په امريکا کې په ښه تفصيل خپروي. دا حال به دوه درې کاله دوام وکړي او بيا به لکه د ويتنام دوختو پشان دسپينې ماڼۍ په مخکې خلک مظاهرې کوي چې له افغانستانه دې زموږ عسکر راووزي. په ويتنام کې امريکا ماته نسوه بلکه دخپلو خلکو فشار راوايسته داځکه خلکو دسپينې ماڼۍ په مخکې نارې وهلې چې زموږ زامن ولې په ويتنام کې دجنګسالارانو دبرسر اقتدار ساتلو لپاره مري؟ زموږ سړي ولې پرويتنام دجنايتکارانو دمسلط ساتلو لپاره وينه

www.hewad.com

تویـوي؟ زمـوږ وروڼـه ولـې پـه سـایګون کـې د قاچاقبرانو دګټـو قربـاني کیـږي؟ مـا امریکایـانو او افغانانوتـه پـه امریکـا کـې پـه ډیـر وضـاحت وویـل چـې زه تاسـوته پېشـبیني کـوم چـې درې کالـه وروسـته بـه دامریکـا ولـس دسـپیني مـانۍ پـه مخکـې همداسـې نـارې وهـل پیـل کـړي چـې زمـوږ زامـن ولـې پـه افغانسـتان کـې دفلانـي قاچـاقبر وزیـر دبرسـراقتدار سـاتلو لپـاره مـري؟ زمـوږ سـړیان ولـې پـه کابـل کـې درشـوتخورو او طفیلیـانو دچاغېـدو لپـاره قربانیـږي؟ زمـوږ وروڼـه ولـې پرخلکـو دجنګسـالارانو دتپلـو لپـاره خپلـې وینـې تویـوي؟ مـوږ څـه حـق لـرو چـې پـر زوربـدلیو افغانـانو دبشـردحقوقو دښـمنان مسـلط وسـاتو؟ مـوږ نـه غـواړو دکابـل فاسـد حکومـت دژورې پشـان زمـوږ پـه وینـو وپـائي ..... دا میـډیا، دامظـاهرې او دا فشـار بـه دامریکـا حکومـت مجبـور کـړي چـې خپـل فوجونـه لـه افغانسـتانه پـه تیـټ سـر وباسـي. پـدې ډول زه دامریکـا راتلـونکې پـه افغانسـتان کـې دویتنـام دجنـګ دوخـت سـره پرتلـه کـوم. مـا امریکایـانو تـه دا خبـره دخپلـې تجربـې او تـاریخ څخـه پـه درس پـه پـوره وضـاحت کړېـده چـې کـه تاسـې پـه افغانسـتان کـې پرنظـامي حـل اصـرار کـوی نـو زه پـه پـوره ډاډ درتـه وایـم چـې ستاسـې سرنوشـت دروسـانو دی. روسـان پـه یولـک وشـل زره فـوج خپـل مطلـب تـه ونـه رسـېدل، تاسـې هـم نسـئ رسـېدای. خـو داهـم درتـه وایـم چـې پـه افغانسـتان کـې دنـاټو ماتـه وتاسـې، دنـاټو غـړو هیوادونـو، افغانـانو او دسـیمې خلکـو تـه ښـې پـایلې نلـري. (دنـاټو دمـاتې عواقـب مـې پـه تفصـیل ورتـه تشـریح کـړیدي چـې دلتـه یـې د ذکـر مجـال نسـته). مـا ورتـه وویـل چـې دمخـه تـردې چـې امریکـا ددغـه شـوم سرنوشـت سـره مـخ سـي دامریکـا نـوی جمهـور رئـیس هرڅـوک چـې وي بایـد دافغانسـتان پـه بـاب دامریکـا پالیسـي بدلـه کـړي او سیاسـي حـل تـه پرنظـامي حـل تـرجیح ورکـړي. پـدې کـې دټولـو خیـر دی. دامریکـا نـوی جمهـور رئـیس بایـد د هغـه فـارمول لـه مخـې او یـا هغـه تـه ورتـه کـوم چـې ستاسـې پـه

وړانـدې مـې ایښـی دی عمـل وکـړي او لـه افغانسـتانه د خپلـو فوجونـو د ایسـتلو مهالوېش اعلان کړي.

لسم سؤال دا وو چې په افغانستان کې په راتلونکي کال کې د جمهوري ریاست لپاره انتخابات دي، ستاسې په نظر څوک به موزون سړی وي؟

کـه د افغانسـتان پـه بـاب د امریکـا او نـاټو پالیسـي همداسې وي لکـه اوس چـې ده او بدلـه نسـي نـو اول ممکـن د امنیتـي شـرایطو د خرابـۍ پـه وجـه انتخابـات ونسـي او کـه وسـي نـو هرڅـوک چـې د نویـو انتخابـاتو پـه نتیجـه کـې مشـر سـي کامیـاب بـه نـه وي. د افغانسـتان دولتـي دسـتګاه اوس یـوې فاسـدې معـدې تـه ورتـه ده ترڅـو اساسـي عـلاج یـې ونسـي هـره سـالمه غـذا چـې ورسـي فاسدیـږي. البتـه څـه سلیقـئي تغییـر بـه دهـر نـوي سـړي سـره راسـي خـو هغسـې بـه نـه وي چـې خلـک ئـې طمـع لـري. زه د سـړي لپـاره نظـام نـه غـواړم بلکـه یـو سـم نظـام بایـد جـوړ سـي او بیـا د هغـه لپـاره پـه سـړي پسـې وکتـل سـي. یعنـې نظـام د سـړي لپـاره نـه وي بلکـه سـړی د نظـام لپـاره وي. نـو ځکـه زه اوس پـر سـړي هـیڅ فکـر نکـوم بلکـه دا فکـر کـوم چـې څنګـه دا نظـام پـه یـو ښـه نظـام بـدل سـي څـو وکـولای سـي صـالح خلک راجلب کړي.

اخیر سؤال د هرچا دا وو چې څه باید وسي چې افغانستان د روانې فاجعې څخه خلاص سي ؟

دغه سؤال ته ما په پخواني کتاب کې د اوسني نظام دبدیل ترعنوان لاندي جواب ورکړی وو. خو پدې کتاب کې مې د پای خبرې او د افغانستان دبحران سیاسي حل ترعنوانونو لاندې جواب او تشریحات ورکړیدي او په پای کې مې د بحران دحل فارمول وړاندې کړیدی کوم چې دډیرو هلوځلو په نتیجه کې رامنځته سویدی. په تیر کتاب کې مې هم داخبره کړې وه او اوس هم پرځای ده چې هرڅوک د کابل پرحکومت او امریکا انتقادونه کوي چې افغانستان یې تباهۍ ته روان کړی دی خو دچا سره پوره نسخه نسته چې څه باید وسي چې له دغه تباهۍ څخه راوګرځي. شکایتونه ډیر دي خو دحل لار نامعلومه. هرڅوک دا سؤال کوي چې که اشغال رفع سي نو پرځای به یې کوم نظام وي چې هم په هیواد کې امن راولي، افغانان په ډاډه وي (بیا د ۱۹۹۲م کورني جنګونه تکرار نسي)، هم د سیمې هیوادونه ورڅخه مطمئن وي او هم نړیوال قانع وي چې افغانستان د نړیوالې ټولنې یو فعال او ګټور غړی دی. دلته دغسې سؤالونو او تشویشونو ته جواب ورکول سوی دی. تراوسه دافغانستان دبحران دحل په منظور یو جامع فارمول او نسبتاً کامله طرحه لکه دلته چې وړاندې سویده نده وړاندې سوی. زه دا فارمول په هیڅ وجه خپل مولود نه بولم بلکه دا ددوستانو او دټولو هغو کسانو دهمکارۍ، پیرزوینې او ګډ کار نتیجه ده چې دافغانستان په خاطر یې خپل فکر او اخلاص زما او ملګرو سره شریک کړی دی.

www.hewad.com

دپای خبري

په ۲۰۰۱ کې د طالبانو ترسقوط وروسته ډېرو افغانانو د خپل تاریخ پخلاف نړیوال فوج ته ښه راغلی وواییه څو دهغو زورواکانو له ظلمه یې وساتي کوم چې د امریکا په مرسته بیا قدرت ته رسیدلي وه. د استاد رباني د وخت دداخلي جنګونو او بشري ناورین ترخه یادونه دهرچا سره تازه وه. همداراز، دافغانانو هیله وه چې نړیواله ټولنه به د خپلو وعدو مطابق دیو سم حکومت جوړېدو ته موقع ورکړي او د وران سوي افغانستان په بیاودانولو کې به فعال سهم واخلي. هیره دې نه وي بوش دافغانستان لپاره د مارشال پلان پشان دبیاودانولو ژمنه کړیوه او دانګلیستان صدراعظم خو په تکرار ویل چې موږ به افغانستان ابادوو؛ بیا به یې نه پریږدو لکه پخوا چې څو واره نړیوالې ټولنې خوشې کړی وو (جان کیمپنر، ص ۱۴۲).

خو په تیرو تقریباً اتو کلونو کې دغه وعدې ترسره نسوې او په ملکي او نظامي ساحوکې دملي او بین المللي بیسابقه توجه او ملاتړ سره سره ډیر لږ کار وسو. اوس افغانانو خپلې هیلې تقریباً له لاسه ورکړیدي. نړیوال هم په افغانستان کې روښانه آینده ځانته نه ګوري. حتی د امریکا جمهور رئیس (بارک اوباما) اعتراف کوې چې امریکا په افغانستان کې کامیابه نده. همداراز، د انګلیستان لارډ پاډي اشډن وائي: "په افغانستان کې حالات ډیر خطرناک دي. زما په فکر افغانستان یو ناکام دولت دی. ناټو ډیره نژدې ده چې د افغانستان کنترول له لاسه ورکړي." د ناټو پخوانی قوماندان، د پي ار تي مؤسس او د امریکا د اتلانتک کونسل مشر جنرال جیمز جونز اخطار ورکوي چې "ناټو په افغانستان کې ګټونکې نده." داروپائي پارلمان دبهرنیو اړیکو څانګه په اپریل ۲۰۰۸ کې راپور ورکړ چې "دیاغیانو دفعالیت دوام او

دافغـان حکومـت کمزوري پـه افغانسـتان کـې د غـرب او اروپـا ماتـه يقينـي کـوي.
دامريکـا دجمهـور رئـيس مرسـتيال (جـو بايـډن) د امريکـا کـانګريس تـه وويـل
چـې د افغانســتان اقتصــادي، امنيتــي او ټــولنيز شــرائط ويرونکــي دي او ددې
ملـت جغرافيـه، خلـک او تـاريخ زمـوږ پـه خـلاف کـار کـوي. کانګرسمين جـيم
مکګـورن وويـل دمخـه تـردې چـې زه افغانسـتان تـه دنـورو عسـکرو د اسـتولو
ملاتـړ وکـړم غـواړم يـوه ستراتيجي ووينم چـې پـه هغـه کـې زمـوږ راوتـل هـم شـامل
وي. د امريکـا د کـانګريس يـو بـل غـړي (جـان تيـری) وويـل مـوږ چـې دخلکـو
کوچنيـان ورمـړه کـړو او جنـازې تـه يـې ګـورو، پلـرو تـه يـې څـه وايـو چـې مـوږ دڅـه
لپـاره افغانسـتان تـه راغلـي يـو؟ دامريکايـانو د **۵** مـئ **۲۰۰۹** پـه بمبـاريو کـې چـې
دفـراه ولايـت پـه بـالابلوک کـې ئـې **۱۴۰** ملکـي خلـک چـې **۹۳** يـې کوچنيـان، **۲۵**
ښـځې او **۲۲** نـور يـې زاړه او ځوانـان سـړي وه ووژل، اډميـرل مايـک مـولن (د
امريکـا دټولـو افـواجـو مشـر) پـر موضـوع دتبصـرې پـه وختکـې وويـل "دملکـي
خلکـو وژل مـوږ پـه افغانسـتان کـې نسـي بريـالي کـولای. هـر واري چـې مـوږ ملکـي
خلـک وژنـو پـه حقيقـت کـې مـوږ خپلـې ستراتيجي تـه ضـرر رسـوو." د امريکـا
دبهرنيـو چـارو دپخـوانۍ وزيـرې (کونـد اليزه رايـس) مشـاور ډيـوډ کيلکـولن
پـدې نـژدې وختـو کـې د امريکـا سـنا پـه افغانسـتان کـې دجنـګ د پراخيـدو څخـه
وويـرول. هغـه وويـل: مـوږ پـه ويتنـام کـې څـه وکـړل؟ جنـګ مـو پـراخ کـړ، مـوږ
دهغـو مشـر راوغورځـاوه او مشـکل مـو پخپـل لاس کـې واخيسـت چـې حـل يـې
کـړو خـو حـل مـو نکـړای سـوای. پـه سـيمه کـې دامريکـا دقـواؤ سـتر قومانـدان
(جنـرال ډيـوډ پتـرئيس) وائـي چـې افغانسـتان د امپراتوريـو پـه هـديره شـهرت
لـري؛ مـوږ دغـه تـاريخي واقعيـت لـه پامـه نسـو غورځـولای. افغانسـتان او
پاکسـتان تـه د امريکـا دجمهـور رئـيس خـاص اسـتازی (ريچـارډ هـولبروک) پـه
مونشـن کـې دنړيـوال امنيـت کنفـرانس تـه وويـل: دا بـه يـوه اوږده او سـخته مبـارزه
وي؛ ترعـراق ډيـره سـخته. کابـل کـې د روسـيې سـفير (ضـمير کابلوف) وائـي:

امریکا او ناټو هغه غلطۍ تکراروي کومې چې موږ په افغانستان کې کړي وې.

ډیر ځیرونکي دا افغان حکومت حالت هغه سخت ناروغ ته ورته بولي چې د شدید مراقبت په خونه کې په مصنوعي تنفس ژوندی دی. چې کله هم دغه مصنوعي تنفس (خارجي فوجونه) او په کال کې د زرو ملیونو ډالرو پیچکارۍ ځینې لیرې سي ناروغ سمدستي مري. ما خارجیانو ته ویلي دي چې دا شارون به تر کله په مصنوعی تنفس ساتئ؟ دا بیا پرېښو نه دریږي، خوشې دئ او ځان دواړه په تکلیف کوی. په کابل کې د ۲۰۰۸ ثور د اتمې دجشن واقعه ئې ښکاره مثال دی چې د مخالفینو څو فیرونو د اردو جنرالان وزغلول او رئیس جمهور او وزیران ئې پرمیدان دښمن ته پریښوول. څو ددې ټولو مشکلاتو سره سره موږ پدې باور یو چې د کړکیچ د حل لار اوس هم سته پدې شرط چې نړیوالې ټولنه ئې وغواړي او پر سمه لار د یو لوی ګام د اخیستلو اراده او جرئت وکړي.

د افسوس خبره ده چې ناټو او نړیوالې ټولنې په ټولو ونکړای سوای په افغانستان کې امنیت راولي بلکه پخپله د امنیت د اخلال سبب سویدي. دوی، اوس د تروریستانو په بهانه د ولس سره جنګیږي او چې څوک دولس سره جنګیږي ماته یې یقیني ده. د کابل حکومت له کابله بهر پر اطرافو ډیر لږ کنټرول لري؛ لوی ښارونه اکثره وحکومت ته د نیمه وفاداره زورواکانو په لاس کې دي. پداسې حال کې چې کلي او درې دحکومت له کنټرول بهر دي، د هیواد جنوبي، ختیزې او لویدیزې برخې اکثره بالفعل د طالبانو په لاس کې دي چې د ناټو سره په جنګ دي او د هیواد شمال د زورواکانو په پنجو کې دی. طالبانو اوس شمال ته خپل واک غځولی دی او پر کابل ئې هم فشار ډیر کړیدی. ناټو باید په شمال کې هم د طالبانو د مقابلې لپاره فوج واستوي چې

ددغه کار لپاره نور عسکر باید افغانستان ته راولي. کله چې د امریکایانو دلوجیستیکی موادو د انتقال کاروانونه د پیښور پرځای د روسیې له لاری دافغانستان شمال ته لار پیدا کړي، ددغه سیمو جنګسالاران او غله به د ولجې لپاره پردغو کاروانو حملې پیل کړي؛ کرارکرار به طالبانو ته په شمال کې دفعالیت موقع نوره هم مساعده سي.

امنیت دکابل په ښارکې چیرې چې نړیواله ټولنه او ناټو کافي حضور لري ورځ په ورځ خرابیږي؟ دعراق پشان اوس نه یوازې د سړک دغاړي بمان او اسانه اهداف ویشتل کیږي بلکه په رڼا ورځ بانکونه وهل کیږي، دارائي چور او سوداګر تښتول کیږي. هیڅ یو لوړ رتبه مامور د کابل په ښار کې بیله مرمی ضد موټر چې ښیښې ئې هم باید توري او باډیګاردان ورپسې وي نسي ګرځیدای. کرزی سره لدې چې دخلکو منتخب مشر ځانته وائي پخپلو خلکو اعتماد نسي کولای او ځان په خاصو امریکائي باډیګاړډانو ساتي. خو ددومره احتیاط سره بیاهم څو واره له مرګوني ګوزاره خلاص سویدی. دا ټول په هیواد کې دکمزوره امنیت مثالونه دي.

د کابل حکومت نه یوازې مسلحو مخالفینو فلج کړیدی بلکه ډیرهغو حکومتونو هم فلج کړیدی چې د کرزي د حکومت په داخل کې جوړ دي. دجمهور رئیس لومړی مرستیال او ځینې وزیران ښکاره د کرزي په مخالفه جبهه کې ولاړ دي. دوهم مرستیال ئې په دایکندي او بامیان کې خپله خاصه اجندا مختته بیائي. دبلخ والي عطاء محمد نور په بلخ کې، د فوج لوی درستیز رشید دوستم په شبرغان او فاریاب کې، په هرات کې ځانته اداره ده؛ د کرزي ورونه د خارجیانو په قول په کندهار او کابل کې ټول خپلې شخصي اداري چلوي چې د مرکزي حکومت مشروعیت او مؤثریت ئې شدیداً متضرر کړیدی. د ناټو سرمنشی (جاپ دیهوپ شیفر) وائي

(واشنگټن پست، ۱۸جنوري ۲۰۰۹) "په افغانستان کې اصلي ستونزه طالبان ندي بلکه خراب حکومت دی. موږ کافي وینه او پیسه هلته مصرف کړه چې له فساده خلاص او باکفایته اداره منځته راسي خو چندان نتیجه یې ورنکړه."

افغانستان به ناټو او امریکایانو ته تر عراق ډېر خطرناک ثابت سي. په افغانستان کې د عراق پشان د شیعه و سنّي او نور قومي حاد اختلافات نسته چې هغه ته لمن ووهل سي. که څه هم په بون او ترهغه وروسته ډیر کوښښ وسو چې افغانستان پرقومي، سمتي، ژبني، نژادي او مذهبي بنیادونو لکه عراق وویشي خو مطلوبه نتیجه یې ورنکړه. لکه دروسانو په وختکې دلته هم دڅو خرڅ سوو کسانو پوسیله ډیر تلاش وسو چې اقلیتونه دپښتنو پخلاف راوپاروي او ورسره ویې جنګوي خو دافغانستان شریفو او نجیبو قومونو داستعمار داتوطئه تراوسه کامیابۍ ته نده پرې ایښې او په هیڅ ځای کې دقومونو ترمنځ جګړه نسته. د وخت په تیرېدو سره به داشغال پرضد مقاومت پدې قادر سي چې ټول ولس د خارجیانو پخلاف متحد، راپورته او منسجم کړي. علاوتاً، په عراق کې هیڅوک د امریکایانو پخلاف مخامخ نه جنګیږي بلکه ډیر تلفات د سړک دغاړې بمان او انفجارات کوي. پداسې حال کې چې په افغانستان کې په سوو طالبان مخامخ د ناټو دعسکرو سره جنګیږي. په عراق کې هیڅ سیمه په زور جنګیالیو نده نیولې او خپل حکومت یې ندی پر کړي خو په افغانستان کې همدا اوس ډیرې سیمې دطالبانو په لاس کې دي او عملاً حکم پر چلوي. که جنګ اوږد سي مخالفین به نوره او ښه وسله پیدا کړي چې د ناټو لپاره به جدي خطر وي. اوباما دافغانستان لپاره دجنګ دپایته رسیدو نوې ستراتیجي نلري او د بوش پر لار ځي. خو ددې لپاره چې دخلکو (دخپل حزب په شمول) له انتقاده ځان خلاص کړي، داسې ښئي چې پر زړو لارو ندی روان. د امریکا ددفاع

وزارت چې د افغانستان د جنګ ستراتیجي یې د بوش په وختکې جوړه کړېده توقع لري چې د اوباما لخوا د اشخاصو په تغییر سره به د دوی دغه روانه ستراتیجي تطبیق سي نو ځکه د اوباما سره سر ښوروي. خو په حقیقت کې دوی ټول ځان د تباهۍ کندې ته بیایي. پدې ترتیب لکه افغانستان چې نورو اشغالګرانو ونه خوړلای سوای امریکا به یې هم ونه خوړلای سي. تاریخ ښوولې ده چې دا مهمه نده چې استعمارګر افغانستان ته څنګه ننوزي بلکه دا مهمه ده چې څنګه ځینې وزي.

خو په افغانستان او نړیواله ټولنه کې یو شمیر پالیسي جوړونکي خوشبینه او پدې عقیده دي چې په افغانستان کې د تیرو ۸ کلو په موده کې ډیر پرمختګ سوی او ژر به موجود مقاومت مات او دا هیواد به یو دموکراتیک اباد مملکت سي. مګر د نړیوالي ټولنې یو شمیر ډیر مهم څیړونکي بیا پدغه استدلال قانع ندي او وائي چې د کابل حکومت او نړیواله ټولنه د هغو وعدو په سرته رسولو کې پاته راغلیدي کوم چې د افغان ولس سره ئې کړیوې. دوی وایي چې د کابل حکومت او ناټو په افغانستان کې همدا اوس ناکامه ده؛ که نه، نو د ناکامۍ به څه معیار وي؟ کله چې د ناټو هیوادو ولسونه وینی چې د دوی زامن وژل کیږي او د تندي په خولو ګټلې پیسې یې په افغانستان کې خوشې ځي، دوی د خپلو حکومتونو څخه سؤال کوي چې د دوی د ناکامۍ کوم معیارونه دي چې په افغانستان کې اوس نسته؟ او که معیار نه وي بیا خو یې مشران سرګیچه دي او د وطن بیچاره زامن او پیسې د خپلو موهومو بلند پروازیو لپاره په هدر قرباني کوي. دوی وائي زموږ مشران هغه سوختي قماربازانو ته ورته دي چې د ګټلو په امید خپل ځان له حلالو خلاصوی. د افغان عسکرو او پولیسو حال تر دغه هم بدتر دی.

دریمه ډله څېړونکي استدلال کوي چې بدون شک په افغانستان کې څه کار سوېدی خو قانع کوونکی او مشوق ندی. دوی وائي چې که موجوده وضع دوام وکړي نو په افغانستان کې دنړیوالې ټولنې ماته یقیني ده. ژر باید یو کار وسي چې دغه دماتې خواته روان جریان و مثبتې خواته واړوي. دا ډله څېړونکي مأیوس ندي او هیله لري چې نړیواله ټولنه د مخالفینو او هم دهیواد په داخل او خارج کې دهغو کسانو سره چې دکابل دحکومت سره نه جنګېږي خو په اوسنی وضع هم راضي ندي دمفاهمې ور پرانیزي. همداراز، باایمان او وطندوسته افغانان باید دخپلو وطنوالو په وړاندې نور بیتفاوته پاته نسي او یوازې په شکایت دزړه سوده ونکړي بلکه عملاً دوطن دازادی، او دخپلو خلکو دتباهی، دمخنیوي په خاطر پر یوه پلتفورم راټول او وطنوالو او نړیوالو ته دمشکل دحل بدیل وړاندې او دټولو لپاره دهیلو یوه مرجع سي. افغانان تردې لسیزو زیات کافي وځورول سول او دځینو داخلي او خارجي حلقو دمفاداتو لپاره ددې مظلوم ملت نور زورول دتحمل وړ ندي. ددې تراژیدی، دوام که په هرسیاسي، مذهبي، قومي یا نړیوال ملحوظ وي یو ډیرغیرانساني عمل او لویه نامردي ده. د سیمې او نړیوالو طاقتونو مشروع ګټې باید دافغانانو دګټو سره هماهنګې سي. اوس هم موږ فرصت لرو چې یوه همږغې او منسجمه ستراتیژي چې په عمل کې ښه نتیجه ورکړي طرحه کړو چې دهغه په برکت افغانان وتوانیږي چې یو مستقر، فعال، دګاونډیانو دوست او دنړیوالې ټولنې قابل اعتماد انډیوال دولت جوړ کړي.

دافغانستان ددولت دمخالفینو سره دملل متحد یا ناټو مخامخ خبرې د عدم اعتماد او ځینو نورو ملحوظاتو په وجه ښائي مطلوبه نتیجه ورنکړي. خو هغه یوه او ازمویلي افغانان ښائي له بحران څخه د افغانستان دراوتلو لارې چارې پیدا کړي کوم چې دامریکا دنظامی کمپین او په کابل کی دهغو

دملګرو او دمسلحو مخالفينو دکړيو غړي نه دي بلکه تل ئې دوطن او اسلام دګټو دفاع کړې او دټولو اړخونو دسالمو عناصرو سره يې ښه روابط ساتلي دي. څرنګه چې د افغانستان موجوده بحران نړيوالو مداخلو خلق کړيدی نو دعملي قدم پحيث اول نړيواله ټولنه وظيفه لري چې پدې لارکې يو مثبت قدم واخلي. دوهم او حتی اول دافغانانو وظيفه ده چې دخپل نجات لپاره سره راټول او دخپلو وطنوالو او نړيوالې ټولنې سره دبحران دحل په لارکې مرسته وکړي. موږ ټول بايد په افغانانو کې يو داسې شخص يا ډله ولټوو چې پورتني خصوصيات ولري، افغانان ئې په بد نوم ونه پيژني، دطالبانو، مجاهدينو او نورو وطندوستانو سره ئې اړيکې بدې نه وي، د سيمې هيوادونه ترې ونه ويريږي او نړيواله ټولنه ورسره کار وکړايسي او ورڅخه وغوښتل سي چې دموجوده بحران د حل په لار کې يو مثبت کردار اداء کړي.

څرنګه چې دافغانانو موجوده کړاؤنه ترډيره حده دبهرنيو قوتونو دمداخلو نتيجه ده نو دا دنړيوالې ټولنې فرض دي چې ددغه کړاؤنو په ختمولوکې مرسته وکړي. نړيوالې مرستې بايد ديوې معينې مرسته کوونکې ادارې لخوا تنظيم سي او هرهيواد لکه اوس اجازه ونلري چې هرچيرې او هرڅومره چې ئې خوښه وي پيسې مصرف کړي. مرسته سوې پيسې بايد ددولت د پنځه کلن پلان په چوکات کې دافغانستان د بيارغونې لپاره ولګول سي. دا پلان بايد مارشال پلان ته ورته وي دکوم دعملي کيدو چې ښاغلو بوش او بلير وعدې کړيدي. د لومړي پنځه کلن پلان په تطبيق سره به افغان دولت ترډيره حده دخپلو خلکو او نړيوالو هغه باور ترلاسه کړي چې داهيواد سمې خواته روان دی، امن او عدالت به تأمين سي، اقتصاد به وده وکړي او نړيوال رقابتي بازار ته به لار پرانيزي. دا وخت به افغانستان د نړيوالې ټولنې يو

مثبت غړی وي او د سیمې په استقرار او دمخدره موادو دتولید او قاچاق په مخنیوي کې به معتنابه کردار ادا کړای سي.

دافغانستان د بحران سیاسي حل

زما یقین دی لکه پخوا چې انګریزي استعمار او ورپسې روسي ښکیلاک کامیاب نسو، داسې به امریکا هم نه بریالی کیږي. همدااوس دامریکا جمهور رئیس وایي چې موږ په افغانستان کې نسو کامیابیدای او د ناټو مشر وایي چې جنګ دحل لار نده. سؤال دادی چې که جنګ د حل لار نده او امریکا به حتماً وځي نو بیا به څه کیږي او پرځای به یې څه ډول حکومت وي؟ موږ ډیر ځله جنګ په ډیرو قربانیو ګټلی دی خو دا ګټه مو بیا خپله نده سمباله کړې؛ او دغه سبب دی چې لږوډیر هر څلو ښنت کاله پرموږ بیا یو تباه کوونکی جنګ تحمیل سویدی. موږ اکثره پدې نه یو توانیدلی چې یو مخلص او ولس ته وفادار قیادت ولرو؛ خپلی ګټې تعریف کړو؛ د ګاونډیانو ګټې او په سیمه کې د لویو طاقتونو ګټې وپیژنو او بیا د ګاونډیانو او په سیمه کې د لویو قدرتونو مصالح دخپلو ګټو سره موازي او هم اهنګ کړو؛ یا لږترلږه یې دخپلو ګټو سره له تصادمه وساتو. زموږ ددغو کمزوریو نتیجه ده چې له یو مصیبته لا خلاص نه یو پر بل اوړو. راسئ دخدای (ج) لپاره پر ځان، خپل راتلونکي نسل او وطن زړه وسوځوو او سره کښینو چې څنګه کولای سو ددغسې غمجن تاریخ د تکرار مخ ونیسو؟ راسئ په سړه سینه سوچ وکړو چې مطمئن سیاسي حل او باثباته مستقل دولت به کوم وي؟

یو کال دمخه (مئ ۲۰۰۸) کله چې زه د امریکا په سفروم او راته معلومه سوه چې هرڅوک دامریکا جمهور رئیس سي هغه به افغانستان ته ډیر عسکر استوي، جنګ به پراخوي او تودوي (داځکه دا دامریکا ددولت پالیسي وه

نه د کوم حزب) نو مې سوچ وکړ چې څه باید وسي. دا جریان مې په تیر کتاب (دافغانستان د کړکیچ د حل لار) کې مفصل لیکلی دی. هغه وخت ما تصور کاوه چې غالباً به بارک اوباما بریالی کیږي داځکه چې د بوش او دده د حزب څخه امریکایان ډیر په تنګ سوی وه. ما ویل چې که اوباما بریالی سي معنی یې داده چې څلور کاله نور پر افغانانو تراوس شدید جنګ تحمیل دی. داتصور مې هم کاوه چې اوباما به غالباً دوهمه دوره هم بریالی کیږي داځکه چې دامریکا سیاسي تاریخ او عنعنه داسې ده چې یو جمهور رئیس ډیر لږ پښو پاته نه وي بلکه دوره بیا انتخابیږي. بوش لاهم دوهمه دوره بریالی سو پداسې حال کې چې اوباما خو تر بوش ډیر تعلیمیافته او فعال سړی دی چې غالباً به دوهمه دوره هم جمهور رئیس سي. ددې خبرې دا معنی چې اته کاله نور به زموږ د خلکو قتل عام دوام لري. اته کاله وروسته چې کله دامریکا دجمهوري ریاست نوی کاندید شعار ورکړي چې که ماته رایه راکړئ زه به له افغانستانه فوج وباسم او پدغه شعار کامیاب سي. هغه هم سمدستي فوج نسي را ایستلای بلکه کال دوه به اخلي. پدې حساب لس کاله نور پراخ او شدید جنګ زموږ پر مظلوم ولس تپلی دی او دټولي پرمختللي نړۍ وسلې به زموږ د منافقو او نامردو ګاونډیانو په همکارۍ پر موږ استعمالیږي. ما داهم معلومه کړه چې امریکا به کوښښ کوي چې پرطالبانو قاطع عسکري ضربات او ښه یې زمول کړي اوبیا یې پخپلو شرایطو مذاکراتو ته وروغواړي. په شروطو کې به یو داوي چې موږ د معتدل طالب سره خبرې کوو او دافراطي طالبانو او تروریستانو سره نه؛ موږ دهغه چا سره خبرې کوو چې جنګ ردوي، په افغانستان کې زموږ روان ددموکراسۍ جریان مني او دالقاعده سره خپل تړاو شکوي. پدې ډول امریکا غواړي دخپلو مسلحو مخالفینو په منځکې تفرقه واچوي او دپخواني استعماري فارمول په اساس یې اول بیل کړي او بیا یې ایل کړي. ماته امریکایانو داخبره هم کړیده چې دوی دطالبانو

سره مشکل نلري، ددوی مشکل د القاعده سره دی؛ که طالبان د القاعده څخه جلا سي نو امریکایان حاضر دي خبرې ورسره وکړي. ماورته وویل یو وخت تاسې کوښښ کاوه چې دا دواړه سره یوځای وي او اوس یې سره جلا کوئ. ددنیا کارونه داسې ندي چې هروخت دچا زړه وغواړي هغه به کولای سي. اوس په افغانستان کې نړیوال جنګ دی. تاسې سره اته دیرش هیوادونه نظامي مرسته کوي او یو شمیر نور مو ملاتړي دي. داسې طالبان هم طبعا نړیوال مرستندویان لري. تاسې چې ددنیا یو لوی قوت یاست بیا هم پدې جنګ کې لتویا، لتوانیا او جورجیا غوندې کمزوره هیوادونو ته ځان اړ بولئ نو طالبان چې کمزوري دي ولې به دنورو مرسته ردوی. ترڅو اوسنی جنګي حالت په افغانستان کې نه وی ختم سوی داسې غوښتنې عملي ندي بلکه ښائي طالبان یې پخپل خلاف دیو دسیسې پحیث تلقي کړي. راسئ ! اول اوسنی جنګي حالت په افغانستان کې پایته ورسوو؛ دا نور مشکلات پخپله کرار کرار حلیږي.

داخبره هم ما تکراراً له بهرنیانو اوریدلې ده چې دافغانستان په استقرار او بیا ودانولو کې باید ګاونډیانو ته لوی کردار ورکول سي چې دا دملګرو ملتو دمؤسسې پخوانی موقف هم دی. پداسې حال کې چې افغانان همدغه نړیوال ظلم تباه کړیدي چې سرنوشت یې ګاونډیانو او لویو طاقتونو ته حواله سویدی او خپله افغانان چا ندي پرې ایښې چې خپل سرنوشت پخپله وټاکي. دغه نړیوال ظلم دی چې تل ګاونډیان اول دمرستې په نوم راځي بیا دافغانستان په خاوره کې تردغه نامه لاندې مضر رقابتونه کوي، ورپسې یې دغه رقابتونه په سیمه ایزې دښمنۍ اوړي او په بالوکاله جنګ بدلیږي. دوی دافغانانو سره دمرستې ترنوم لاندې په افغانانو کې پخپلو ملګرو خپله نامرده اجنډا مخته بیائي او دخپلو افغانانو ورونو سره ئې جنګوي.

www.hewad.com

ددې پرځای چې افغانستان ته د خپل جغرافیائي موقعیت قرباني وي، که فرصت ورکړه سي یقیناً به دا هیواد سیمې ته د ثبات یو مهم عنصر وګرځي. دا ځکه افغانستان نه یوازې د اوبو ښې زیرمې او ډیر ګټور معدنونه لري چې د سیمې د هیوادو په هوساینې او پرمختګ کې ورڅخه کار اخیستل کیدای سي بلکه دا هیواد د مرکزي اسیا، جنوبي اسیا، چین، او خلیج ترمنځ د راکړې ورکړې مهم پل کیدای سي. یو ارام افغانستان د سیمې د ثبات لپاره ډیر ګټور دی. تراوسه هروخت چې په افغانستان کې نا ارامي پیدا سوې یا چا پیدا کړېده نو ګاونډیانو او حتی نړیوالو ددغه اور څخه د ځان ساتلو لپاره په پلمه افغانستان ته ور دانګلیدي. خو څرنګه چې دوی پخپل منځکې جوړ ندي نو کله چې هغه اور څه قابو سویدی دوی هلته بیا دخپلمنځي رقابتونو اور بل کړیدی او پدې ډول یې افغانان په یو بل مدهش اور اړولي دي چې دهغه اور تاو هم همدغو اوربلوونکو ته رسیدلیدی. او بیا همدوی حیران وي چې خپل بل کړی اور څنګه مړ کړي. دا ورانونکی بحران هرڅو لسیزي وروسته بیا بیا راپیدا او تکراریږي، افغانان پکې سوځي او سیمه ناقراره کوي. زه توقع نلرم چې پرافغانانو دې د چا زړه وسوځي او پردې مظلوم او زوریدلي ولس دې څه رحم وسي. دا ځکه تراوسه دا ډول انساني ضمیر په چا کې پیدا نسو. خو وایم چې افغانستان د سیمې یوه مهمه برخه او د نړیوال کلي یو مهم کور دی چې نا ارامي یې هروخت ټول نا ارامه کړیدي. راسئ ټول لږ په سړه سینه غور وکړو چې زموږ ټولو خیر په څه کې دی او څنګه دبحرانونو دا شیطاني دائره ماتولای سو او ددې په عوض کې چې ناقرار افغانستان د سیمې او نړیوالو د ناقرارۍ سبب سي او یا ګاونډیان او نړیوال په افغانستان کې د عدم استقرار سبب سي، افغانستان د سیمې په ثبات او سوکالۍ کې مهم رول ولوبوي. هغه هیواد چې د سیمې او نړۍ د نا ارامۍ او عدم استقرار سبب کیدای سي د ثبات او پرمختګ سبب کیدای

ئې هم سي. افغانستان، دديورند دخط هاخوا په قبائلي سيمو، دهندوستان په کشمير او دمرکزي اسيا او ايران په ثبات کې مهم رول اداکولای سي.

دغرب او زموږ دګاونډيانو دعزائمو په نظرکې نيولو سره ما کال دمخه داسوچ وکړ چې دجنګ په اوسني معادله او معضله کې افغانان چيرې دي؟ ايا موږ دکور مالکان هم يو څوک يو؟ ايا موږ هم په دغه معادله کې ځای لرو او په تعديل او حل کې يې کوم کردار اداء کولای سو؟ هغه افغانان چې ځانونه روشنفکر او سياستپوه وائي چيرې دي چې وائي بيله موږ دافغانستان مشکل نه حليږي؛ زموږ څخه چا پوښتنه نده کړې که نه اوس به پر هيواد دا مصيبت نه وای. هغه کسان چې ځانونه مغز متفکر او دټولنې پيروی (کريم) وائي چيرې دي؟ فيصله مې وکړه چې ارام به نه کښينم، په دنيا به ګرځم او دهرهغه چا کورته به ننواتې ورځم چې دوطن دخيردفکر توقع ځينې کيږي. هغه ته به خپل دامريکا سفر، له سفره زما برداشت او دافغانستان حالات تشريح کوم او بيا به ورڅخه د وطن دنجات په منظور دبحران دسياسي حل نسخه غواړم.

په واشنګتن کې مې خلک وليدل، بيا مې لاس انجلس، سانفرانسسکو، شيکاګو، ميشيګن، فلاډلفيا، نيويارک او ويرجينيا کې افغانان وليدل او په کچکول کې مې څه راټول کړل. بيا مې هم هرچاته خپل ادرس، تلفون او ايميل ورکړ چې په مورد کې راسره په تماس کې سي او خپل نظريات راواستوي. کور کې مې کچکول خالي کړ او داوارې داروپا په سفر ووتم. په ناروې، سويدن، ډنمارک، جرمني، هالينډ، بلجيم، فرانسه او انګليستان کې مې ډير کسان وليدل. دخپلې ورکې دموندلو په تلاښ کې چې چيرې چا يو پوه او دوطن په درد دردمن افغان يا ډله راښوولېده ورغلی يم. داروپا دسفر کچکول مې هم کور کې خالي کړ او بيا دافغانستان او پاکستان په سفر

ووتم. لو مړی پيښورته ولاړم. هلته مې افغان مهاجرين او د جهادي تنظيمونو مهم کسان چې کابل ته نه وه تللي وليدل؛ کافي خبرې مې ورسره وکړې.

دتورخم له لارې افغانستان ته واوښتم. د جلال اباد پرلار يو شمير علماء کرام د قاری اسرار الله هميم په مشری راته ولاړ وه او زه يې په بهسودو کې د هميم صاحب مدرسې ته بوتلم. هلته مې واړول. که څه هم د ننګرهار والي (ګل اغا شيرزی) مېلمه کړم او ډير اخلاص او اصرار يې وکړ چې په دولتي ميلمستون کې واوسم خو ما قبوله نکړه او په مدرسه کې پاته سوم. ګل اغا شېرزي زما تحريک يو عاجل ضرورت وګڼه او د هرراز مرستې وعده يې وکړه. په جلال اباد کې مې د پوهنتون د استادانو، ليکوالانو، علماؤ، پوهانو او قومي مشرانو سره وکتل. هغوی ته مې وويل چې په ورکه پسې ګرځم او ستاسو ټولو څخه مرسته غواړم. مرسته زما سره وکړئ، مرسته د ځانو سره وکړئ او مرسته د خپلو مظلومو خلکو او وطن سره وکړئ. ما ويل چې د افغانستان د بحران د سياسي حل لپاره اول فکر او فارمول جوړول په کار دي؛ عملي کول او ملګري پيدا کول وروسته خبره ده. اول فارمول بايد جوړ سي چې څه بايد وسي؛ د اشخاصو خبره وروسته ده. موږ اول نظام بايد جوړ کړو او بيا د هغه لپاره سړي وګورو. نبايد د سړو لپاره چوکۍ وتراشل سي. وروسته حاجي عبد القيوم مومند (مشهور په منګل حاجي) په ګرداب کې ميلمستيا کړېوه چې په هغه کې د مومندو د قام يو شمير مشرانو ګډون کړی وو. د هغو سره مې په پښتني جرګه کې د خپلې ورکې موضوع مطرح کړه. خبرې ګټورې وې. وروسته د همدې قومي مشرانو په بدرګه کابل ته ولاړم او هلته په نوې کارته کې د هغوی په ځای کې ديره سوم. کابل کې مې جمهور رئيس (حامد کرزی)، يو شمير وزيران، واليان، د شوری وکيلان، د پوهنتون استادان، ليکوالان، پوهان، قومي مخور، د جهاد رهبران، د حزب اسلامي

او طالبانو پخواني مشران وليدل او مفصل مجلسونه مې ورسره وکړه. وروسته کندهار ته ولاړم او هلته مې ځيني مهم کسان وليدل. بيا کوئټې ته ولاړم او افغان مهاجرين مې وليدل. ټولو ته مې همدا سؤال مطرح کړ چې د افغانستان دبحران حل په څه کې دی؟ هرچا ويل جنګ يې دحل لار نده. امريکايان په جنګ ميدان نسي وړای. ددوی ډيريو ويل چې مخالفين هم مزاحمت کولای سي خو دګاونډيانو او نړيوالو څخه ارام حکومت نسي کولای. ما په هرځای کې هريوه ته همدا خبره کړيده چې که جنګ بحران نسي حلولای نو دمسئلې سياسي حل به کوم وي؟هغه به کوم حل وي چې پر لاندې بينادونو ولاړ او دغه يې اساسي نکات وي:

۱. افغانستان اوس اشغال دی او دا اشغال څرنګه ژرترژره رفع کيدای سي؟

۲. په افغانستان کې څه ډول يو حکومت بايد راسي چې اکثريت يې خپل وګڼي او ملاتړ يې وکړي خو کوم کسان او لړکي چې يې خپل نه ګڼي دومره ځان محروم احساس نکړي چې ټوپک پسې راواخلي. په امريکا ، انګليستان، فرانسه او نورو پرمختللو هيوادو کې هغه ډله چې په انتخاباتو کې بريالۍ کيږي حکومت جوړوي او مخالفينو ته په حکومت کې ځای نه ورکوي خو هغوی توپک نه پسې وراخلي بلکه موقع ورکوي چې کار وکړي. دافغانستان موجوده نظام ځکه ناکام دی چې ددولت منصبونه داهليت، لياقت، مؤثريت، احتساب او شفافيت پربنياد ندي توزيع سوي بلکه داستعماري ګټو په حکم پر قوم، ژبه، نژاد او دتوپک پرشمير او پردوته دخدمت په اندازه ويشل سويدي. سربيره پردې، دتيرو ديرشو کلو په

مـوده کـې دزمامـدارانو قـوت دخلکـو پـه تـوهین، ازارولـو، شـړلو، وژلـو او بمبـارولوکې اسـتعمال سـویدی چـې بـده نتیجـه ئـې ټـول وینـو. دیـوه داسـې نظـام راتلوتـه بایـد کـاروسـي چـې داسـلافو دغـه پالیسـي بدلـه کـړي؛ کـار واهـل تـه وسـپاري او ځـان ولـس تـه ورسـوي؛ راتلـونکی افغـان دولـت بایـد ولـس تـه دهغـوی دمسـتقبل یـو روښـانه تصـور او هغـه تـه درسیدو واضـح کـړنلاره ورکـړي او دځـان سـره یـې پـه خوشـحالۍ او امیـد دیـو هوسـا او پرمختللي افغانستان لپاره ملګري کړي.

۳. مـوږ پـه داسـې یـو سـیمه کې پراتـه یـو چې ګاونـډیان مـو حریص، منـافق، د اسـلام ترنامـه لانـدې نامسـلمان او نـامرد دي. خـو دبـد ګاونـډي سـره بـه هـم ځـوک دګـذارې لار مـومي. دډپلوماسـۍ اهمیـت پـه همدغـه کـې او مهـارت یـې همدلتـه دی. څنګـه کیـدای سـي چـې زمـوږ پـه هیـواد کـې دګاونـډیانو مضـر رقابـت او بالوکالـه جنګ پـه همکـارۍ بـدل سي؟ او یـا لږترلـږه پـه ټکـر کـې نـه وي. کـه د کـوم ګاونـډي سـره دوسـتانه اړیکـې نسـو ټینګـولای نـو کـم تـر کمـه عـادي روابـط خـو ورسـره ولـرو؟ لـه شـره یـې څنګـه ځـان ساتلای سو؟

۴. مـوږ پداسـې حـال کـې چـې دچـا غلامـي نـه منـو، دنړیـوال کلـي یـوه برخـه او دمسـؤلیت پـه احسـاس سـره دنړیـوالې ټـولنې یـو بـاوري انـډیوال یـو. افغانسـتان ددوسـتانه اړیکـو پـه درلودلـو سـره د نړیـوالې ټـولنې یـو فعـال غـړی او بـزنس پارټـنر دی. هغـه بـه څنګـه دولـت وي چـې وخپـل ولـس تـه مخلـص او دهیـواد لـوړې ګټـې تعریـف کـړي؟ او څنګـه کـولای سـي چـې پـه سـیمه کـې د ګاونـډیو

او د نړۍ د لویو طاقتونو مشروع ګټې تشخیص او د افغانستان د ګټو سره یې همږغي کړي؟ موږ څنګه ګاونډیان او نړیوال مطمئنولای سو چې د چا امن او ترقی ته تهدید نه یو خو په موږ کې د نورو مداخله هم قطعاً نسو زغملای او عواقب به یې دوی ته وخیم وي.

افغانستان ډیر مهم ستراتیژک موقعیت لري چې د مرکزي اسیا، جنوبي اسیا، چین، ایران او خلیج په منځکې پروت دی. افغانستان که مستقر وي د سیمې په ثبات او ازدهار کې لوی مثبت رول لوبولای سي. او دا هیواد هغه وخت مستقر کیدای سي چې بیطرف وي. افغانستان هغه وخت افغانانو او نوروته د سر درد سویدی چې بیطرفي یې خرابه سویده. په ۱۹مه پیړۍ کې برتانویانو، په شلمه پیړۍ کې روسانو، ورسته دافغانستان ګاونډیانو او د ۲۱ مې پیړۍ په سرکې د امریکا مداخلو افغانستان او سیمه دبحران سره مخ کړه. حتی غیردولتي او انفرادي مداخلاتو او ملیشوته پناه ورکولو هم افغانستان او سیمه بحراني کړه. دافغانستان بقاء په بیطرفۍ کښې ده چې دګاونډیانو سره ښه روابط ولري او د نړیوالې ټولنې انډیوال وي.

افغانستان او پاکستان ته د سفر په جریان کې مې د دولت د مسلحو مخالفینو مهم مشران چې پټ وه هم ولیدل. هغوی ته مې وویل چې جنګ وسیله ده او هدف ندی. جنګونه بالاخره په مذاکراتو او سیاسي حل ختمیږي. دیوې داسې مخلصې سیاسي هستې اهم ضرورت دی چې د غه لوري ته کار وکړي. هغوی ته مې واضح وویل چې زموږ د سیاسي حل تلاښ باید په هیڅ وجه د روان

نظامي مقاومت دکمزورولو په منظور نه وي بلکه دیوه داسې سیاسي جبهې جوړول وي چې د اشغال ورځې ورلنډې کړي؛ هیواد او اشغالګر ټول له موجوده مصیبته خلاص کړي. دلته باید هغه کسان او عناصر دوطن دنجات لپاره منسجم سي کوم چې اوس لکه څنګه چې لازمه ده فعال ندي. هرچاته باید روښانه وي چې زموږ تحریک دمسلح مقاومت برخه نده خو په مقابل کې یې هم نه یو ولاړ. غازیانو ته مې دا هم وریاده کړه چې دجهاد په دوران کې موږ ترتاسې ډیر ولسي ملاتړ درلود، ګاونډي هیوادونه زموږ ملګري وه کوم چې اوس ستاسې پخلاف دامریکا ملګري دي، اسلامي دنیا زموږ سره وه او په هرجوماتکې پنځه وخته دعاء راته کیده (تاسې ته اوس په کعبه مبارکه کې هم دعاء نه کیږي)؛ غربي نړۍ هم زموږ ترشا ولاړه وه کوم چې اوس ټول تاسې سره په جنګ دي. ددې ټولو امتیازاتو سره چې دروس پخلاف زموږ جهاد درلودل بیا هم چې کله وخت راورسید زموږ دوستان او دښمنان سره کښینستل او دجهاد دبري مخ یې ونیو. کیدای سي یوه مرحله راسي چې ستاسې اوسني ملاتړي او دښمنان دواړه ستاسې په غیاب کې سره کښیني او تاسې ته ووایي چې وظیفه مو خلاصه سوه؛ تاسې لرګی واست او زموږ دیګ دربانديپوخ سو. زما یقین دی ستاسې څخه به ددې ډیرو قربانیو مننه هم ستاسې اوسني دوستان ونکړي او ممکن په ګډه داسې ناروا ټاپه دربانديولګوي چې کلونه یې بیا په پاکیدو حیران یاست. ددغسې یو حالت په فکر کې باید یاست او دیو معقول سیاسي حل طرحه باید تل درسره وي.

دسفر په اخیره کې په اسلام اباد کې وم او له هغه ځایه دکراچی پرلار لندن ته تلم. اسلام اباد کې دپاکستاني مقاماتو سره خبرو کولو ته تیار نه وم داځکه زما ورکه لا نه وه پیدا او ما هغوته دویلو منسجم څه نه درلوده. یوازې د

پالیسی مطالعاتو انستیتوت ته زما دافغان کوربه په اصرار ورغلم. هغو ته مې وویل چې پاکستان یوه ډیره خطرناکه بازي روانه کړیده؛ نه معلومیږي چې څومره به دوام وکړي او نتیجه به یې څه وي. تاسې له یوې خوا دامریکا ملګري یاست خو له بلې خوا دامریکا دمسلحو مخالفینو سره هم مرسته کوئ. دمخالفینو یو شمیر مشران په پاکستان کې ګرځي خو دګوانتانامو، بګرام او کندهار زندانونه هم تاسې په دوی ډک کړیدي او له قفسه یې دتقاضا په وختکې خریدار ته په لاس ورکوئ. دابه ترکله ادامه پیدا کوي؟ ستاسې دهمدغه دوه مخې پالیسۍ په وجه امریکا درڅخه راضي نده او وائي کافي همکاري نه کوئ، دکابل دولت خو په جار سردرڅخه ټکوي، طالبان هم ناراضه دي او دافغانستان ملت هم شاکي دی. دابه ترکله؟ دجهاد په وختکې هم تاسې تر نورو هیوادو ډیره قرباني ورکړه؛ په سختو شرائطو کې مو دجهاد ملاتړ وکړ او ملیونو افغان مهاجرینو ته مو په نره پناه ورکړه. خو دجهاد په نتیجه کې نه تاسې او نه افغان مجاهدینو ستاسې دناسمې پالیسۍ په سبب دخپلو قربانیو ثمره ولیده. داولې؟ په سیمه کې داسې هیوادونه سته چې ستاسې په نسبت یې نه دجهاد ملاتړ کاوه او نه اوس ستاسې پشان دامریکا ملګري دي خو ترتاسې اوس هم امریکاته محترم او ستاسې په نسبت په سیمه کې په ګټه او په قضایاؤ کې ترتاسې په مراتبو ډیر مطرح دي. داولې؟ تاسې باید پردغه موضوع جدي غور وکړئ. لکه افغانان چې تاسې ته اړ دي داسې تاسې هم دوی ته اړ یاست. راسئ په افغانستان کې دګاونډیانو مضر رقابت او بالوکاله جنګ په تعمیري سلوک بدل کړو چې دټولو په ګټه دی. که افغانستان دسیمې دناارامۍ سبب کیدای سي د ثبات وسیله ئې هم کیدای سي. خصوصاً دپاکستان دثبات لپاره افغانستان ډیر مهم کردار اداء کولای سي. راسئ ! دتخریب پرځای دمسئلې پر تعمیري اړخونو فکر وکړو. افغانانو ته موقع ورکړئ چې په سیمه کې خپل موقعیت

اشــغال او د ســيمې پــه ثبــات او پرمختــګ کــې تعميــري کــردار اداء کــړي. دانســتيتوت کســانو ډيــر غوښــتل چــې زه د پاکســتاني مقامــاتو ســره وګــورم خــو زه تيار نه وم او کور ته راغلم.

دافغانســتان او پاکســتان د ســفرکچکول مــې هــم کورتــه راوړ او د هغــه نــورو کچکولونــو ســره مــې يوځــای کــړ. پــدې ډول مــې دڅلــورو نکــاتو پــر بنــاء و افغانســتان تــه د يــو جــامع سياســي حــل د پيــدا کيــدو پــه لټــه تــر ديــرش زره کيلــومتره ډيــر ســفروکــړ، دډيــرو افغانــانو دروازو تــه ودريــدم او ټولــو تــه مــې کچکــول ونيــو چې(د دلبــرو صــدقې لــره ئې غــواړم – هسې نــه چې پــه دنيــا پســې دلګيــر يــم). ګــل بې خــاره نــه وي. د ســفر پــه جريــان کــې مې ديوشــمير کســانو څخــه نــاخوالې هــم اوريــدلې دي خــو زه دخپلــې ورکــې ملنــګ وم او ملنــګ کــه پخپــل کــور کــې هرڅــوک وی، چــې کچکــول يــې پــه څنــګ کــړ بيــا غــرور نلــري دهرچــا دروازې تــه پــه طمــع دريــږي. څــوک يــې پــه کچکــول کــې څــه وراچــوي، څــوک جــواب ورکــوي، څــوک طعنــه او لغــاز ورتــه وائــي او ځينــی وخــت يــې حتــی ماشــومان او لاوبالــه کســان ازاروي هــم. زمــا (دقــوم د ملنــګ) همــدا حــال وو. دډيــرو هغــو کســانو څخــه ناهيلــه ولاړم چــې هيلــه تــرې کيــده مګــر هغــو بيــا څــه راکــړل چــې چــا پــه شمــير کــې نه راوســتل.

ټوله شپه څراغ پـه لاس کې ګرځيد مه کـور پـه کـور
چې پيدا کړمه دې ښار کې کوم يو کور دی کوم يو ګور

چـې معلوم کـړم چـا بـل کـړي دې تورتم کې څراغونه
څـوک دمرګ پـه خـوب ويده دي شاته کړي يې غمونه

هــديره راتـه ښــکاره ســوه ټولـه ښـار لـه بـده بـختـه
هغـه کــور چې چــا بـالـه به هغه ګـور وو لادوخــــته

چې بیـــدار وو هغه غـــل وو ، یا نشـــه تللی له ځانه
له کـــــورو همدوی راوتي، ناارامـــه، پریشانه

یـــو ناڅـــا په مـــــې نظـــر سو پر کړکۍ دیوه کور

....

پـه کچکولونـو کې راټول سوي معلومـات مې تنظیم کـړل او د یـو وړانـدیز خاکـه مـې ورڅخـه ترتیـب کـړه. دا پـه حقیقـت کـې زمـوږ د خلکـو داکثریـت نظـر دی. طرحـه دهیڅـا موقـف سل پـه سلوکې نـه تمثیلـوي خو دهرڅـا څـه پکښـې سته او پـه لـږ ګذشـت اويـا فشـار دتوافـق سـبب کيدای سي؛ کـار ورتـه پـه کـار دی خـو جدي کار.

د سفرونو پـه نتيجـه کې مې دورکې د پيـدا کيـدو ترڅنـګ ځينـې نـورې ګټې هـم وکـړې او هغـه دا اول مـې خلـک او ملګـري وپيژنـدل او بـل مـې دخپـل ولـس پـر شـرافت، عـاليجنـابی او درونـد توب نـورهم يقـين پـوخ سـو. بيشـکه، دا عظـيم قـوم دهـر چوپـړ مسـتحق دی. کـه څـوک يـو قـدم ددوی پـر لـور صـادقانه واخلـي دوی څـو قدمـه ورتـه لبيـک وائـي. دوی همدا سـې د انځـر ګلانـو تـه سـترګی پـه لاره دي. پـه سـفر کـې مـې دتعليميافتـه طبقـې څخـه ګيلـه وسـوه چـې لـه ولسـه ډيرغـواړي او لـږ ورکـوي. چـې څـومره بـه ډيـر تعليميافتـه وو هغـومره بـه يـې تقاضا ډيره او دخدمت عرضه به يې کمه وه.

پـه پـای کـې دادی ستاسـو محترمـو مـخ تـه دخپلـو سـفرونو او هلوځلـو نڅـوړ (د افغانسـتان دبحـران د سياسـي حـل د وړانـديز خاکـه) ايـږدم. پـه غـور يـې ولـولئ او دلاندې نکاتو په مورد کې لطفاً خپل نظر راکړئ؛ دځواب مو منتظر يم.

- دغه وړانديز (فارمول) اصلاح کړئ څو نهائي شکل واخلي.

- دغــه وړانـدیز څنګــه عملـي کیـدای سـي؟ عملـي لار بـه یـې کومـه وي؟. (ترهرڅـه اول فکـر جوړول پکـار دي. چـې فکـر جـوړ سـو بیـا پـه عمـل کـې دهغــه دپیــاده کولــو ضــرورت دی. پــه رود چــې څــوک ګــډیږي ګــودر بــه ګــوري. اوس چـې فکـر جـوړ او فـارمول پیـدا سـو؛ سـوچ پـه کـار دی چـې څنګه عملي سي).
- ستاسـو پـه فکـر پردغـه لار څـوک تـلای سـي؟ نومـان یـې کـوم دي؟.(کلـه چـې فکـر جوړ او دریـاب تـه د ورګډیـدو ګـودر معلـوم سـو نـو بیـا همفکـره ملګـري پیـدا کـول پـه کـار دي چـې دنجـات سـاحل تـه دا کښـتۍ پـه ګـډه پوري باسي؛ دا دیوه سړي کار ندی بلکه ډله ایز تکل غواړي).

درناوي

دکتور فاروق أعظم

www.hewad.com

بسم الله الرحمن الرحيم

د افغانستان د بحران سياسي حل

۱۰ فبروري ۲۰۰۹

د افغانستان د اساسي قانون د ۷۴ مادې د حکم په اساس دې د راتلونکو انتخاباتو پر ځای لويه جرګه په لاندې ډول راوبلل سي:

الف. د افغانانو د خپلمنځي خبرو پيل:

۱. د باور فضاء رامنځته کول: د دايمي سولې په منظور د خبرو تر پيل د مخه د متخاصمو ډلو ترمنځ د باور د فضاء رامنځته کيده ضرور دي؛ په نشراتو کې دې يو د بل خلاف مضر تبليغات بندول او په عوض کې د پخلاينې خبرې کول.

۲. د متخاصمو ډلو ترمنځ دې د تفاهم په منظور بيطرفه او د خير خلک وګرځي.

www.hewad.com

۳. د حسن نیت د ښوولو لپاره د یو شمیر بندیانو خوشې کول.

۴. یو پربل د تورونو اخیستل او پر سرونو د جایزو لغو کول.

۵. د اوربند اعلان. د اوربند څارنه یو ګډ کمیسون کوي او دواړه خواوې کمیسون ته د دندې د اجراء لپاره سړي او لازم امکانات برابروي.

ب. لویه جرګه:

- د افغانانو، ګاونډیانو او نړیوالو سره تر تفاهم وروروسته، اسلامي کنفرانس دیوې بین الافغاني جرګګۍ له جوړیدو سره مرسته کوي چې د لویې جرګې د جوړیدو او رابللو لپاره کړنلاره جوړه کړي.
- لویه جرګه د افغاني ټولو متخاصمو، مطرح، معتنابه ډلو او پوهو شخصیتونو له منځ څخه د اسلامي کنفرانس په مرسته رابلل کیږي. د لوئې جرګې په درشل کې ټول سیاسي بندیان خوشې کیږي. اوربند دوام لري او وسله والو مخالفینو ته په سیاسي پروسه کې د ځای ورکولو له لارې جګړه عملاً ختمیږي.
- د سولې ابتکار ته د لارې د هوارېدو په منظور لویه جرګه په اوسني اساسي قانون کې لازم تعدیلات راولي او د افغانانو ترمنځ د یو آزاد، آرام او پرمختلونکي افغانستان لپاره په یوه روښانه فضاء کې مستقیمې او غیر مشروطې خبرې پیلوي.

- لویه جرګه د خپلمنځي تفاهم په نتیجه کې د هیواد لپاره قیادت تثبیتوي او یو بیطرف شخص د حکومت په جوړولو چې ټولو جنګي خواوو ته قابل قبول وي مکلفوي. د دولت موجوده رئیس خپله چوکۍ او صلاحیتونه د لوئې جرګې په مخکې و دغه منتخب شخص ته سپاري او هغه پخپل وار و اسلام، هیواد او اساسي قانون ته د تعهد او وفادارۍ لوړه کوي.
- د لوئې جرګې د غړو لخوا د دولت و نوي مشر ته په اسلامي طریقه تر بیعت ورسته لویه جرګه رخصتیږي او پرخپل ځای د هر ولایت څخه دري تنه نمایندګان پریږدي (دیني عالم، قومي مشر او د عصري علومو تعلیم یافته) چې د ولسي جرګې وظیفه اجراء کړي. د دولت نوی رئیس خپله کابینه د غه ممثلی ولسي جرګې ته د اعتماد د رائې د اخیستو لپاره معرفي کوي.

ج. حکومت:

- انتقالي حکومت ملي وحدت ته متعهد او د ناپییلو او مسلکی کارپوهانو څخه جوړ دی.
- انتقالي دوره دري کاله ده.
- انتقالي حکومت ائتلافي ندی؛ مشر او د حکومت غړي یې د کوم هیواد یا افغاني ډلې نمایندګي نکوي خو د چاسره د ښمني هم نلري.

ددولت واک دچا یا ډلې یا کوم هیواد پرضد نه استعمالیږي بلکه دافغانستان دعلیا ګټو په خدمت کې دي.

- دافغانستان دولت تعهد کوي چې د نورو هیوادو په داخلي چارو کې مداخله نکوي او اجازه نه ورکوي چې خاوره یې د نورو پر ضد استعمال سي. او کوښښ کوي د سیمې او نړۍ په ثبات او پرمختګ کې لازم مثبت رول ولوبوي.
- د افغانستان ګاونډیان ددغه هیواد په داخلي چارو کې د عدم مداخلت تعهد کوي او د م. م. م. د امنیت شوری ددوی دغه تعهد تضمینوي او پرهغه هیواد تعذیرات لګوي چې په راتلونکې کې د افغانستان په چارو کې مداخله کوي.
- افغانستان دیو ازاد هیواد په توګه دنړیوالې ټولنې یو فعال غړی دی. د ملګرو ملتو مؤسسه انتقالي دولت په رسمیت پیژني او د هغه ملاتړ کوي.
- انتقالي حکومت د هیواد د استقرار او پرمختګ لپاره پنځه کلن انکشافي پلان جوړوي او نړیواله ټولنه تعهد کوي چې افغانستان ته خپلې اقتصادي مرستې جاري ساتي.
- خارجي پوځونه د یو کال په موده کې له افغانستانه وځي. نا ټو د افغانستان فوج ته هغه مځکني او هوائي حربي وسایل پریږدي چې دداخلي امن لپاره ضرور دي. دناټو دفوجونو ځای اسلامي فوج نیسي چې په هغه کې ګاونډیان او هغه هیوادونه شامل ندي چې اوس په افغانستان کې فوج لري.

- په ایران او پاکستان کې ټول مهاجرین د دوو کالو په موده کې د م. م. د مؤسسې په مرسته افغانستان ته ستنیږي او داخلي بېځایه سوې کورنۍ ځای پرځای کیږي.
- انتقالي دولت ټوله غیرمجازه وسله له افغانانو ټولوي او بهرنيي مسلح افراد اوګروپونه له افغانستانه رخصتوي. که څوک پاتيږي ددولت او نړیوالو مقرراتو مطابق د مهاجر په ډول معامله ورسره کیږي.
- افغانستان یو اسلامي هیواد او د اسلامي امت یوه برخه ده. د اسلامي کنفرانس په مرسته د اسلامي نړۍ د معتبرو علماؤ یوه ډله د افغاني علماؤ سره انتقالي حکومت ته په ځینو مهمو اسلامي مسائلو کې مشوره ورکوي لکه دښځو تعلیم، کار او حجاب ئې، دعصري علومو زده کړه، دعصري الاتو لکه د رادیو، تلویزیون، ... استعمال او داسې نور مسائل. چاته باید اجازه ورنکول سي چې دپیشرفت په نوم د اسلام حنیف دین تخریب کړي او یائې دټولنې د پرمختګ په لار کې خنډ کړي.
- انتقالي حکومت د خپلې دورې په دریم کال کې چې خارجي قواوې وتلې، وسلې ټولې سوې او اکثره مهاجر او بېځایه سوې کورنۍ پرځای سوې وي اساسي قانون تدوین او د لوئې جرګې په تصویب يې رسوي.
- انتقالي حکومت په اخیرو شپږو میاشتو کې د اساسي قانون مطابق د اسلامي کنفرانس او ملګرو ملتو په مرسته ددولت دمشر او شوری

لپاره انتخابات کوي او د خپلې دورې په پای کې واک ونوي منتخب مشر ته سپاري.

- د انتقالي دورې رئیس او وزیران په راتلونکې لومړنۍ دوره کې د دولت د ریاست او یا وزارت دنده نسي ترسره کولای.

ومن الله توفیق

================

www.hewad.com